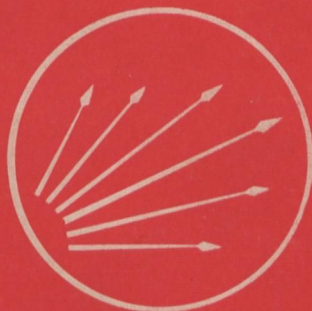

PROGRAM

2003
SA
7916

CHP

CUMHURİYET HALK PARTİSİ PROGRAMI

27 - 30 Kasım 1976'da
Toplanan CHP Yirmiüçüncü Kurultayınca
29 Kasım 1976'da Kabul Edilmiştir.

1976

03 SA 7916

BÖLÜMLER

1	CUMHURİYET HALK PARTİSİ DEMOKRATİK SOL BİR SİYASAL PARTİDİR	5
2	İLKELER	7
3	CUMHURİYET HALK PARTİSİNİN DEMOKRATİK SOL TUTUMUNUN DAYANDIĞI TEMEL KURALLAR	19
4	DEMOKRATİK SOL DÜZENİN TANIMI VE AMAÇLARI .	29
	• Demokratik Sol Gelişme Kavramı	31
	• Demokratik Sol Gelişmenin Temel Kuralları	33
	• Daha Çok Üretim - Daha Çok Daha Yaygın Daha Sağlıklı Tüketim	34
	• Hakça Gelir Dağılımı	40
5	DEMOKRATİK SOL DÜZENİN GEREKLİLİĞİ	45
	• Uluslararası Ekonomik İlişkiler ve Düzen Değişikliği ..	47
	• Sınaileşme ve Demokratik Devrimcilik	53
	• Sınaileşmeyle Tarımsal Gelişmenin Uyumluluğu	64
6	DEMOKRATİK SOL DÜZENİN EKONOMİK VE TOPLUMSAL TEMELLERİ	67
	• Gelişme Köylüden Başlıyacaktır	69
	• Halk Kesimi	88
	• Devlet İşletmelerinde Demokratik Yönetim	93
	• Çalışanların Hakları ve Etkinliği	95
	• Toplumsal Güvenlik	108

7	DEMOKRATİK SOL DÜZENDE EKONOMİNİN ARAÇLARI VE İŞLEYİŞİ	115
	• Devletin Ekonomiyle İlgili Ödevleri ve İşlevleri	117
	• Demokratik Planlama	122
	• Sınalaşmede Temel İlkeler	125
	• Gelişler Politikası	131
	• Gelişmeyi Hızlandırıcı ve Hakkça Vergi	138
	• Bankacılık ve Kredi Düzeni	141
	• İç ve Dış Ticaret	145
	• Özel Kesim	151
	• Esnaf ve Sanatkâr	154
	• Doğal Kaynaklar	160
	• Enerji	162
	• Ulaştırma	164
	• Turizm	168
8	DEMOKRATİK SOL DÜZENDE İNSAN TOPLUM VE DOĞA	171
	• Bilim Araştırma ve Teknoloji	173
	• Eğitim	178
	• Din	191
	• Kültür Yazın ve Sanat	194
	• Sağlıklı ve Uzun Yaşama Hakkı	203
	• Beden Eğitimi ve Spor	209
	• Yerleşme Düzeni ve Çevre Sorunu	212
9	DEMOKRATİK SOL DÜZENDE DEVLET	221
	• Demokrasi	223
	• Hukuk Düzeni	236
	• Demokratik Kamu Yönetimi	242
	• İç Güvenlik	257
	• Ulusal Güvenlik	263
	• Dış Politika ve Uluslararası İlişkiler	276
	Dil Üzerine Açıklama ve Programda Kullanılan Henüz Yaygınlaşmamış Öztürkçe Sözcükler	281

CUMHURİYET HALK PARTİSİ DEMOKRATİK SOL BİR SİYASAL PARTİDİR

Cumhuriyet Halk Partisinin

kaynağını Türk toplumunun gerçeklerinden alan ve ileri bir insanlık ölküsüne yönelen halk için halkla birlikte oluşturduğu

Demokratik Sol anlayışı

insanca ve sağlıklı bir düzenle hızlı ve sağlıklı gelişmeyi gücünü halktan alan atılımlarla gelişmeye her alanda ve özgürlük içinde hız katarken ve üretimi arttırırken toplumsal adaleti de birlikte sağlamayı

ulusal bağımsızlığı güçlendirirken tüm insanlığa yararlı olmayı ve dünya barışına katkıda bulunmayı amaçlar.

Gelişme yolunda toplumsal adaleti ertelemenin de özgürlüğü kısmının da gereksizliğine ve haksızlığına

yaygın toplumsal adaletin ve geniş özgürlüğün insan kişiliğini engelsiz geliştireceğine insanlardaki yapıcı ve yaratıcı gücü gelişme yolunda en etkin biçimde harekete geçireceğine

inanan

Cumhuriyet Halk Partisinin
Demokratik Sol tutumu
bu amacın ve inancın gereği olarak

ÖZGÜRLÜK
EŞİTLİK
DAYANIŞMA
EMEĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ
GELİŞMENİN BÜTÜNLÜĞÜ
HALKIN KENDİNİ YÖNETMESİ

kurallarına dayanır.

Cumhuriyet Halk Partisi

bu kurallara ve halkın istek ve özlemlerine uygun bir toplum düzeniyle amacına ulaşmak üzere çağın gereklerini ve toplum koşullarını gözönünde tutarak çizdiği doğrultusunda ve toplumsal değişime göre geliştirdiği tutumunda

CUMHURİYETÇİLİK
MİLLİYETÇİLİK
HALKÇILIK
DEVLETÇİLİK
LÂYİKLİK
DEVRİMCİLİK

ilkelerine bağlı kalır.

2

İLKELER

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

CUMHURİYETÇİDİR

Atatürk'ün önderliğinde kuruluşuna öncülük ettiği Türkiye Cumhuriyetini yaşatmakla geliştirmekle güçlendirmekle ödevlidir.

Ulusun kesin egemenliğini bağımsızlığın ve cumhuriyetçiliğin temel kuralı sayar.

Yurttaşların tek aşamalı oyla, eşit hakla, kısıntısız düşünce ve anlatım özgürlüğüyle ve geniş örgütlenme olanaklarıyla ülke yönetimine giderek artan ölçüde katıldığı, herkesin haklarının ve özgürlüklerinin yasal ve kurumsal güvenceye dayandığı çok partili demokrasiyi cumhuriyetçiliğin gereği bilir.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

MİLLİYETÇİDİR

Türk Ulusunun birliğini bağımsızlığını egemenliğini güvenliğini ve dünyadaki saygınlığını, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü, karadaki denizlerdeki göklerdeki tüm siyasal ve ekonomik haklarını korumakla ödevlidir.

Türk Ulusunun her alanda güçlenmesi ve yücelmesi, ulusal bağımsızlığın ve egemenliğin sağlam ekonomik temellere dayanması için çalışır.

Türk Ulusunun mutluluğunu gönencini (*) esenliğini gözetirken tüm insanlığın da mutluluğuna gönencine esenliğine katkıda bulunmağa özen gösterir.

Her ulusun bağımsızlığına saygılıdır.

Her yerde ve her türlü sömürüye ve sömürgeciliğe karşıdır.

Yurtta ve cihanda barışı kollar.

(*) Gönenc: Refah.

Demokrasinin gereği olan düşünce ayrılıkları içinde ulusal birliği tüm yurttaşların bilincinde ve duygusunda güçlendirmeyi demokratik milliyetçiliğin gereği sayar.

Türk Ulusunun üyeleri arasında soysal özelliklerine göre ayrılık gözetmez. Soysal özelliklerin ulusal birliği veya ülke ve devlet bütünlüğünü sarsıcı etkenlere dönüştürülmesi yönündeki eğilimlere karşı çkar.

Yurdumuzun kültür kalıtıyla bütünleşen Türk kültürünün gelişmesine ve kendi özelliğini koruyarak tüm insanlık kültürüyle sürekli alış-veriş içinde olmasına katkıda bulunur.

Türk dilinin öz kaynağından güç alarak gelişmesi, her alanda ve her bilim dalında yeterli duruma gelmesi ve dünyada yaygınlaşması için çaba gösterir.

Başka ülkelerde yaşayan Türk topluluklarına eşit davranılmasını, adadillerini ve kültürlerini yaşatıp geliştirme olanağı sağlanmasını o ülkelerle dostluğun temel koşullarından sayar. O Türk topluluklarının bu gereğe uyulan ülkelerle Türkiye arasında sürekli ve canlı bir dostluk ve işbirliği etkeni olabilmelerine katkıda bulunmayı ödev bilir.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

H A L K Ç I D I R

Herkesi bir tutar. Kimseye soyundan çevresinden inançlarından düşüncelerinden varlığından ya da toplumdaki işlevinden ötürü ayrıcalık tanımaz.

Toplumda ayrıcalık aramayanların geliri sömürüye dayanmayanların toplumsal gönençden yeterince yararlanamayanların tek başlarına haklarını yeterince kullanamayan ve yönetime yeterince ağırlıklarını koyamayanların

haklarını özgürlüklerini olanaklarını genişletip korumayı güçlerini birleştirerek onları etkinleştirmeyi ve yönetimdeki ağırlıklarını arttırmayı bir insanlık ödevi sayar.

Bunları sağlarken toplumda yeni dengesizlikler adaletsizlikler eşitsizlikler yaratmamağa özen gösterir.

İnsan kişiliğinin serbestçe gelişmesini güçleştirici her türlü etkeni gidermeyi ve bu yönde herkese olanak eşitliği sağlamayı amaç edinmiştir. Toplumun tümünde bu amaç gerçekleşinceye dek olanakları yetersiz olanları öncelikle gözeten bir tutum izler.

Kimşenin kimseyi ezemeyeceği sömüremeyeceği, herkesin yaşamı boyunca geçimi ve sağlığı bakımından güvenlik içinde olacağı, çalışma ve eğitim olanaklarından engelsiz ve

eşitlikle yararlanabileceği insanca ve hakça bir düzen kurmağa çalışır.

Gelir dağılımında denge ve adalet sağlamayı böyle bir düzenin temel koşullarından sayar. Gelir dağılımında denge ve adalet sağlamaya uğraşırken, herkesin emeğinin veya girişiminin insanlığa ve topluma yararıyla ve maddi veya manevi güçlüğü ve tehlikeleriyle orantılı olarak değerlendirilmesini, hiç kimsenin gelirin insanlık onuruna yakışır bir yaşam düzeyi için gerekenden düşük olmasını ve gelirler arasındaki ayırımı bu ilkeler çerçevesinde giderek azaltılmasını gözetir.

Halkın siyasal etkinliğini arttırmak ve demokrasiye öylece daha çok gerçeklik kazandırmak için ekonomik gücün halkta yoğunlaşmasını gerekli görür.

Özgürlükçü demokrasinin temel kurallarından olan halkın kendi kendini yönetimini en ileri ölçüde gerçekleştirebilmek için

ve her alanda ve düzeyde karar oluşturmağa ve yönetime halkın etkin biçimde ve giderek artan ölçüde katılabilmesini sağlamak için sürekli çaba gösterir.

Halkın siyasal toplumsal ve ekonomik haklarını kullanabilmek ve geliştirebilmek için etkin biçimde örgütlenmesini destekler.

Kişi özgürlüğünü özgür toplumun da güvencesi olarak herşeyin üstünde tutar, ancak toplum yararını kişisel çıkarlardan önde gözetir.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

DEVLETÇİDİR

Siyasal gücün tek bir odakta, kişilerde veya belli kurumlarda yoğunlaşmadığı, topluma dengeli olarak dağıtıldığı, ve tüm yurttaşları simgeleyen, tümüyle ulusun istencini (*) yansıtan bir devlet kavramını benimser.

Ülkenin bütünlüğünü ve güvenliğini, Ulusun bağımsızlığını ve birliğini, toplumun gönencini ve dirliğini, her yurttaşın özgürlüğünü ve eşitliğini gözetmek üzere oluşan Devlet gücünün hakça ve dengeli bir yetki bölüşümüyle kullanılmasını ve denetlenmesini gerekli görür.

Devlet işleyişinde halkın etkinliğini arttırarak yönetenle yönetilen ikiliğinin giderilmesi ülküsüne yönelir.

Ulusal bağımsızlığın ve egemenliğin sağlam siyasal ve ekonomik temellere dayanmasından, kişinin özgürlüğünden güvenliğinden ve yaşam koşullarının iyiliğinden, yurttaş eşitliğinin korunmasından toplumun esenliğinden ve uyumundan, gelişmenin sürekliliğinden hızlılığından ve hakçılığından, doğal kaynakların ulusal egemenliğe, tüm üretim araçlarının ve mülkiyetin toplum yararına ve emeğin üstünlüğü ve gelişmenin bütünlüğü kurallarına uygun biçimde değerlendirilmesinden Devleti sorumlu sayar.

(*) İstenc: İrade.

Devletin ekonomiyi güçlendirmek ve toplum yararına düzenlemek, insanca ve hakça gelişmeyi hızlandırmak ve demokratik plan disiplini sağlayabilmek için gerekli yetkilerle donatılmasını, gereken ekonomik işletmeleri kurup işletmesini ister. Bu yetkileri kullanırken ve bu kuruluşları işletirken Devletin, demokratik ilke ve yöntemlere ve halkın kendini yönetmesi kuralına uymasını sağlar.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

L Â Y İ K T İ R

Dini Devlet işlerinden ayrı tutar.

Devleti dinsel inançlara karıştırmaz fakat inanç özgürlüğünü korumakla ödevli kılar.

İnanç özgürlüğünü kişinin kutsal ve dokunulmaz hakkı sayar.

Dinin baskı unsuru olmasına da din duygusunun ve dinsel inançların baskı altına alınmasına da karşıdır.

Toplumda inanç özgürlüğünün düşünce özgürlüğünü sınırlamayacak, düşünce özgürlüğünün de inançlara saygısızlık doğurmuyacak biçimde kullanılmasını ister.

İnanç özgürlüğüyle düşünce özgürlüğünün bir arada olmasını bağnazlıktan uzak ve gelişmeye açık sağlıklı ve özgür toplumun gereği sayar.

Din mezhep ve inanç ayrılıklarının eşitsizlik ve ayrıcalık etkeni olmamasını, ulusal birliği sarsmamasını gözetir.

İnançların siyasal amaçla veya kişisel etkinlik ya da ekonomik çıkar sağlamak için sömürülmesini, baskı altına alınmasını önlemeyi ve herkesin dinsel veya manevi gereksinmelerini toplumsal gelişmeyle uyumlu olarak karşılayabilmesine yardımcı olmayı Devletin ödevi olarak görür.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

DEVİRİMCİDİR

Toplumsal ve ekonomik düzende ve Devlet yapısında çağın, gelişmenin, insanca ve hakça yaşamının kaçınılmaz gereği olan değişiklikleri güçleştirici ya da geciktirici etkenleri ve engelleri gidermek veya aşmak için sürekli çaba gösterir.

Halkın ekonomik ve siyasal gücünü arttırıcı, yönetim yetkisini ve sorumluluğunu geliştirici kurumsal düzenlemeleri gerçekleştirir.

Çağımızda gelişmenin gereği olan sanayi devrimini bunalıma yol açmaksızın hızlandırırken, bu devrimin de ötesindeki ve çağdaş uygarlık düzeyinin üstündeki üretim biçimine ve ilişkilerine toplumu önceden hazırlamağa, zorunlu olmayan evreleri bilimsel teknolojik ve siyasal atılımlarla aşarak o yöndeki toplumsal dönüşüm sürecini kısaltmağa çalışır.

Bu amaçlara yönelen devrimciliği sürekli demokratik halk devrimciliğidir.

İnsanca hakça ve barışçı amaçlarına, demokrasi ilkelerine ve kurallarına uymayan araçlar ve yöntemler kullanmaz. Halkla birlikte halktan güç ve yetki alarak, demokratik hukuk devleti kurallarına bağlı kalarak ve barışçı yöntemlerle devrimciliğini sürdürür.

UNIVERSITÄT SACHSEN-ANHALT

LEHRSTUHL FÜR

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

3

**CUMHURİYET HALK PARTİSİNİN
DEMOKRATİK SOL TUTUMUNUN DAYANDIĞI**

TEMEL KURALLAR

UNIVERSITÄT SACHSEN-ANHALT
BIBLIOTHEK
LEIPZIG

Ö Z G Ü R L Ü K

Özgürlük insan kişiliğinin düşüncesinin ve kavrayışının, insan yeteneklerinin ve yaratıcılığının engelsiz ve sürekli gelişebilmesi için başda gelen koşuldur.. İnsanın da toplumun da kendini aşabilmesinin gereğidir.

Özgürlük her türlü yasal siyasal toplumsal ekonomik ve kültürel engelden baskıdan kurtarılmalıdır. Kişi özgürlüğüne, başka kişilerin toplumun ve tüm insanlığın özgürlüğü güvenliği ve yararı için zorunlu olanın ötesinde sınır konulamaz.

Düşünce anlatım ve eleştiri özgürlüğü ise sınırsız olmalıdır. Bu, özgürlükçü demokrasinin temel kuralıdır; insanın toplumun ve tüm insanlığın her alanda ilerleyebilmesinin, bilgi ve bilim sınırlarını sürekli genişletebilmenin gereğidir.

Örgütlenme özgürlüğü de tüm özgürlüklerin ve hakların sağlanıp korunabilmesi, etkin biçimde kullanılabilmesi ve geliştirilebilmesi, insanlık ve toplum yararına değerlendirilebilmesi için zorunludur.

Toplumda, kendi özgürlüğüyle yetinmeyen, herkesin ve tüm insanlığın özgürlüğünü isteyen, başkalarının düşüncelerine ve inançlarına saygılı olabilen, özgürlüğün sorumluluğunu bilen ve yalnız dışarıya karşı değil kendi içinde de özgür olan, kendi kanılarını önyargılarını da sınyayıp eleştirebilen insanı yetiştirecek koşullar oluşturulmalıdır, ona göre bir kültür ve eğitim politikası uygulanmalıdır.

Herkesin, kendi yaşamını özgürce yönlendirir ve düzenlerken, toplumla da uyumlu ve topluma yararlı olabileceği bir düzen kurulmalıdır.

Özgürlük içinde toplumsal barış sağlanmalıdır ve toplumsal barış özgürlüğü sınırlamanın gerekçesi değil, özgürlüğün güvencesi olmalıdır.

EŞİTLİK

Özgürlükler haklar olanaklar ve siyasal etkinlik bakımından insanlar arasında hiçbir ayırım ayrıcalık bulunmamalıdır.

Herkes

yasaların önünde eşit
Devlet gözünde eşit
haklarda özgürlüklerde eşit

çalışma ve eğitim ve kişiliğini geliştirebilme
Devlet yönetimine katılabilmek
toplumsal günden yararlanabilme
olanaklarında eşit

olmalıdır.

Bu bakımlardan insanlar arasında eşitsizliğe ayrıma ayrıcalığa yol açabilen her türlü ekonomik toplumsal kültürel siyasal engeli ve dengesizliği giderici bir düzen kurulmalıdır.

Kadın - erkek eşitliğine yeni olanaklarla ve toplumsal güvencelerle her alanda kesin gerçeklik kazandırılması, sağlıklı aile düzeninin, demokratik görgüyü ve eğitimi aile ocağından başlatmanın, özgür demokratik ve güçlü bir toplum olmanın gereğidir.

Engelli kişilerin (*) durumunun bir eşitsizlik nedeni olmasına karşı gereken toplumsal önlemleri almak Devletin ödevidir.

(*) Engelli kişi: Sakatlığı nedeniyle gücü ve yetenekleri yetersiz kişi.

DAYANIŞMA

Toplumsal dayanışma sağlıklı hakça ve özgür toplumun gereğidir.

Herkes topluma yeteneğince ve gücünün yeterince katkıda bulunmalı, toplum da herkesin gereksinmelerini hakça karşılamalıdır.

Herkesin öncelikle toplumu düşündüğü, toplumun mutluluğu özgürlüğü gönenci gelişmesi için uğraştığı, toplumun da tek tek herkesi eşdeğerde tutarak gözettiği bir dayanışma düzeni, insanca toplum yaşamının temel koşuludur.

Toplumsal dayanışma, halkın yönetim sorumluluğunu üstlenmesiyle, dengeli ve hakça gelir dağılımıyla, yeterli ve hakça vergilemeyle, herkesin tüm yaşamını kapsıyan etkin ve yaygın toplumsal güvenlikle, gönüllü veya kamusal toplumsal hizmet kuruluşlarıyla ve engelli kişiler için de özel haklarla ve olanaklarla sağlanır.

Toplumda kişilerden yardım bekler durumda kimsenin kalmaması toplumsal dayanışmanın amacıdır.

Toplumsal bütünlük ve ulusal birlik, toplumu tek bir düşünce inanç veya öğretisi çevresinde derleyip tekdüzeleştirmeyle değil, özgür insanların özgür istençleriyle ve kendi özgürlüklerinin, mutluluklarının, doyumlarının (*) ve esenliklerinin güvencesini toplumsal dayanışmada görmeleriyle sağlanmalıdır.

(*) Doyum: Tatmin.

EMEĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Emek, insan kişiliğinin olumlu biçimde oluşmasında, insan yeteneklerinin gelişmesinde ve insanın toplumla bütünleşmesinde önemli bir etkidir.

Yaratıcılığın ve üreticiliğin kaynağı olan emek bir üstün değerdir ve sağlıklı toplumda başlı başına saygınlık nedenidir.

Emek, el ve düşün emeği ayrımı gözetilmeksizin, niteliğine göre, toplum veya insanlık için yararlılığına göre, güçlüğüne veya tehlikelerine göre maddi ve manevi karşılığını görmelidir. Emeğin bu ölçütlere göre bulacağı maddi karşılık toplumda denge ve eşitlik sağlanmasına katkıda bulunmalıdır.

İnsan kişiliğinin ve yeteneklerinin çok yanlı gelişmesine olanak vermeyen çalışma biçimleri ve koşulları, çok yanlı gelişme sağlayıcı başka olanaklarla dengelenmelidir.

Emeğin yarattığı değer emeği verenlerde birikmelidir, bu birikimin toplum yararına nasıl kullanılacağını emeği verenler saptamalı ve yaşamlarını emekleriyle kazananlar çalışma koşullarını düzenlemekte de yetkili olmalıdırlar.

Emeğin üstünlüğü ilkesini benimseyen bir toplumda çalışma hakkı herkes için temel haktır. Yeteneğine eğilimine uygun bir alanda çalışma olanağını herkese sağlamak, işsizliği önlemek Devletin görevidir.

GELİŞMENİN BÜTÜNLÜĞÜ

Ekonomik toplumsal ve siyasal yönleriyle gelişme bir bütündür.

Ekonomik büyümenin ve üretim artışının amacı, toplumu her yönüyle ve tümüyle geliştirmek, bütün toplumun gönencini özgürlüğünü ve mutluluğunu arttırmak ve insan kişiliğinin gelişmesi önündeki her türlü engeli kaldırmak olmalıdır.

Bu amaca erişmeyi ekonomik büyümenin belli bir aşamasına ertelemek, toplumun ve ekonominin yapısında, o aşamaya erişildiğinde de giderilemeyecek dengesizlikler aksaklıklar haksızlıklar oluşturur.

Hakça olmayan bir yoldan hakça bir düzene, insanca olmayan araçlarla insanca amaçlara erişilemez.

O nedenle ekonomik büyüme ve üretim artışı toplumsal adaletle birlikte ve özgürlük içinde hızlandırılmalıdır.

Ekonomik büyüme atılımlarının ve gelişme sürecinin her aşamasında özgürlük eşitlik dayanışma ve emeğin üstünlüğü kurallarına uyulmalıdır.

Bu da ancak halkın kendini yönetmesiyle sağlanabilir.

Halkın kendini yönettiği toplum, halka yabancılaşmış bir devlet yönetiminin de halkı sömüren bir ekonomik düzenin de sağlayabileceğinden çok daha hızlı bir ekonomik

büyüme yi gerçekleştirir ve gelişmeyi en sağlıklı biçimde bütünleştirir.

Çünkü gelişme yolunda insan yapıcılığını ve yaratıcılığını, halkın ortak gücünü ve ülkenin kaynaklarını tüm verimiyle ve canlılığıyla harekete geçirir.

HALKIN KENDİNİ YÖNETMESİ

Halkın kendini yönetmesi, gelişmeyi bütün olarak hızlandırabilmenin gereği olduğu gibi, demokrasinin de temel kuralıdır.

Özgür sömürsüz hakça ve insanca bir toplum düzeni halkın kendini yönetmesi ilkesine gerçeklik kazandırıldığı oranda oluşur.

Halkın kendi kendini yönetimi, çalışma koşullarının düzenlenmesinden yerel yönetime ve devlet yönetimine kadar toplumsal yaşamın her düzeyinde ve kesiminde gerçekleşmelidir.

Devlet yetkileri, halkın özgürlüğüyle ve örgütlenmesiyle sınırlanmalıdır. Ekonomik ve siyasal gücün sayılı kişilerde yoğunlaşması da, bir yandan yine halkın örgütlenmesi ve ekonomik güçlenişiyle bir yandan da devletçe önlenmelidir. Halkın doğrudan yönetimi veya etkin denetimi dışında kalan siyasal güç alanları böylece giderek daraltılmalıdır.

Ekonomik gücün ve yönetime katılma olanağının gitgide halkta yoğunlaşması sağlanarak halkın siyasal gücü ve kendini yönetme olanağı sürekli arttırılmalıdır.

4

**DEMOKRATİK SOL
DÜZENİN
TANIMI VE
AMAÇLARI**

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

DEMOKRATİK SOL GELİŞME KAVRAMI

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramı gelişmenin bölünmez bir bütün olduğu kuralına dayanır: Ekonomik toplumsal siyasal yönleriyle, insan yaşamına maddi ve manevi alanda katkılarıyla bir bütün... Gelişmenin hızlı olduğu kadar hakça, hakça olduğu kadar özgürce olması bu bütünlüğün gereğidir.

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramı, ekonomik büyümeyi içermekle birlikte, bunu aşan bir kavramdır.

Doğal kaynaklar en verimli biçimde, halkın üretici gücü en ileri ölçüde değerlendirilerek ekonomik büyüme hızlandırılmalıdır. Ancak genel sayılarla belirlenen ekonomik büyüme, insanın mutluluğu ve doyumu, toplumun gönenci ve dirliği, ülkenin gelişmişliği ve Devletin gücü bakımından yeterli gösterge değildir.

Yükselen ulusal gelir dengeli dağılmıyorsa,
halk yoksulluk içinde yaşarken ancak sayılı kişiler kalkınıyorsa,
belli bölgeler yöreler gelişirken yurdun başka bölgeleri yöreleri geri kalıyorsa,
üretim artarken üretim biçimi ve ilişkileri köklü bir değişim geçirmiyor, bilgi ve teknoloji düzeyi yükselmıyorsa,
ülkenin maddi varlığı artarken halkın yaşamı manevi yönden de zenginleşmiyor, kültür ve eğitim toplumda yaygınlaşıp gelişmiyorsa,
gerçek ve sağlıklı gelişmeden söz edilemez.

Bu ölçütlerle gelişme sağlansa bile, insanlar özgür değillerse, toplumla da Devletle de aralarında insanca ve demokratik ilişkiler kurulamamışsa, öyle bir gelişme de Demokratik Sol açıdan değer taşımaz.

Kıyıları kapatılmış, ormanları tüketilmiş, suları havası zehirlenmiş, kentleri çirkinleşmiş ve sağlıklı yaşanmaz duruma gelmiş bir ülkenin gelişmesinde ise önemli somut aksaklıklar var demektir.

Ulusal gelirin toplam nüfusa bölünmesiyle ortaya çıkan "kişi başına ulusal gelir" bir soyut hesap işlemidir. Fakat insanlık açısından, soyut genellemelerde değil, ulusal gelirden herkese ve yurdun her köşesine gerçekte ne düştüğü önemlidir.

Demokratik Solda, kişi başına düşen gerçek gelir artışı kadar, artan gelirin insan kişiliğine ne kattığı, ne ölçüde toplum yararına değerlendirildiği, ne denli hakça dağıldığı önemlidir.

Demokratik Solda, ulusal gelir artışının insan yaşamını yalnız maddi değil manevi yönden de ne kadar zenginleştirdiği, insan kişiliğinin gelişmesini ne ölçüde engellerden arındırıp eşit olanaklardan yararlandığı, insanı ne denli özgürleştirdiği önemlidir.

Demokratik Solda, ulusal gelir artışının toplumsal ilişkileri ne denli sağlıklı kıldığı, Devlet yönetimini ne ölçüde insancalaştırdığı, ülkeyi nasıl güzelleştirdiği, ulusal bağımsızlığı ne kadar güçlendirdiği ve insanlığa ne kazandırdığı önemlidir.

Kısacası, *Demokratik Solda, gelişmenin niceliği kadar niteliği de önemlidir, görüntüsünden çok içeriği önemlidir.*

DEMOKRATİK SOL GELİŞMENİN TEMEL KURALLARI

Cumhuriyet Halk Partisi, hızlı ekonomik ve toplumsal gelişmeyle toplumsal adaleti birlikte, özgürlükçü demokratik rejim içinde ve ulusal bağımsızlığı sağlamlaştıracak yönde, bu Programla belirlenen Demokratik Sol gelişme kavramına uygun olarak gerçekleştirecektir.

Cumhuriyet Halk Partisi, ekonomik gerekçelerle toplumsal adaletin ertelenmesine de özgürlüklerin kısılmasına, demokrasinin yozlaştırılmasına da karşıdır.

Koşullar ne olursa olsun, gelişme için uygulanacak strateji, özgürlükçü demokrasiyle de toplumsal adaletle de çelişmeyecektir ve özgürlükçü demokrasiyi güçlendirici, toplumsal adaleti geliştirici, ulusal bağımsızlığı sağlamlaştıracı yönde olacaktır. Özgürlükçü demokrasiyi güçlendirmek, toplumsal adaleti geliştirmek, ulusal bağımsızlığı ve dünya barışını sağlamlaştırmak üzere atılacak adımların da ekonomik büyümeyi hızlandırıcı yönde olması sağlanacaktır.

Böylece gelişme daha hızlı daha hakça daha demokratik olacaktır.

DAHA ÇOK ÜRETİM DAHA ÇOK DAHA YAYGIN DAHA SAĞLIKLI TÜKETİM

Çağımızda hiçbir ülkenin ekonomik ve toplumsal sorunları dünya durumundan bir ölçünün ötesinde soyutlanamaz. Gelişme sürecindeki ülkeler, sorunlarını çözmeğe uğraşır ve gelişme atılımlarını yönlendirirken, dünya durumunu özellikle gözönünde tutmak zorundadırlar.

Çağımızda gelişme sürecindeki ülkelerin gelişmiş ileri sanayi toplumlarıyla aralarındaki açıklığı kapatmaları çok güçleşmiştir. Zengin doğal kaynakları bulunanlar bile bu güçlükle karşı karşıyadırlar.

Kapitalist yoldan gelişmiş ülkelere o yoldan erişebilme olanağı kalmamıştır artık. Çağımızda gelişme sürecine giren ülkeler, ancak kendi koşullarına ve olanaklarına uygun başka bir yoldan ve değişik bir gelişme kavramıyla, bağımsızlıklarının ekonomik dayanaklarını güçlendirmeyi ve gelişmiş sanayi ülkeleriyle aralarındaki açıklığı günün birinde kapatmayı umabilirler.

Bu ülkeler ekonomik büyümelerini ve gelişmelerini hızlandırmak için tüm güçlerini ve kaynaklarını en verimli biçimde ve düzeyde harekete geçirmelidirler. Bunu başarabilmenin bir gereği hızlı gelişmeye katkısı olmayan kazanç yollarını tıkamak, öylece tüm kaynakları ve artırımları (*) üretken veya gelişmeyi hızlandırıcı alanlara yöneltme olanağını

(*) Artırım: Tasarruf.

sağlamaktır. Bunu başarabilmenin bir başka gereği de toplum yaşamında ve tüketim eğilimlerinde değişik değer ölçüleri benimsemek ve gelişmenin niceliği kadar niteliğine de önem vermektir.

Gelişme sürecindeki ülkeler, gelişmiş kapitalist ülkelerin değer ölçülerini olduğu gibi benimser, onların tüketim eğilimlerine özenirlerse, ekonomilerini o eğilimlere göre düzenler ve yönlendirirlerse, gelişmiş ülkelerle aralarındaki açıklık sürekli büyür ve bağımsızlıklarının ekonomik dayanakları hızla çürür.

Yapmaları gereken, halkın tüketimini kısmak değildir. Tersine, halkın tüketim olanaklarını sürekli yükseltmelidirler. Ancak bu yükseliş, kaynaklarını dışarıya aktarıcı ve ekonomilerinin dışa bağımlılığını arttırıcı yönde olmamalıdır. Halkın tüketim olanaklarını yükseltirken, bunu, ulusal üretimdeki artışla desteklemeli, sağlıklı ve dengeli bir gelişme içinde gerçekleştirmelidirler.

Toplumda saygınlık, gösteriş tüketimi yarışıyla değil, topluma hizmet yarışıyla kazanılmalıdır.

Toplumsal değer ölçüleri, toplum üyelerini, gösteriş tüketiminden çok yaşamın niteliğini yüceltmeğe, insan kişiliğini geliştirmeğe ve toplumun mutluluğu ve gönenci için dayanışmaya yönelmelidir.

Gelişme sürecindeki bir ülkede genel tüketim eğiliminin öncelikleri

- ★ herkesin iyi beslenmesi
- ★ herkesin sağlıklı bir evde yaşaması

- ★ herkesin tüm sağlık gereksinmelerinin karşılanması
- ★ herkesin kişiliğini ve yeteneklerini geliştirebilmek için sürekli ve yeterli eğitim ve kültür olanaklarından yararlanabilmesi
- ★ herkesin dinlenme eğlenme ve boş zamanlarını değerlendirme gereksinmelerini sağlıklı biçimde karşılayabilmesi

olmalıdır.

Ekonominin yapısıyla ve üretim erekleleriyle bu tüketim eğilimi öncelikleri arasında da uyum sağlanmalıdır, biri öbürünü engellememelidir.

Toplumda böyle bir tüketim eğilimi oluşturabilmeyi, sağlıklı ve yaygın tüketim olanaklarını üretimle birlikte yükseltebilmeyi önleyen başlıca etken, gelir dağılımındaki adaletsizliktir. Toplumda emeksiz veya az emekle aşırı kazanç sağlayabilen bir azınlık varsa, onlar, gelişmiş kapitalist toplumların tüketim eğilimlerine özenirler. Kendi çevrelerinde o eğilim doğrultusunda girdikleri gösteriş tüketimi yarışı bütün toplumu etkiler ve giderek bütün toplum, kendi olanaklarını zorlayarak ve saptırarak o yarışın ardından sürüklenir. Çocukların iyi beslenmesinden ve okuyabilmesinden önce, herkesin sağlıklı bir evde yaşayabilmesinden, sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürebilmesinden önce, ülkenin de ailelerin de olanaklarını aşan gösteriş tüketiminin yarışı uğrunda gelirler savrulmağa tükenmeğe başlar. O yüzden insanlar da insan ilişkileri de sağlıksızlaştığı gibi, üretimi arttırıcı, gelişmeyi hızlandırıcı atılımlar ve yatırımlar aksar. Çünkü artırımlar ve kaynaklar, temel sanayilerden, kilit

sanayilerden, yatırım malları ve ara malları sanayilerinden çok, gösteriş tüketimi sanayilerine yönelir. Bu yöneliştten önce yeterli gelişme sağlanmamış, ülkenin ekonomisi ve sanayii kendi gücüyle büyüme olanağına kavuşmamış olduğu için, o gösteriş tüketimi sanayileri de sürekli dışa bağımlı olacak biçimde kurulup gelişir. O yüzden ülke görünürde sınaileştikçe daha çok dışa bağımlı duruma gelir. Ekonomisi görünürde büyüse de temelsiz ve çürük kalır, desteksiz ayakta duramaz. Sonuç olarak insanlar ve toplum sağlıksız, halk mutsuz, ülke bağımlı olur ve ülkenin gelişmiş ülkelerle arasındaki açıklık daralacağına genişler.

Demokratik Sol gelişme kavramını benimseyen Cumhuriyet Halk Partisi, çağın bu gerçeklerini de gözönünde tutarak, daha çok üretimi ve daha hızlı gelişmeyi, daha çok ama daha sağlıklı ve yaygın tüketimle bir arada ve uyumlu biçimde sağlamayı amaçlar.

Türkiye'de bunun için gerekli olanaklar vardır. Tarımda verim ve üretim büyük ölçüde arttırılabilir. Tarımdaki verim ve üretim artışından alınacak güçle sınaileşme hızlandırılabilir.

Sanayi kuruluşlarında verim ve üretim yükseltilebilir. Sanayimizin yapısındaki eksiklikler çarpıklıklar kısırlıklar kısa sürede büyük ölçüde giderilebilir.

Altyapılar daha hızlı bir sınaileşmeyi destekliyecek güce eriştirilebilir.

Sanayide atılımlar yapabilmeyen temel gereği olan eğitilmiş insan gücü bakımındansa Türkiye, gelişme sürecindeki birçok ülkeden zengindir.

Bu olanakları gereğince değerlendirebilmek için, Cumhuriyet Halk Partisi,

gösteriş tüketimine özendiren gelir dağılımı adaletsizliklerini giderecek,

emeksiz veya topluma da gelişmeye de yararsız kazanç yollarını tıkayacak,

ülkenin tüm kaynaklarını ve halkın tüm emeğini gücünü ilgisini hızlı ve gerçek gelişme atılımlarına yöneltecek,

Türkiye'nin bağımsızlığını güçlendirecek,

herkesin yaşamını maddi ve manevi yönden zenginleştirerek

insanca ve hakça bir düzen kurmağa kendini adanmıştır.

O düzenle Türkiye, cılız kalmış bir tarıma, yetersiz altyapıya, çarkları taşıma suyla dönen temelsiz ve yüzeysel sınaileşmeye, işsizliği gizli işsizliğe dönüştüren erken büyümüş dengesiz ve şişkin bir hizmetler kesimine dayalı aldaticı bir büyüme yerine, sağlam temellere dayalı gerçek ve hızlı bir gelişme sürecine girecektir.

Ekonomisi daha hızlı büyüyecektir.

Üretimi daha çok artacaktır.

Tüketim düzeyi daha yaygın ve sağlıklı biçimde yükselecektir.

O düzenle Türkiye, güçlü bir tarım kesimiyle de beslenen bir doğurgan sanayiler ülkesi olacaktır. Türk toplumu giderek artan ölçüde kendi kaynaklarıyla ve olanaklarıyla güçlenen kendi gücüyle büyüyüp gelişen bir toplum durumuna gelecektir.

HAKÇA GELİR DAĞILIMI

Demokratik Sol toplum düzeni uyarınca gelir toplumda hakça dağılmalıdır ve emek niteliğiyle, insanlığa ve toplum yararına, güçlüğü ve tehlikeliğiyle orantılı olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu kurala uyularak sağlanan bir gelişme insanca hakça ve gerçek gelişme sayılabilir. Bu kurala uyularak sağlanan gelişme demokrasiye de gerçeklik kazandırabilir, güç katabilir, topluma barış ve denge getirebilir.

Bu kurala ve ölçütlere uygun olarak yaşamını emeğiyle kazananların ulusal gelir artışından aldıkları pay, köylüden ve genellikle dar gelirlilerden başlanarak sürekli yükselmelidir. Kimsenin geliri insanlık onuruyla bağdaşır sağlıklı ve mutlu bir yaşam için ve insan kişiliğini engelsiz geliştirebilmek için gereken düzeyin altında kalmamalıdır; gelirler arasındaki açıklık sürekli azaltılmalıdır.

Devletin gelirler ve fiyat politikası bunu sağlayacak nitelikte ve etkinlikle olmalıdır.

Ekonominin yapısında da düzeninde de gelir dağılımı adaletsizliğini giderici değişiklikler yapılmalıdır.

İnsanlar arasında da bölgeler arasında da adalet sağlamağa yönelmelidir bu değişiklikler, kamu kaynaklarının da kamu hizmetlerinin de dağılımı ona göre olmalıdır.

Sürekli eğitim olanaklarından yararlanmada kesin eşitlik sağlanarak herkesin iş bulma olanaklarını genişletici ve

gelirini yükseltici meslek ve beceriler edinmesi kolaylaştırılmalıdır.

Çalışma olanaklarını nüfus artışından daha çabuk arttıracak hızlı ve yaygın gelişmeyle, işsizliği giderici başka önlemlerle, çalışmak istemesine karşın işsiz kalanlara da geçim olanağı sağlayıcı çözümlerle, toplumsal güvenliği toplumun tümünü kapsar duruma getirmekle, engelli veya çalışamayan gelirsiz kimselerin ve tüm yaşlıların geçimi güvence altına alınmakla, herkes en kötü koşullarda bile insanca yaşamın gereği olan gelire kavuşturulmalıdır. Böylelikle gelirden yeterlilik ve adalet kadar süreklilik de sağlanmalıdır.

Çalışanlar, gelirlerini, ortak yatırımlarla da yükseltebilmelidirler.

Kamu hizmetlerinin ve altyapıların dağılımı, insanlar ve bölgeler arasında gelir adaleti sağlanmasını kolaylaştıracak biçimde olmalıdır. Bu amaçla, Türkiye'nin ekonomik bakımdan geri kalmış yöreleri arasında yer alan Doğu Güneydoğu ve Orta Anadolunun su kaynakları öncelikle bu bölgelerin enerji ve sulama gereksinmelerini karşılayacak ve gelişmesini hızlandıracak biçimde değerlendirilmelidir.

Dar gelirlilere yarar sağlayan kamu hizmetlerine ağırlık verilmelidir.

Toprak dağılımı tarım kesiminde gelir adaletsizliğini giderecek ve önleyecek biçimde düzenlenmelidir.

Tüm çalışanların gelirlerini yükseltebilmek için örgütlenme ve hak arama olanakları sağlanmalı ve arttırılmalıdır.

Vergi ve kredi düzenlerinde ve Devlet desteklemelerinde ekonominin gerekleri kadar gelir dağılımında adalet sağlanması da gözetilmelidir.

Cumhuriyet Halk Partisinin, Demokratik Sol gelişme kavramına uygun olarak gerçekleştireceği ve bu Programın değişik bölümlerinde ayrıntılarıyla açıklanan düzen değişikliği ve çözümler, hakça bir gelir dağılımını toplumun bütün kesimlerinde ve her kesimin kendi içinde sağlama ve bunu sağlarken gelişmeyi hızlandırma ve demokrasiyi güçlendirme amacına yöneliktir.

Bu arada Cumhuriyet Halk Partisinin Devlet desteğiyle gerçekleştireceği ve geliştireceği halk kesimi de özellikle bu amacın gerçekleşmesine katkıda bulunacaktır.

HAKÇA KAZANÇ

Hakça gelir dağılımı yolunda ilerliyebilmenin bir gereği kazancın yalnız niceliği bakımından değil, kaynağı bakımından da hakça olmasıdır. Bu, sömürüyü önliyebilmenin de temel gereğidir. Hakça kazançsa her şeyden önce, ekonomiye topluma veya insanlığa bir katkı karşılığında sağlanan kazançtır.

Demokratik Sol düzende, ekonomiye topluma veya insanlığa katkıda bulunmaksızın kazanç sağlama yolları, çalışabilecek durumdaki herkes için kapatılacaktır:

- ★ İç ve dış ticarete bu yönde önlemler alınacaktır ve aracılık aşamaları giderek azaltılıp gereksizleştirilecektir.

- ★ Üretken olmayan ve gelişmeyi hızlandırmayan yatırımlardan veya girişimlerden o arada arsa spekülasyonundan kazanç sağlanması güçleştirilip önlenecektir.
- ★ İş alanında sağlıklı büyümeyi engelliyen ve haksız kazançlara yol açan yapay ve gereksiz desteklemeler ve korumalar yerine, toplum yararına plana ve gelişme gereklerine uygun ve üretimi sağlıklı yönde arttırıcı yatırımcılık ve işletmecilik özendirilecektir. Vergiler ve krediler buna göre düzenlenecektir.
- ★ Vergi kaçırma kapıları etkin denetimle kapatılacaktır.
- ★ Tefeciliği tümüyle kaldıran bir düzen kurulacaktır.
- ★ Toprak işleyenin su kullananın olacaktır. Üretim için ve toplum yararına kullanılacak su emeksiz kazanç aracı olmaktan çıkarılacaktır.

Bu önlemlerle çözümlerle ve politikalarla hakça gelir dağılımına katkıda bulunulmuş olacağı gibi,

- ★ artırımlar gelişmeye katkısı olmayan alanlardan üretken alanlara doğru yönlendirilmiş ve üretim arttırılmış,
- ★ üretim maliyetleriyle kentleşme ve konut maliyetleri düşürülmüş,
- ★ kamu gelirleri çoğaltılmış,

- ★ genel olarak kaynaklarda büyüme sağlanmış,
- ★ spekülâtif fiyat oynamaları büyük ölçüde sona erdirilmiş,
- ★ ve belli kişilerin, ekonomiye topluma insanlığa katkıda bulunmaksızın, belki de zarar vererek ekonomik ve siyasal güç kazanmaları ve o yoldan Devlet yönetimini etkileyebilmeleri ve demokrasiyi yozlaştırabilmeleri önlenmiş olacaktır.

**DEMOKRATİK SOL
DÜZENİN
GEREKLİLİĞİ**

ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLER VE DÜZEN DEĞİŞİKLİĞİ

Gelişme sürecindeki bir ülkenin sanayi devrimini gerçekleştirebilmek ve bunu gerçekleştirirken bağımsızlığını koruyup güçlendirebilmek için izliyeceği tutum uluslararası ekonomik ilişkilerle yakından bağlantılıdır. Bu durumdaki bir ülke, dış ekonomik ilişkilerinde bir yandan çağın gerçeklerini bir yandan da bağımsızlığın gereklerini dengeli olarak ve özenle gözönünde tutmalıdır.

Yalnız kendi dış ekonomik ilişkilerini bu gerçeklere ve gereklere uygun olarak düzenlemesi de yetmez. Çünkü çağımızda bir ülkenin dış ekonomik ilişkileri, dünyanın tümündeki uluslararası ekonomik ilişkilerden bir ölçünün ötesinde soyutlanamaz.

Dünyanın tümündeki uluslararası ekonomik ilişkiler, az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerin gelişme ve sınaileşme çabalarını güçleştirmeyecek, kolaylaştırıp hızlandıracak bir düzene kavuşturulmak gerekir.

Öyle bir YENİ EKONOMİK DÜNYA DÜZENİ gereksinmesi şimdi yaygın olarak duyulmaktadır. Az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerden çoğu dünyada öyle bir düzen oluşturanın arayışı ve çabası içindedir.

Kimi gelişmiş ülkeler de bu arayışı desteklerken, oluşacak yeni düzenin kendi çıkarlarına ters düşmemesini gözetmektedirler.

Cumhuriyet Halk Partisinin, Demokratik Sol doğrultuyu ve gelişme kavramını benimsediğinden beri Türkiye için istediği gibi, gelişmenin insanca ve hakça olması, gelişme ergilerinden (*) herkesin yararlanabilmesi ilkesine dayanan bir düzen değişikliği, şimdi uluslararası düzeyde insanlığın ortak isteği durumuna gelmiştir.

Ulusal düzeyde düzen değişikliğiyle uluslararası düzeyde düzen değişikliği temelde birbirinden ayrı düşünülemez. Kendi ekonomik ve toplumsal düzeninde gerekli değişikliği yapmayan bir ulus, dünyada çok insanca ve hakça bir düzen kurulsa bile o düzene gereğince uyamaz ve o düzenden yeterince yararlanamaz. Dünyada insanca ve hakça bir düzene doğru adımlar atılmadıkça da gelişme sürecindeki bir ulusun kendi ekonomik ve toplumsal düzenini değiştirebilmesi çetin engellerle karşılaşır.

O nedenle, Cumhuriyet Halk Partisi, bir yandan Türkiye'de insanca ve hakça bir düzen değişikliği için çalışırken, bir yandan da dünyada insanca ve hakça yeni bir ekonomik düzen kurulması çabalarına katılacaktır.

Türkiye gibi gelişme sınaileşme ve eğitim bakımından belli bir aşamaya ulaşmış bulunan gelişme sürecindeki ülkelerin bu yöndeki arayışlara ve çabalara etkin biçimde katılmaları, yeni düzen arayışının kimi gelişmiş ülkelerce yozlaştırılması olasılığını da önlemeğe yardımcı olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, uluslararası ekonomik ilişkilerde, sömürünün ve ekonomik veya siyasal baskının önlenmesi

---

(*) Ergi: Nimet.

için, az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelere gelişmele-
rinde ve sanayi toplumuna geçiş yolunda güçlük çıkaran
etkenlerin giderilmesi için ve dünyada insanca ve hakça bir
düzen kurulması için çaba göstermeyi, bir insanlık ödevi
olduğu kadar, ulusal yararımızın ve saygınlığımızın da gereği
sayar. Türkiye'nin sağlıklı ve hızlı gelişmesinin sınaileşmesi-
nin ve dış sömürüden korunabilmesinin temel güvencesini
de öyle bir dünya düzenine yönelmekte görür.

Türkiye bu amaçlara uygun uluslararası ticaret para ve
yardımlaşma düzenleri kurulmasına katkıda bulunmalıdır.

Cumhuriyet Halk Partisi az gelişmiş ve gelişme sürecindeki
ülkelere yardımın, belli kurallara bağlanarak, bir baskı aracı
olmaktan çıkarılmasını ister.

Çokuluslu şirketlerin sömürsünü engellemek, uluslararası
ilişkileri olumsuz yönde etkileme ve ulusların içişlerine
karışma olanaklarını kaldırmak, az gelişmiş veya gelişme
sürecindeki ülkelerin bağımsızlık özgürlük ve demokrasi
yolunda ilerlemelerine güçlükler çıkarmalarını önlemek için
uluslararası önlemler alınmasını, işçi sendikalarının da bu
amaçla uluslararası düzeyde işbirliği yapmalarını gerekli
görür.

Az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerin, araştırma ve
kendi koşullarına uygun teknolojiler oluşturma konusunda
ve gerek açık deniz olanaklarını ortaklaşa değerlendirebilmek
için gerek doğal kaynakların saptanması eğitim ve iletişim
gibi alanlarda uzay çalışmalarını ve başka çalışmaları birlikte
yürütebilmek için işbirliği yapmalarını destekler.

Az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkelerden ekonomik olanakları birbirini tümleyebilecek durumda olanların, ekonomik işbirliği toplulukları kurarak daha geniş pazarlara dayanan daha güçlü ekonomiler oluşturabilmelerini, bu toplulukların da aralarında işbirliği yapmağa çalışmalarını önerir. Az gelişmiş veya gelişme sürecindeki ülkeler için, gelişmiş ülkeler ekonomilerinin veya çokuluslu şirketlerin egemenliğinden kurtulabilme yolunun böyle bir işbirliği düzeninden ve ağından geçmesi gerektiğine inanır.

Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'nin de bu amaçla Ortadoğu, Doğu Akdeniz ve Balkan ülkeleriyle ve gelişme sürecindeki başka yakın ülkelerle bir ekonomik işbirliği düzenine yönelmesini ve destek olmasını ister. Böyle bir işbirliği çerçevesinde, bölge ülkelerinin, araştırma ve kendi koşullarına uygun teknolojiler oluşturma çabalarını birleştirmelerinde, gelişme planlarını uyumlulaştırmalarında, ulusal ekonomilerini kendi aralarında geniş pazar olanaklarına kavuşturmalarında, dünya pazarlarına açılacak ortak yatırımlara girişmelerinde ve ileri sanayi ve teknoloji ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini böyle bir ortak ve güçlü temele dayandırarak kendi bağımsız gelişmelerini güvence altına almalarında yarar görür.

Bu ekonomik işbirliğinin, sağlam temellere dayanabilmesi için, her alanda işbirliğiyle ve dayanışmayla desteklenmesini gerekli sayar.

Çağımızda gelişme sürecindeki ülkeler de gelişmiş ülkeler de ekonomide içlerine kapanamazlar. Dünyaya açılmak, uluslararası ekonomik ilişkilerini genişletip geliştirmek zorundadırlar.

Özellikle gelişme sürecindeki ülkeler dış ekonomik işbirliğinin sağlayacağı olanaklardan da yabancı teknolojiden de yararlanmak zorundadırlar.

Önemli olan, gelişme sürecindeki ülkelerin bu zorunluğa uyarken gelişme için asıl gücü kendi kaynaklarından ve çabalarından almaları, dış sömürüye karşı da ekonomilerinin ve politikalarının dışardan yönlendirilmesine karşı da kendilerini koruyabilmeleri ve bu amaçlarla kendi aralarında dayanışma kurabilmeleridir.

TÜRKİYE'NİN DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkileri böyle bir uluslararası ekonomik işbirliği anlayışı doğrultusunda ve çerçevesinde oluşturulmalıdır.

Türkiye'nin dış ekonomik ilişkileri gelişmesini ve sanayi toplumuna geçişini geciktirip engelleyici olmamalıdır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkileri de buna göre düzenlenmelidir ve dış ekonomik ilişkilerde çok unsurlu dengeye dayanmalıdır.

Devletin ekonomiye ve gelişmeye yön verme olanaklarını kısıbilecek veya Türkiye'nin bağımsızlığını ve egemenliğini olumsuz yönde etkileyebilecek konularda ve koşullarla anapara (*) ortaklığı kurmaktan veya dış yardım almaktan, bu koşullarla dış bağlantılara girmekten kaçınılmalıdır.

(*) Anapara: Sermaye.

Dışardan bilgi teknoloji patent veya lisans alımına öncelik verilmelidir; ancak ulusal gereksinmelerin bu yollardan karşılanamayacağı durumlarda yabancı anaparadan da, yine ulusal yararı ve egemenliği gözetici koşullarla gereğinde yararlanılmalıdır.

Yabancı anaparaya, ileri teknoloji getireceği, dışarıya dönük üretim yapacağı ve Türk ekonomisinin veya teknolojisinin olanaklarını aşan durumlarda kolaylıklar tanınabilir. Bu konuda, ulusal yararımızı ve egemenliğimizi gözetici kurallar ve koşullar saptanarak, değişik seçenekler arasında seçme yapabilme olanaklarımız gereğince değerlendirilmelidir.

Yabancı anapara ortaklığıyla kurulacak işletmelerin kuruluş ve işletme maliyetlerinin yüksek olmamasına özen gösterilmelidir ve girdileri bakımından sürekli dışa bağımlı olmamaları sağlanmalıdır.

Yabancı anaparanın Türkiye'de katılacağı ortaklıklarda Türk anapasının yönetimdeki ve Devletin ekonomiye yön verebilmedeki etkinliği korunmalıdır.

Bölge ülkeleriyle ve başka yakın ülkelerle birlikte ileri teknoloji ve sanayi ülkeleriyle veya yabancı şirketlerle kurulabilecek çok yanlı ortaklıklar için, Türkiye'nin ulusal yararı ve egemenliği gözetilmek koşuluyla, özel düzenlemeler yapılabilir.

Türkiye'nin başka ülkelerde yatırım çalışmalarına kendi teknik gücüyle katılabilmesi, ulusal ekonomimize de yararlı olacak ve yeni ekonomik dünya düzeni arayışına uygun düşecek koşullarla kolaylaştırılmalıdır.

SINAİLEŞME VE DEMOKRATİK DEVRİMCİLİK

Sınaileşme yalnız üretimde ve ekonomide yeni bir aşamaya geçiş değildir. Bunun ötesinde sınaileşme bir toplumsal siyasal kültürel değişim sürecidir.

Sınaileşmeyle birlikte,

- ★ ekonomik yapı, üretim biçimi ve ilişkileri ve tüketim eğilimleri
- ★ toplumsal yapı ve ilişkiler
- ★ siyasal yapı ve ilişkiler
- ★ devlet kavramı ve kamu yönetimi
- ★ insan yaşamı ve yerleşme düzeni
- ★ insanların dünya görüşü değer ölçüleri ve genel olarak toplumun kültürü
- ★ uluslararası ilişkiler

temelden değişmeye başlar.

Çünkü, sınaileşmeyle birlikte,

- ★ yeni üretim türlerine ve yeni teknolojilere geçilmiş olur;
- ★ anapara yoğunlaşması yeni boyutlar kazanır ve el değiştirir;

- ★ çalışanlar yeni örgütlenme biçimlerine yönelirler ve bu yeni örgütlenme biçimleri toplumsal ve siyasal ilişkileri de büyük ölçüde etkiler;
- ★ insanlar hızla iş ve yer değiştirmeye başlarlar ve bu değişim onların günlük yaşamlarına çok yönlü olarak yansır; insanların yerleşimiyle işiyle ve ilişkileriyle birlikte alışkanlıkları ve bakış açıları da gereksinimleri ve değer ölçüleri de değişmeye başlar;
- ★ devletin ekonomik işlevleri ve sorumlulukları değişir ve yeni boyutlar edinir;
- ★ kamu yönetiminin de yeni yerleşim düzeniyle, yeni toplumsal ilişkilerle, yeni davranışlarla ve eğilimlerle ve devlet işlevindeki ve sorumluluğundaki nitelik değişimiyle birlikte, kuruluşunu, yurttaşlarla ilişkilerini ve büyük ölçüde işlevlerini yeniden düzenlemesi gerekir;
- ★ devletin dünyadaki etkinliği yeni boyutlar kazanacağı ve dışsattımla dışalımın yapısı değişeceği için, ülkenin uluslararası ilişkilerinde de önemli değişiklikler yer almağa başlar.

Böylece sınaileşme yeni bir uygarlığa yeni bir kültüre yeni bir topluma geçiş anlamını kazanmış olur.

Sınaileşmeyle birlikte geleneksel toplum kendini aşar ve SANAYİ TOPLUMU'na dönüşür.

Ancak bu dönüşümün tüm öğeleriyle ve kurallarıyla ve kendi içinde tutarlı olarak gerçekleşme durumuna gelebilmesi için,

sınaileşmenin dışa bağımlılıktan ve yüzeysellikten giderek kurtulması, toplumda kökleşmesi, kendi kendini sürdürebilir ve geliştirebilir olması gereklidir. Yoksa, doğal kaynakları nedeniyle varlıklı bir ülkenin veya kıt da olsa kaynaklarını fabrikalar kurmak üzere değerlendirmek isteyen bir ülkenin, dışardan teknolojiyle ve teknik adamlarıyla birlikte "anahtar teslimi" sanayi kuruluşları getirtmesiyle veya yabancıların bu tür kuruluşları o ülke topraklarına getirip kurmalarıyla sanayi toplumuna geçilmiş olmaz.

Gerçek anlamda sanayi toplumu olabilmek veya olmağa yönelebilmek için, ülkede kurulan sanayi yapısı, sınaileşmenin kendi kendini sürdürür ve geliştirir duruma gelmesine elverişli bulunmalıdır ve ülkenin o sanayii kendi insan gücüyle bilgisiyile teknolojiyle yaşatıp geliştirebilmesi için gerekli eğitim düzeni ve düzeyi sağlanmalıdır.

Gerçek anlamda sanayi toplumuna geçiş, toplum yapısını ve üretim biçimiyle ilişkilerini temelden değiştirmesi bakımından bir devrim niteliği taşır.

Böylesine köklü bir devrim tutucu siyasal güçlerin elinde veya etkisinde gerçekleştirilmek istenirse, sınaileşmede büyük aksaklıklara ve toplumda derin çelişkilere, tehlikeli gerilimlere dengesizliklere yol açılır. Çünkü yerleşik çıkarları gözetmek ve geleneksel toplum yapısını sürdürmek, en azından bu yapıdaki değişimi yavaşlatmak isteyen tutucu toplumsal ve siyasal güçler, sanayi toplumuna bütün gerekleri ve kuralları ile geçişi ellerinden geldiğince engellemeğe uğraşırlar. Gerçi onlar da ülkenin fabrikalarla donatılmasını isteyebilirler. Ama bunun toplumsal ve siyasal

sonuçlarını göze alamazlar. Sınaileşmeyi kaçınılmaz toplumsal ve siyasal sonuçlarından soyutlamağa kalkışırılar. Sınaileşmeyle veya sanayi toplumuna geçiş yönünde atılacak adımlarla birlikte toplumda oluşan yeni düşüncelerden, yeni isteklerden özlemlerden, halkta beliren örgütlenme gereksinmesinden ve eğiliminden, dağınık halk topluluklarının biraraya gelerek güçlenip etkinleşmesinden ürkerler.

Sınaileşmeyle birlikte işçilerin ve genel olarak teknik adamların toplumda kazandığı önemden ve sanayi toplumuna geçiş için gereken düzeyde nitelikte ve yaygınlıkta eğitimin doğurduğu bilinçlenmeden korkarlar. Toplumsal güç dengesindeki değişimin siyasal güç dengesini de değiştirmeye başlamasından kaygılanırlar. Bu ürküntüyle korkuyla ve kaygıyla sınaileşmenin toplumsal siyasal ve kültürel sonuçlarını önlemeğe kalkışırılar.

Onun için tutucu toplumsal ve siyasal güçler gelişme sürecindeki bir ülkenin sınaileşmesi sırasında, hele belli bir aşamadan sonra, Devlet yönetimini ellerinde bulundururlarsa, toplumsal ve siyasal değişimle çelişkiye düşerler, ağır bunalımlara yol açarlar. Barış içinde ve toplumun bütünlüğünü sarsmadan gerçekleşebilecek bir sağlıklı devrimi bir ağır bunalım etkenine dönüştürürler, toplumda sert sürtüşmelere çatışmalara neden olurlar.

Kendi neden oldukları bunalımları sürtüşmeleri çatışmaları da bir baskı rejiminin gerekçesi olarak kullanmağa kalkışırılar. Oysa ancak sınaileşme sürecinin kurallarına ve gereklerine büsbütün ters düşecek bir baskı rejimi kurabilecekleri için, bunu başardıklarında daha da büyük bunalımlara gerilimlere yol açmış olurlar.

O arada ilk atılımlarından ve aşamalarından sonra sınaileşmenin hızını da keserler ve yönünü saptırırlar.

Gerçi sınaileşmiş ülkelerin bugünkü ölçütleriyle tutucu sayılan güçler bir zamanlar o ülkelerde sınaileşmenin öncülüğünü yapabilmişlerdir. Fakat bu öncülük işlevini yaptıkları dönemde onlar o toplumların tutucu değil dinamik kesimini yansıtıyorlardı. Üstelik eğitim ve iletişim de toplumsal düşünceler de henüz çağımızdaki kadar yaygınlaşmamış, sınaileşmeyle birlikte oluşan yeni toplumsal güçlerin örgütlenip etkinlik kazanmaları bugünkü kadar kolaylaşmamıştı.

Kaldı ki o ülkelerde de sınaileşme süreci dönem dönem ve yer yer sert sınıf çatışmalarına, tutucu baskı yönetimlerine, ve toplumların yapısında ve toplumsal ilişkilerde derin izler bırakan bunalımlara yol açmıştır. Sonunda da egemen güçler ancak yeni toplumsal güçlerle bir uzlaşma sağlayabildikleri oranda sanayi toplumunun bütünlüğünü ve dinamizmini koruyabileceklerini görmüşler, ona göre davranma yoluna girmişlerdir. Tarihsel süreçle ters düşmektense o sürece büyük ölçüde uymağa bir ölçüde de yön vermeğe uğraşmışlardır. Öylece çelişkileri ve sürtüşmeleri gidermeseler bile yumuşatabilmiş ve baskı yönetimi olanaklarını zorlamaktan kaçınmışlardır. Toplumsal güç dengesindeki değişimin sınırlı bir ölçüde de olsa siyasal güç dengesine yansımaları içerisine sindirebilmişlerdir.

Fakat gelişme ve sınaileşme sürecine çağımızda giren ülkelerde, kapitalizm tutuculukla büsbütün özdeşleşmektedir ve kapitalizmle sanayi devrimini bağdaştırabilmek giderek artan

ölçüde zorlaşmaktadır. Gelişme ve sınaileşme sürecine çağımızda giren ülkelerin, sanayi devrimlerini daha önce kapitalist yöntemle gerçekleştirebilmiş ülkelere, kapitalist yöntemlerle erişebilmeleri ise artık olanak dışıdır.

Gelişme ve sınaileşme sürecine çağımızda giren ülkelerde, tutucu toplumsal ve siyasal güçler, sanayi toplumunun insanıyla da kültürüyle de anlaşmamaktadırlar.

Ekonomiden daha hızlı büyüyen halk isteklerinden özlemlerinden, ekonomiden daha hızlı gelişen düşüncelerden ve örgütlenme eğilimlerinden yılmaktadırlar.

Gelişmenin akışına uymak veya yön vermeğe çalışmak yerine o akışı durdurmağa çabalamaktadırlar.

Sınaileşmenin oluşturduğu yeni toplumsal güçlerle uzlaşmak yerine o güçleri baskı altına almağa kalkışmaktadırlar.

Sanayi toplumuna geçiş sürecinin düşüncelerdeki ve davranışlardaki kaçınılmaz sonuçlarını önleyebileceklerini sanmaktadırlar.

Toplumsal güç dengesindeki değişimin siyasal güç dengesine yansımaları tümünden önlemeğe uğraşmaktadırlar.

Bütün bu uğraşların ve çabaların etkisizliği ise tutucu toplumsal ve siyasal güçlerdeki baskı eğilimlerini arttırmaktadır.

Öte yandan gelişme sürecindeki ülkelerde tutucu toplumsal ve siyasal güçlerin benimsediği kapitalizm, onları çağın uluslarüstü kapitalizmine giderek bağımlılaştırmaktadır.

Uluslararası kapitalizmde gelişme sürecindeki ülkelerde artı-değerden en yüksek payı alabilmek için o ülkelerde demokrasinin önlenmesini ister. Bu istek gelişme sürecindeki ülkelerde tutucu güçlerin demokrasiden kaçma, baskı yönetimine sığınma eğilimlerini büsbütün körüklemektedir.

Türkiye'de sınaileşmeyi Cumhuriyetle birlikte Cumhuriyet Halk Partisi başlatmıştır. Türkiye sanayi devrimi yolunda yarım yüzyılda uzunca bir yol almıştır. Bunun devrim niteliğindeki toplumsal değişim belirtileri yeni yeni yüzeye çıkarken de, yine Cumhuriyet Halk Partisinin girişimiyle, Türkiye özgürlükçü demokrasiye geçmiştir.

Özgürlükçü demokrasi halktaki istekleri özelemleri ve örgütlenip güçlenme olanaklarını birdenbire hızlandırmıştır. Toplumsal güç dengesindeki değişimi ve bunun siyasal güç dengesine de yansıtılması beklentisini yoğunlaştırmıştır.

Tutucu güçler için ekonomideki büyümeyi, isteklerdeki ve halk gücündeki büyümeye yetiştirebilmek, büsbütün olanaksızlaşmıştır.

Bu durumda Türkiye artık bir dönülmez noktadadır. Bir siyasal seçenikle değil, gelişmesinin mantıksal ve kaçınılmaz sonucuyla karşı karşıyadır. Bu sonuç, sınaileşmenin devrim niteliğindeki toplumsal etkilerine uymak, toplumsal güç dengesindeki hızlı değişimi bir an önce siyasal güç dengesine yansıtmaaktır.

Bu da ancak Demokratik Sol gelişme kavramına dayanan demokratik devrimci bir siyasal tutumla sağlanabilir. Ekonomik büyüme ve genel gelişme başka türlü halkın

artan isteklerini karşılayabilecek düzeye erişemez, halkın özelemleri başka yoldan karşılanamaz ve Türkiye’de gitgide bilinçlenen yeni toplumsal güçler özgürlükçü demokrasi içinde iktidar olmadan toplum sorunlarına çözüm bulamaz.

Türk toplumu için tutucu olmayan bir baskı rejimi de artık geçerli bir seçenek değildir. Çünkü Türkiye’deki sınıaleşme sürecinin oluşturduğu toplumsal güçler siyasal erginliğe özgürlükçü demokrasi içinde erişmişlerdir. Düşünceleri davranışları özgürlükçü demokrasiyle yoğrulmuştur.

Tutucu olmayan baskı rejimleri, sınıaleşme hızını kesmeseler bile, sanayi toplumu uygarlığına ve kültürüne bazı bakımlardan ters düşerler. O uygarlığın ve kültürün insan kişiliğine katkılarını ve insanın o uygarlığa ve kültüre katkı olanaklarını çok düşük düzeyde ve sınırlı bir çerçevede tutarlar.

Oysa Türkiye’de düşünceleri ve davranışları özgürlükçü demokrasi içinde oluşan yeni toplumsal güçler artık o çerçeveye sığmazlar.

Tutucu olmayan baskı rejimleri kendilerini “devrimci” diye tanımlasalar da sanayi devrimini gerçek yönünden saptırır ve bir anlamda insanca amacından da uzaklaştırırlar. Sanayi devriminin sağladığı ve sanayi devrimini sürdürebilmek için zorunlu olan özgürlükleri büyük ölçüde kısarlar.

Türkiye’deki yeni toplumsal güçlerse artık o özgürlük kısıntılarına katlanamazlar.

Tutucu olmayan baskı rejimleri, sanayide sürekli ilerleyebilmenin gereği olan bilimsel ve teknolojik gelişmeyi de belli

konularda ve aşamalarda güçleştirirler. Çünkü bilimi geliştirebilmek ve bilimde gelişebilmek için, bilim sınırlarını sürekli genişletebilmek ve yeni buluşlar yapabilmek için, düşünce anlatım öğretim ve araştırma özgürlükleri sınırsız olmalıdır.

Bu özgürlükler sınırsız değilse bilimde ilerleyebilmek çok zorlaşır ve yeni buluşlar bir ölçüde rastlantılara kalır. Bilim sınırlarını sürekli genişletebilmek ve bilimi sürekli geliştirebilmek için kesin gerçeğe kesin doğruya hiçbir zaman erişilemeyeceğini —en azından bir varsayım olarak— benimsemek ve gerçek denen doğru denen her savı her bulguyu her kuramı veya öğretiyi sürekli eleştirip sınavabilmek, gereğinde de yadsıyabilmek yalanlıyabilmek gerekir. Oysa insanlık ve toplum için en doğruyu en iyiyi ve tek gerçeği bulduğu savına dayanarak insanları ve insan düşüncesini baskı altında tutma hakkını kendi kendine tanıyan bir rejim veya ideoloji, kendini “bilimsel” de saysa, bilimsellikten temelden çelişecek kadar belli kuramlara ve varsayımlara bağlıdır ve kendini “devrimci” de saysa gerçek devrimciliğin iç dinamiğini sağlayan özgürlükten yoksundur.

O nedenle böyle rejimler bilimde hiç değilse zaman zaman çıkmaza saplanırlar çelişkiye düşerler veya tıkanırlar.

Türkiye'nin yeni toplumsal güçleri ve bu güçlerin bilimle eğitimle teknolojiyle ilgili kesimleri ise artık ne düşünce sınırlamasına ne de eleştirebilme sınavabilme yadsıyabilme özgürlüklerinin engellenmesine boyun eğebilirler.

O nedenlerledir ki Türk toplumu artık tutucu veya tutucu olmayan baskı rejimleri arasında bir seçme yapma noktasını

çoktan aşmıştır. Demokratik devrimcilikten başka bir çözümün geçerli olmayacağı aşamaya ulaşmıştır.

Sanayi toplumuna dönüşüm bir devrimdir.

Bu devrimi en hızlı biçimde ve en sağlıklı yoldan gerçekleştirebilmek için devrimci bir yönetim gereklidir.

Özgürlük sanayi devriminin ve bu devrimde önemli katkısı ve işlevi bulunan bilimsel gelişmenin gereği olduğu için de, sanayi toplumuna dönüşümü sağlayacak devrimci yönetim ve yöntemler demokratik olmalıdır.

O nedenle,

gelişme sürecindeki bir ülkede
özellikle bugünkü Türkiye'de

**DEMOKRATİK DEVRİMCİLİK SANAYİ DEVRİMİNİN
GEREĞİDİR.**

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramı ve Demokratik Sol devlet anlayışı da Türkiye'de hızlı ve sağlıklı bir sanayi devrimini toplumsal ekonomik ve siyasal bunalıma yol açmaksızın gerçekleştirebilecek demokratik devrimcilik kuralına dayanır.

Özgürlükçü demokraside sanayi devrimini sağlıklı ve barışçı biçimde gerçekleştirebilmek ve sürdürebilmek için, devlet yönetiminde, özellikle ekonominin düzenlenip yönlendirilmesi ve toplum sorunlarının çözümü bakımından işçilerle ve

tüm çalışanlarla anlayış birliği ve uyum sağlanmalıdır. Bu anlayış birliğini ve uyumu ise ancak demokratik devrimciliği benimsiyen bir demokratik sol tutum sağlayabilir.

Üstelik sanayi devrimi, gelişmiş ülkelerin ölçütleriyle, çağdaş uygarlığın gerisinde kalmıştır. Gelişmiş ülkeler şimdi o devrimin de ötesindeki bir aşamanın ve yaşamın arayışı içindedirler.

Türkiye’de bugün Demokratik Sol gelişme kavramının ve bu kavrama dayanan demokratik devrimciliğin tarihsel görevi, bir yandan ülkemizdeki sanayi devrimini bunalıma yol açmaksızın hızlandırırken, öbür yandan bu devrimin de ötesindeki ve çağdaş uygarlık düzeyinin üstündeki üretim biçimine ve ilişkilerine, çağdaş yaşamın ötesindeki bir insanlık aşamasına, toplumu önceden hazırlamaktır; zorunlu olmayan evreleri bilimsel teknolojik ve siyasal atılımlarla aşarak o yöndeki toplumsal dönüşüm sürecini kısaltmağa çalışmaktır.

Demokratik Sol Cumhuriyet Halk Partisi, bu görevi yerine getirmek ve kurucusu Atatürk’ün Türk toplumunu “çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne yükseltme” ülküsünü gerçekleştirmek için, Türkiye’deki yeni toplumsal güçlerle bütünleşmektedir.

SINAİLEŞMEYLE TARIMSAL GELİŞMENİN UYUMLULUĞU

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol anlayışının ve tutumunun gerçekçiliği ve geçerliliği Türkiye'nin koşullarına göre oluşturulmasından ve Türk toplumun yapısına ve gereksinmelerine uygunluğundandır.

Türkiye'nin koşulları ve Türk toplumunun yapısı ve gereksinimleri ise tarımsal gelişmeyle sınaileşmenin uyumlu olmasını gerektirir.

Çağımızda gelişmenin kesin kuralı hızlı sınaileşmektir. Sınaileşme, yalnız ekonomik büyümenin ve güçlenmenin değil, toplum yapısını ve üretim ilişkilerini çağdaş uygarlığın gereklerine göre değiştirmenin de başta gelen koşuludur.

Ancak, Türkiye gibi tarıma elverişli toprakları geniş, nüfus artış hızı ve geçimini tarımdan sağlamak zorunda olanların oranı yüksek bir ülkede tarım savsanarak (*) dengeli ve hakça gelişme gerçekleştirilemez, sınaileşme için yeterince iç kaynak yaratılamaz, halkın beslenme durumu sağlıklı bir düzeye erişemez, ülkenin bağımsızlığı güvence altına alınamaz. Çağımızda bağımsızlığı koruyabilmek için, bir

---

(*) Savsanarak : İhmal edilerek.

ulus, darda kaldığında hiç değilse yiyeceği bakımından dışa bağımlı olmayacak durumda bulunmalıdır.

Bu nedenlerle, Türkiye'nin hızla ileri ve bağımsız bir sanayi toplumu durumuna gelmesi zorunlu olmakla birlikte, tarımsal verimliliği ve üretimi arttırmak için de gereken çaba gösterilmelidir.

Cumhuriyet Halk Partisi tarımsal gelişmeyle köylünün kalkınmasını bir tutar. Tarımı savsıyarak sınaileşmeyi de köylüyü yoksul bırakarak tarımı geliştirmeğe kalkışmayı da haksız ve sağlıksız sayar. Tüm köylünün üretim gücünü ve isteğini arttırmadan tarımsal ve sınaî gelişmede yeterli hızın da sağlanmayacağına inanır.

Cumhuriyet Halk Partisi tarımdan sanayie aktarılacak kaynağın öncelikle ve büyük ölçüde köylü eliyle sanayie yatırılmasını öngörür. Böylece köylü emeğiyle yaratılan ve sınaileşmeye katkıda bulunan kaynakların sağlıyacağı gelirden de büyük ölçüde köylü yararlanmış olacaktır. Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı düzende köylünün tarımsal üretimi ve tarımdan elde edeceği gelir büyük ölçüde artacağı gibi, sanayi yatırımlarından sağlıyacağı gelir de buna eklenecektir.

Bu amaçla Cumhuriyet Halk Partisi ekonominin halk kesimini oluşturmada köylünün önemli bir yer tutmasını destekler.

Tarım toplumundan sanayi toplumuna köylünün katkısıyla ve köylü ile birlikte sarsıntısız geçişin fiziksel olanağını köykentlerle ve yurda dengeli dağılacak başka yeni yerleşme merkezleriyle sağlar.

Köylerde ve köykentlerde demokratik halk kooperatifçiliğini destekleyip özendirerek, köylülerin pazarlama üretim tüketim yatırım ve işletmecilik için ve Devlet yönetimine ağırlıklarını gereğince koyabilmek için örgütlenebilmelerini kolaylaştırır.

Böylece tarımda da sanayide de gelişme hızlanacağı, köylü hızla kalkınacağı, insanlar ve bölgeler arası adalet sağlanacağı gibi köylünün siyasal etkinliğini arttırma ve o yoldan demokrasiye daha çok gerçeklik kazandırma olanağı da elde edilmiş olacaktır.

Onun için Cumhuriyet Halk Partisi gelişmeyi köylüden başlatmağa ve gelişmenin bütünlüğünü o yönden de sağlamağa kararlıdır.

6

**DEMOKRATİK SOL
DÜZENİN
EKONOMİK VE
TOPLUMSAL
TEMELLERİ**

GELİŞME KÖYLÜDEN BAŞLIYACAKTIR

Türkiye'de köylüden başlamıyan gelişme hakça olmaz.

Köylü yoksul örgütsüz ve güçsüz kaldıkça siyasette ve yönetimde yeterince ağırlığı olamaz ve demokrasi bir ölçünün ötesinde gerçeklik kazanamaz.

Köylünün emeği gereğince değerlendirilmezse üretimi de düşük kalır ve gelişme için yeterli kaynak yaratılamaz. O yüzden yalnız tarımda değil sanayi alanında da gelişme aksar.

Bu nedenlerle gelişmenin köylüden başlaması, gelişmeyi hızlandırmanın da sosyal adaletin de demokrasinin de gereğidir.

KOOPERATİFÇİLİĞİN DESTEKLENMESİ

Gelişmeyi köylüden başlatabilmenin önde gelen koşulu köylünün örgütlenmesi, öylece gücünü birleştirebilmesidir. Bu amaçla, tarım kesiminde üretim ve pazarlama için, bol ve ucuz araç ve gereç ve tüketim maddeleri sağlamak için ve tarımsal ve sınaî yatırım için yaygın ve güçlü bir kooperatifçilik hareketi oluşturulacaktır.

Kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının, taşınmaz mal karşılığı göstermeksizin, emek ve proje karşılığında yeterli işletme ve yatırım kredisi alabilmeleri sağlanacaktır.

Köylü kooperatiflerinin ve üst kuruluşlarının plan doğrultusundaki verimli ekonomik işletmecilik kurallarına uygun olarak yapacakları tarımsal ve sınai yatırımlar Devlet katkısıyla da desteklenecektir.

KÖYLÜNÜN TOPLUMSAL GÜVENLİĞİ

Kooperatifçilik hareketiyle bağlantılı olarak köylüler için toplumsal sigortalar ve tarım sigortası da kurulacaktır. Öylelikle köylünün yaşamı boyunca sağlığı bakımı geçimi güvence altına alınacaktır. Yaşlandığında veya çalışma gücünü yitirdiğinde yeterli aylık geliri olacaktır. Kötü ürün yıllarında veya doğal yıkımlar (*) yüzünden geçim sıkıntısı çekmesi önlenecektir.

Toplumsal sigortada ve tarım sigortasında biriken kaynaklarla köylülerin daha ileri tarım teknolojilerine geçebilmeleri, daha büyük ve verimli tarım işletmeleri kurabilmeleri veya halk kesimi yoluyla sanayi yatırımları yapmaları desteklenecektir.

Köylü çocuklarının en yüksek düzeylere kadar tüm eğitim olanaklarından eşitlikle yararlanabilmeleri güvence altına alınacaktır.

TARIM VE ORMAN İŞÇİLERİNİN HAKLARI

Tarım ve orman işçilerinin çalışma hakları ve toplumsal güvenlikleri yasalarla sağlanacak ve korunacaktır. Sendikalaşma olanakları arttırılacaktır.

(*) Doğal yıkım: Tabii afet.

KÖYKENTLER

Birbirine yakın ve aralarında ulaşım kolaylığı ve ekonomik ve yönetsel işbirliği olanağı bulunan köyler arasında ve köylülerin benimsiyeceği uygun yerlerde kamu hizmetlerinin, gelişme ve üretim için gerekli altyapıların ve örgütlenmelerin yoğunlaşacağı köykentler kurulacaktır.

Kurulu yerleşim merkezlerinden biri de köykent olarak seçilebilir.

Köykentler yeni yerleşim merkezleri olmaktan çok etkin gelişme ve hizmet merkezleri olarak öngörülmektedir. Her köylü ailesi isterse köyünde oturabilecektir. Fakat sağlanacak ulaşım kolaylıkları köykentlerle sürekli bağlantı kurabilmesini sağlayacaktır.

Amaç bütün köylülerin kendi köylerinde evlerinde tarlalarında tüm uygarlık olanaklarına, işiğe suya yola okula ve her türlü kamu hizmetine ve üretimini arttırabilmesi gelirini yükseltebilmesi için gerekli tüm araçlarla gereçlere en kısa sürede kavuşmasıdır. Köykentler kurulmadan da veya köykentlerin kurulmasına gerek ya da olanak bulunmayan yerlerde de, Cumhuriyet Halk Partisi, tüm köylüleri bu olanaklara ve hizmetlere hızla kavuşturmayı insanca ve hakça gelişmenin gereği saymaktadır.

Köykentler bunların sağlanmasını kolaylaştıracak, sağlanma sürecini kısaltacaktır. Köykentler köylere tek tek götürülebilecek olanların ötesinde olanakları da köylüye bir an önce ulaştırabilmenin bir aracı, basamağı olacaktır.

Kuruluşuyla birlikte her köyde her köyde uygarlığın tüm olanakları çevre köylere yetecek düzeyde sağlanacaktır.

Başta elektrik olmak üzere bu olanakların köyde köyden tüm köylere de ulaşması kolaylaşmış ve hızlanmış olacaktır. Köyde, kooperatifçiliğin, toplumsal sigortanın katkısıyla ve Devlet yardımıyla tüm köylerin de bayındırlaşması güzelleşmesi gelişmesi ve giderek kentleşmesi kısa sürede gerçekleşebilecektir.

Köyde yeterli sağlık merkezleri, halk eğitim merkezleri, orta düzeyde okullar ve meslek okulları, araç ve gereç bakım ve onarım merkezleri, veterinerlik hizmetleri ve köylünün yaşamını zenginleştirici, üretimini ve yatırım olanaklarını artırıcı tüm kuruluşlar ve hizmetler bulunacaktır.

Köylüler, halk kesimi yoluyla yapacakları tarımsal veya sınıai yatırımlar için köyde olanaklarından yararlanabileceklerdir.

Köyde, kırsal alanda yöresel planlamayı da kolaylaştıracığı için, halk kesimi yoluyla yapılacak yatırımların plan ereklerine ve ekonomik gereklere uygunluğunu sağlamak kolaylaşacaktır.

Köyde, kooperatifçilikle ve halk kesimiyle canlanacak ekonomi, köyde çevresinde köyde kendiliklerinden bütünleşip kentleşmeleri sürecini başlatacaktır. Böylece Türk köylüsü göç zorunda kalmaksızın kentleşebilecek, çevresinden ve toprağından kopmaksızın sınıaileşebilecek, uygarlığın ve kent kültürünün insan yaşamını maddi ve manevi yönde zenginleştirici tüm olanaklarından yararlan-

bilecektir. Tarıma olduğu kadar sanayie de dayalı ve doğayla dengeli yeni ve sağlıklı bir uygarlık yaratabilecektir.

Tarımda ileri işletmecilik ve teknolojiyle artan işgücünden bir bölümü, isterse yine büyük kentlere gidebileceği gibi, isterse kendi yöresinde, evinde de kalarak, köykentler çevresinde oluşan halk kesimi fabrikalarında sanayi işçiliğine geçebilecektir.

Böylece kırsal alanda sağlıklı ve yaygın bir kentleşme başlıyacağı gibi büyük kentlerde nüfus yoğunlaşması ve büyük kentlerin sorunları giderek azalacaktır. Bütün ülkede yaygın ve dengeli sınaileşme kentleşme sürecine girilecektir. Sınaileşmeyle tarımsal gelişme arasında uyum ve dayanışma kurulabilecektir.

Bu oluşum içinde, köykentler, kooperatifçilik hareketi ve halk kesimi yoluyla, kövlülerin dağınık gücü birleşecektir. Böylece köylüler tarımda olsun sanayide olsun büyük boyutlu yatırımlara ve işletmeciliğe girişebilecekleri gibi, siyasal etkinliklerini de arttırabileceklerdir.

Köykentlerin yönetimi kooperatifçilik hareketiyle bütünleşecek, ekonominin ve gelişmenin gereklerine de demokrasiye de en uygun bir yönetim biçimi böylece ülkemizde doğmağa başlayacaktır.

TARIMDA DEVLET DÜZENLEMESİ VE DESTEĞİ

Tarımda üretimi yönlendirmek, üretimle pazarlama olanakları arasındaki dengeyi sağlayıp kollamak ve aşırı fiyat dalgalanmalarını önlemek Devletin ödevi olacaktır. Bu

amaçla yıllık üretim planlamaları yapılarak ürünlerin buna göre yetiştirilmesi için gerekli demokratik önlemler veya özendirici yöntemler uygulanacaktır. Hangi alanda üretime ağırlık verirse daha çok gelir sağlıyabilecekleri ve daha çok Devlet desteğinden yararlanabilecekleri, köylülere çiftçilere önceden duyurulacaktır.

Tarımda Devlet destekleme alımları genellikle üretimin bu yönde düzenlenmesi için bir araç olarak kullanılacaktır. Toplumsal amaçlı gelir desteklemelerinden dar ve orta gelirli çiftçiler yararlandırılacaktır. Devlet desteği, yalnız destekleme alımlarıyla değil, araç ve gereç yardımlarıyla, yeterli kredi kaynakları ve olanaklarıyla da ve zamanında yapılacak yeterli önödemelerle de sağlanacaktır.

Ürünlerin randımanları ve nitelikleri Devletçe veya Devlet yardımıyla kooperatif üst kuruluşlarınca önceden saptanarak üreticilere duyurulacaktır.

Tarım topraklarının üretim bakımından olanakları ve gereksinimleri saptanarak, çiftçilerin daha verimli işletmecilik yapabilmek için yeterli bilgilerle donatılmaları sağlanacaktır. Harita ve kadastro çalışmaları da bu yönde değerlendirilecektir.

Traktör sanayiinin, gübre ve tarım ilaçları sanayiinin, tarımla ve hayvancılıkla ilgili bütün sanayilerin öncelikle gelişmesi Devletçe desteklenecektir. Köylünün üretimini ve gelirini arttırmaya bu yoldan da katkıda bulunacaktır.

Devlet dar ve orta gelirli çiftçinin yararlanacağı sulama olanaklarını da öncelikle sağlayarak toprağın verimini arttıracaktır.

Köylünün ileri çiftçilik yöntemlerine ve ileri tarım teknolojisine geçebilmesi bu amaçla kooperatifleşmesi ve gereken eğitimi görmesi yine Devletçe desteklenecektir.

Devlet köylüye en etkin desteği sürekli yeterli ve çok yönlü eğitimle sağlayacaktır. Bu eğitim, köylünün yalnız daha verimli tarım işletmeciliği yapabilmesini, daha etkin biçimde örgütlenmesini değil, Devlet yönetimine ağırlığını daha çok koyabilmesini, ekonomik ve toplumsal değişimle birlikte isterse başka iş ve meslek alanlarına yönelebilmesini, yaşamını manevi yönden de zenginleştirebilmesini, çocuklarına geniş olanaklı bir geleceğin ufuklarını da açabilmesini sağlayıcı nitelikte ve düzeyde olacaktır. Köylüden başlayacak gelişme, böylece, gelişmenin bütünlüğü kuralına uygun olarak hızlandırılacaktır.

Bütün köykentlerde ve köylerde geniş olanaklı halk eğitim merkezleri kurulacaktır.

Devlet üretme çiftlikleri, tarım araştırma merkezleri ve haralar, daha verimli çiftçilik yöntemlerinin ve yeni teknolojilerin bütün yörede geliştirilmesine öncülük edeceklerdir. Bu amaçla sürekli eğitim olanakları sağlayacaklardır. Ayrıca köylüler için kooperatifçilik eğitimi düzenleyeceklerdir. Böylece bu kuruluşlar da köylüye Devlet desteğinin önemli araçları olarak değerlendirilecektir.

Tarım mühendisleri, orman mühendisleri, veterinerler, sağlık görevlileri, yer bilimciler ve değişik alanlarda uzmanlaşmış olan ve köylüyle yakın ilişkisi bulunan tüm kamu görevlileri, öğretmenlerle birlikte, köylüye dönük yaygın ve sürekli eğitim çalışmalarına katılacaklardır. Köylerdeki din adamları

rının da gelişmeyi hızlandırıcı ve manevî yönden zenginleştirici alanlarda köylünün eğitime katkıda bulunmaları özendirilecektir, bu amaçla toplumsal konularda da kendi bilgilerini geliştirebilme olanakları sağlanacaktır.

TOPRAK REFORMU

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramına uygun olarak hızla gerçekleştireceği toprak reformu ekonomik toplumsal ve siyasal amaçlı olacaktır. Tarımda verimi ve tarımın ulusal gelire katkısını arttırmayı, tarımdaki gelir ve toprak adaletsizliğini gidererek toplumsal adalet sağlamayı ve kölüyü topraksızlığın veya yoksulluğun ezikliğinden kurtararak daha yüksek gelire kavuşturarak ve daha çok bağımsızlaştırarak siyasal bakımdan da güçlendirmeyi, öylelikle demokrasiye daha çok gerçeklik kazandırmayı bir arada gözetecektir.

Toprak reformu ile büyük topraklılığın bir ekonomik, toplumsal ve siyasal baskı aracı olması önleneceği gibi kendi toprağına kavuşan köylülerin daha istekli çalışmaları da sağlanacaktır.

Toprak reformu, kooperatifleşmeden, köykentleşmeden ve tarım alanındaki yatırımlarla Devlet desteklemelerinden sağlanabilecek yararları en yüksek düzeyde gerçekleştirebilmenin temel koşuludur.

Toprak reformu yapılmadıkça, Devletin sulama için yaptığı yatırımlardan, tarımda verimi arttırmak için sağladığı başka yatırımlardan, tarıma uyguladığı desteklemelerden ve sağladığı olanaklardan, yeryer büyük ölçüde, varlıklı ve büyük

topraklı kişiler yararlanmış olmaktadır. O yüzden Devletin tarıma yönelttiği kaynaklardan, yardımlardan, desteklerden pek azı gerçek köylüye ve asıl gerekenlere ulaşabilmektedir. Toprak reformu ile, tarıma yönelen bütün Devlet yardımlarından, yatırımlarından, desteklerinden de küçük ve orta boy topraklı çiftçiler, gerçek köylüler yararlanır duruma gelecektir. Böylece Devlet kaynakları daha etkin ve hakça kullanılacaktır.

Demokratik toprak reformunun temel ilkesi uyarınca toprak işliyenin su kullananın olmalıdır. Toprağı kendileri işlemiyenlerin, ellerinde tarım toprağı bulundurmaları bu ilkeye aykırıdır. Suyun bir sömürü veya kazanç aracı olarak kullanılması da bu ilkeye aykırıdır. Cumhuriyet Halk Partisi demokratik bir toprak reformunun kesin koşulu olan bu ilkelere uygun bir reformu gerçekleştirecektir.

Toprak dağılımının adaletsiz olduğu bölgelerde ve yörelerde toprak reformu hızla gerçekleştirilerek geçimi toprağına bağlı herkesin kendi toprağını işlemesi ve ileri teknolojiye dayalı verimli çiftçilik yapabilmesi sağlanacaktır.

Toprak reformunun uygulamadaki güçlüklerini giderici, parasal yükünü azaltıcı ve bütün yurttta gerçekleştirilmesini hızlandırıcı yasal ve yönetsel önlemler alınacaktır.

Toprak reformundan beklenen olumlu sonuçlar yalnız topraksızlara toprak dağıtmakla gerçekleşemez. Devlet, toprağıın verimini artırmak için gerekli altyapıları da, kamu hizmetlerini, eğitimi ve önderliğı de sağlamalıdır; kooperatifçiliğı özendirip desteklemelidir; çiftçinin ileri teknolojiye dayalı verimli çiftçilik yapılabilmesi için gerekli araçları

gereçleri edinebilmesini kolaylaştırmalıdır; sulamayla toprağın verimi artırılarak dağıtılabılır toprak birimlerinin çoğalması da sağlanmalıdır.

Toprak reformu, hakça toprak dağılımını, verim ve üretim artırıcı olanaklarla ve örgütlenmelerle bütünleştirir. Cumhuriyet Halk Partisi toprak reformunun bütün bu gereklerini gecikmesiz ve uyumlu olarak gerçekleştirecektir.

Toprak reformu bölgelerinde ve yörelerinde kooperatifleşmeye dayanan köykenlerin kuruluşuna öncelik ve hız verilerek topraklandırılan köylülerin gerekli hizmetlerden altyapılardan ve ileri tarım teknolojilerinden ortaklaşa ve düşük maliyetle yararlanabilmeleri ve artan gelirlerini kendi yörelerinde ortaklaşa kurabilecekleri işletmelere, tarımsal sanayi veya başka sanayi kuruluşlarına aktarmaları kolaylaştırılacaktır.

Toprak reformuyla birlikte tarımsal topraklarda aile mülkiyeti kuralı uygulanarak toprağın verimli tarım işletmeciliği yapılamıyacak ve aile geçimini sağlayamıyacak kadar küçük parçalara bölünmesi önlenecektir ve aile elindeki dağınık toprakların toplulaştırılması kolaylaştırılacaktır. Reform bölgelerinde kamulaştırma karşılıklarının plan doğrultusunda sanayi yatırımlarına yönelmesi özendirilecektir, bunun için gerekli Devlet desteği sağlanacaktır.

Toprak reformu gereğince dağıtımını yapıncaya kadar da kamu topraklarından ancak topraksız ve az topraklı köylüler yararlandırılacaktır.

ORMAN KÖYLÜSÜ

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı insanca ve hakça düzende ormanların geliri orman köylülerinin olacaktır.

Bu ilke uyarınca, kendi yörelerindeki orman alanlarının geliri, orman köylülerinin kooperatiflerine bırakılacaktır. O alanlardaki orman işletmeciliğinde orman köylülerinin Devlet desteğiyle kuracakları kooperatiflere geniş yetki tanınacaktır. Orman işletmeciliğinde Devletin işlevi, daha çok, kooperatiflerin işletmeciliği başarılı ve etkin biçimde yapabilmelerine yardım etmek olacaktır. Bu arada Devlet, verimli orman işletmeciliği için gerekli kamu hizmetlerini ve başta orman yolları olmak üzere yeterli altyapıları sağlayacaktır.

Bunun için Devlet, orman köylülerinin kooperatifleriyle uzun dönemli sözleşmeler yaparak, köylü ailelerinin sürekli iş ve gelir olanaklarına kavuşmalarını ve kendileri için de çocukları için de geleceğe güvenle bakabilmelerini sağlayacaktır.

Orman köylüleri, verimli ve bilimsel orman işletmeciliği yapabilmek, orman ürünlerini değerlendirebilmek ve pazarlayabilmek için ve bu alanlarda örgütlenebilmek için gereken tüm eğitim olanaklarına kavuşturulacaklardır.

Geliri kendisine bırakılan orman alanlarını, köylü, Devlet yardımıyla koruyacaktır. Ormanların korunup gözetilmesinde, geliştirilmesinde ve yeni ağaçlandırma çalışmalarında, orman köylülerinin kooperatifleriyle Devlet yakın işbirliği ve dayanışma içinde olacaktır.

Orman ürünlerinin yurtta ve yurtdışında orman köylüleri kooperatiflerince pazarlanması sağlanacaktır.

Taşıtmacılıkta orman köylülerinin kooperatifleriyle kendi aracını işleten taşıt sürücülerinin kooperatifleri arasında işbirliği yapılması desteklenecektir.

Orman ürünleri sanayiini, halk kesimi kavramı içinde, öncelikle orman köylüleri kooperatiflerinin ve üst kuruluşlarının kurabilmeleri Devletçe kolaylaştırılacaktır.

Orman kapsamı dışına çıkarılamıyan topraklarda yaşayan köylülerden geçimi tarıma bağlı olanlara uygun yörelerde tarıma elverişli toprak sağlanacaktır.

Bir yandan yeni ormanlar yetiştirilirken bir yandan da tarla, bağcılık, zeytincilik ve her türlü yemişçilik gibi tarım işletmeciliklerinde veya hayvancılıkta kullanılmağa daha elverişli orman yörelerinden köylülerin veya kooperatiflerinin bu amaçla yararlanabilmeleri sağlanacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, bu tutum ve uygulama ile, ormanları en etkin biçimde orman köylülerinin koruyacağına, ormanların gelişmesine köylünün büyük katkısının sağlanacağına, orman varlığının çok daha iyi değerlendirileceğine, orman köylüsünün yoksulluktan da, yoksulluğu ve çaresizliği nedeniyle sürüklendiği suçluluk durumlarından da, yoksulluğunu ve çaresizliğini sömüren kimi hükümetlerin siyasal baskılarından da kurtulacağına inanmaktadır.

HAYVANCILIK VE BALIKÇILIK

Cumhuriyet Halk Partisi, hayvancılığın ve balıkçılığın hakça ve bilimsel bir düzen içinde hızla geliştirilmesini, geniş bir halk kesiminin ekonomik toplumsal ve siyasal gücünün

arttırılmasında, birçok geri kalmış bölgelerin ve yörelerin geliştirilmesinde, halkın beslenme durumunun düzeltilmesinde ve dışsatımın ve dış gelirlerin arttırılmasında en önemli etkenlerden biri saymaktadır.

Devletin kısa sürede kolayca ayırabileceği kaynaklarla bu alandan büyük sonuçlar alınabilecektir.

Hayvancılık ve balıkçılık yapan köylülerin ve kıyı bölgeleri halkının bu amaçla güçlü kooperatiflere kavuşmaları özendirilecektir.

Hayvancılık için kooperatifleşen köylülerin otlaklardan eşitçe yararlanmaları sağlanacaktır.

Ahır ve kümes hayvancılığı için gerekli kuruluşlar Devlet yardımıyla ve halk kesimi yoluyla yaygınlaştırılacaktır. Hayvancılık yapılan bütün illerde ve yörelerde et kombinaları, soğuk depolar yem ve hayvan ürünleri sanayii kuracaktır. Gereken yerlerde Devlet bunları öncelikle kuracağı gibi, halk kesiminin de bu alandaki yatırımlarını destekleyecektir. Halk kesiminin o arada kooperatiflerin bu sanayileri köykentlerde veya köylülerin yakınında kurabilmesi için gerekli altyapılar ve başka kolaylıklar da Devletçe sağlanacaktır.

Kredilerin ve önödemelerin doğrudan doğruya besicilik tavukçuluk veya balıkçılık yapanlara ulaşması sağlanacaktır. Bu alanlarda Devlet etkin düzeyde ve hayvanların erken kesimine gerek bırakmayacak biçimde destekleme alımları yapacaktır.

Hayvanların, hayvan ve su ürünlerinin kooperatifler ve üstkuruluşları eliyle iç ve dışsatımı Devletçe desteklenecektir. Dışsatım için uygun yerlerde sınır kapıları açılacaktır.

Hayvan sağlığı ve hayvan ırklarının iyileştirilmesi hizmetlerini, Devlet, etkin ve yaygın biçimde halkın yararına sunacaktır. Köykentlerde veya köylülerin kolayca erişebileceği yerlerde bunun için yeterli merkezler bulunacaktır.

Türkiye'nin doğal olanaklarına ve zengin denizcilik geleneklerine uygun olarak, Cumhuriyet Halk Partisi, gerek ulaşımda ve dış ticarete gerek su ürünlerinin değerlendirilmesinde denizlere ve denizciliğe dönük bir tutum izleyecektir.

Su ürünlerinin değerlendirilmesinde gerçek halk kooperatiflerine kesin hak tanınacaktır. Kooperatif örtüsü altında varlıklı ve sayılı kişilerce halkın hakkının yenmesi olanaklarını kapatıcı etkin önlemler alınacaktır. Her türlü deniz ve su ağalığına ve sömürüsüne son verilecektir. Su ürünleriyle ilgili halk kooperatiflerinin gerekli araçlarla ve gereçlerle donatılmaları, açık deniz balıkçılığına geçebilmeleri ve balıkçılıkla ilgili sanayileri kurabilmeleri Devletçe kolaylaştırılacaktır.

Balıkçılık için gereken yerlerde barınaklar kurulması hızlandırılacaktır.

Su ürünleri kaynaklarının korunması için suların kirlenip zehirlenmesi ve sakıncalı balıkçılık yöntemleri önlenecektir. Sanayi kuruluşlarının yer seçiminde ve teknolojisinde bu gerek gözönünde tutulacaktır. Kıyı bölgelerinde kurulmuş bulunan sanayi kuruluşlarının bu bakımdan gerekli önlemleri almaları zorunlu kılınacaktır.

Hayvancılık balıkçılık ve süngercilik yapanlar tarım kesiminde çalışanlara sağlanan her türlü haktan ve toplumsal güvenlikten yararlanacaklardır.

DEMOKRATİK KOOPERATİFÇİLİK

Cumhuriyet Halk Partisi, kooperatifçiliği, Demokratik Sol gelişmenin en önemli araçlarından ve halk kesiminin temel öğelerinden biri sayar. Gelişmede hızlı ekonomik büyümeyle toplumsal adaleti ve demokrasiyi bir arada gerçekleştirmeye kooperatifçiliğin büyük katkısı olacağına inanır.

Kooperatifçilik halkı örgütlenerek güçlendirir. Halkın sömürden kurtulmasını kolaylaştırır. Halkın siyasal ağırlığını artırır. Demokratik eğitimi halkın çalışma yaşamından başlatır. Üretici emeğinin hakça değerlendirilmesini, tüketicinin pahalılıktan korunmasını sağlar. Dar ve orta gelirli halk topluluklarının konut sorununun çözümüne büyük katkıda bulunur.

Ancak kooperatiflerden bu yararların gereken ölçüde sağlanabilmesi Devletin desteğine ve koruyuculuğuna bağlıdır.

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı kooperatifçiliğe bu desteği sağlayarak demokratik halk kooperatifçiliğini güçlendirecektir. Köylüleri, üretim ve pazarlama için, araçlarını gereçlerini ve tüketim maddelerini ucuza edinebilmeleri için, ileri tarım işletmeciliğine geçebilmeleri, ileri tarım teknolojisinden ortaklaşa yararlanabilmeleri ve köylerini bayındırlaştırabilmeleri için; dar ve orta gelirli halk topluluklarını, pahalılıktan

korunabilmeleri ve konuta kavuşabilmeleri için; esnafı ve sanatkârı, tüm araçlarını ve gereçlerini ucuza sağlayabilmeleri, büyük anaparanın baskısından kurtulabilmeleri ve daha büyük işletmeler kurabilmeleri için, kooperatifleşmeğe özendirilecektir.

Cumhuriyet Halk Partisi, özellikle gelişmenin köylüden başlamasında hareket noktası olarak kooperatifçiliği görür. Kooperatifçiliği başarılı bir toprak reformunun da kesin gereği sayar.

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının gerçekleştireceği insanca ve hakça düzende:

- ★ Kooperatiflerin kuruluşu ve yönetimi demokratik olacaktır. Devlet, yönetimlerine katılmaksızın ve karışmaksızın kooperatiflere yardımcı olacaktır.
- ★ Kooperatifler üzerinde etkin ve demokratik bir denetim düzeni kurularak, halkta kooperatifçiliğe karşı güven duygusunun oluşması kolaylaştırılacaktır.
- ★ Devlet önderliğinde kurulmuş olan ve yönetiminde Devletin ağır bastığı büyük kooperatif birlikleri gerçek demokratik kooperatifçilik kurallarına aykırı Devlet müdahalelerinden arındırılacak ve demokratik bir yapıya yönetime ve denetime kavuşturulacaktır. Bu birliklerin yönetiminde üye kooperatiflerin kesin egemenliği sağlanacaktır.

- ★ Kooperatiflerin kuruluş işlemleri kolaylaştırılacak ve güvenceleri arttırılacaktır.
- ★ Kooperatifler, aralarında birlikler, üst veya ortak kuruluşlar oluşturmağa özendirileceklerdir. Özellikle kooperatifçilik hareketinin gücü ve etkinliği arttırılacaktır.
- ★ Kooperatiflerin büyük aracı ortaklıklarına bağımlılığı veya kooperatifleşme görüntüsü altında varlıkların ve büyük topraklıların kooperatifçiliğe sağlanacak Devlet olanaklarından ve desteğinden yararlanabilmeleri önlenecektir.
- ★ Kooperatifçilik hareketinin uluslararası ilişkilerini geliştirmesine ve dış ticaret alanında etkin biçimde örgütlenmesine Devlet yardımcı olacaktır.
- ★ Kooperatifçilik için özel ve özendirici bir bankacılık kredi ve destekleme düzeni geliştirilecektir. Devletin de yardımıyla kurulacak kooperatifler bankasının anaparasına ve yönetimine kooperatifler ve üst kuruluşları egemen olacaktır. Kooperatifler bankası halkın bir araya gelmesini, emeğini ortaya koymasını ve plan ereklerine uygun alanlarda yatırıma veya işletmeciliğe yönelmesini yeterli güvence sayarak gereken krediyi verecektir. Proje hazırlanmasında, pazarlama olanaklarının araştırılmasında kooperatiflere yardımcı olacaktır. Kooperatifler bankası köykentlerin gelişmesine ve köylülerin kooperatifleri yoluyla büyük halk kesimi yatırımlarına katılmasına da yardımcı olacaktır.

- ★ Kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının plan doğrultusundaki yatırımlarına Devlet de katkıda bulunacaktır.
- ★ Kooperatifleşen üreticilerin araçlardan gereçlerden, ileri tarım teknolojisinden ve her türlü hizmetten ortaklaşa yararlanabilmeleri, öylece küçük tarım işletmelerinin verimini ve gelirini arttırabilmeleri Devletçe kolaylaştırılacaktır.
- ★ Üreticinin, başta traktör gübre tarım ilâçları ve tohumluk olmak üzere tüm gereksinmelerini kooperatifler yoluyla ucuza alabilmeleri ve tüm ürünlerini aracısız iç ve dış pazarlara ulaştırabilmeleri sağlanacaktır. Güçlü çıkar çevrelerinden gelebilecek engelleri aşmalarına yardımcı olacaktır.
- ★ Birçok ürünlerde aracılık kazancının büyük ölçüde ortadan kaldırılabilmesi için üretim kooperatifleri ve üst kuruluşları ile tüketici veya esnaf kooperatifleri ve bunların üst kuruluşları arasında bağlantı ve işbirliği kurulacaktır.
- ★ Kooperatifçilik hareketiyle bağlantılı olarak köylüler çiftçiler hertürlü toplumsal güvenliğe, o arada tarım sigortasına kavuşacaklardır. Öylece yaşamları boyunca geçimleri de sağlık bakımları da güvence altına alınmış olacaktır.
- ★ Ziraat Odalarında ve Ziraat Odaları Birliğinde kooperatiflerin ağırlık kazanması ve yönetime egemen olması sağlanacaktır.

- ★ Kooperatifler ve üst kuruluşları kendi çalışma alanlarıyla doğrudan doğruya ilgili bütün Devlet kuruluşlarının yönetimine ve Devletin planlama çalışmalarına etkin biçimde katılabileceklerdir.
- ★ Kırsal alandaki kooperatifleşme ile köykentler arasında sıkı bağlantı kurulacaktır. Köykentlerin yönetiminde ve yerel yönetimde kooperatiflerin ağırlığı olacaktır.
- ★ Halkın kooperatifçilik bilgisini geliştirmek ve yeterli kooperatif yöneticileri ve önderleri yetiştirmek üzere Devlet gerekli eğitimi sağlayacaktır.
- ★ Örgün öğretim kurumları dışında halk eğitim merkezlerinde de özellikle köylülerin yararlanabileceği kooperatifçilik kursları düzenlenecektir.

HALK KESİMİ

Cumhuriyet Halk Partisinin gerçekleştireceği Demokratik Sol düzende çalışan halkın bir araya gelerek veya ortak kuruluşları ya da örgütleri eliyle yapacağı yatırımlardan kuracağı işletmelerden oluşan HALK KESİMİ, ekonominin Devlet desteği bakımından öncelik taşıyan en güçlü kesimi olacaktır.

AMACI VE NİTELİĞİ

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramına ve Türk halkında beliren tutumluluk ve ortak yatırım eğilimlerine uygun olarak öngördüğü

Halk kesimi

ekonomik gücün ve ekonomik güçten kaynaklanan siyasal gücün Devlette kişilerde veya sınırlı toplum katlarında yoğunlaşmasını önlemek ve halkın ekonomik ve siyasal gücünü ve toplumsal etkinliğini arttırmak,

gönüllü halk artırımlarının ve halk örgütlerinde oluşan kaynakların çoğalıp birleşerek topluma yararlı alanlarda yatırıma yönelmesini ve gelişmeye doğrudan katkısını özendirmek, gelirlerin ve yatırımların yurda dengeli dağılımını sağlamak

amacıyla,

halkın kişiler olarak veya kooperatifler sendikalar

toplumsal güvenlik ve yardımlaşma kuruluşları yoluyla
bir araya getirdiği anaparasıyla

kurulan,

Devletin yerel yönetimin ve kamu kuruluşlarının da katıla-
bileceği,

ancak hiçbir biriminde Devletin yerel yönetimin kamu
kuruluşlarının ve belli kişilerin egemen olmayacağı,

demokratik yönetimli
ekonomik toplumsal ve demokratik amaçlı

kuruluşlardan oluşan
bir ekonomi kesimidir.

KURULUŞ TÜRLERİ

Halk kesimi, çalışan halk topluluklarının, belli ellerde
anapara yoğunlaşmasına yol açmamak koşuluyla kendi
aralarında veya, yerel yönetim birimleri ve birlikleri ya da
kendi kendini yöneten devlet işletmeleri gibi, yönetimine
halkın egemen olduğu kamu kuruluşlarıyla bir araya gelerek
kuracakları değişik türlerde ortaklıklardan ve işletmelerden
oluşur.

Bu ortaklıkların ve işletmelerin başlıca türleri şunlardır:

1. İşçi ve kamu görevlileri sendikalarıyla üst kuruluşlarının,
kooperatiflerle üst kuruluşlarının, demokratik yapılı ve
yönetimli toplumsal güvenlik veya yardımlaşma kurumla-
rının, yerel yönetim birimlerinin veya birliklerinin kendi

başlarına veya birkaçı bir araya gelerek kuracağı ortaklıklar ve işletmeler.

2. İşçi ve kamu görevlileri sendikaları üst kuruluşlarının, kooperatif üst kuruluşlarının ve demokratik yapı ve yönetimli toplumsal güvenlik ve yardımlaşma kurumlarının ve gerekirse — azınlıkta olmak koşulu ile— kendi kendini yöneten belli kamu iktisadi kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturacakları yatırım ortaklıkları birliği.
3. Bu halk yatırım ortaklıkları birliğinin, kendi başına veya halk kesiminde yer alabilecek kuruluşlardan ya da o kuruluşları oluşturan birimlerden biriyle veya birkaçıyla, yerel yönetimle ya da yaşamını emeğiyle kazanan kişilerden oluşmuş halk topluluklarıyla kuracağı ortaklıklar.
4. Yaşamını emeğiyle kazanan kişilerden oluşan geniş halk topluluklarının kendi aralarında veya yerel yönetimle birlikte, belli kişilere anaparada veya yönetimde üstünlük ve egemenlik sağlamıyacak biçimde kuracakları ortaklıklar.

KURALLARI

Halk kesimi için belirlenen kuruluş türlerinden birine giren bir ortaklığın veya işletmenin, Devletçe halk kesimine sağlanan önceliklerden ve özendirici desteklerden yararlanabilmesi için,

Plan ilkelerine ve amaçları uygun bir alanda kurulmuş olması,

verimli ve güvenli işletmecilik kurallarına uyması,

yönetiminin belli işyeri demokrasisi kurallarına uygun bulunması, özellikle işçilerine yönetimde hak tanınması,

kişilerin katılabileceği bir ortaklığa dayanıyorsa, işçilerine de ortaklık olanağı sağlaması,

gereklidir.

SAĞLANACAK OLANAKLAR

Devlet, halk artırımlarının halk kesimine yönelmesini ve halk kesiminin kuruluşunu ve gelişmesini özendirici destekleri sağlar. Bu desteklerin, halk kesimini, ekonomi kurallarına ve verimli işletmecilik gereklerine uygun çalışmağa yöneltecek nitelikte olmasına özen gösterir. Yine bu kurallara ve gerek- lere uyulmak koşulu ile, halk kesimine, Devlet kesimiyle iş ilişkilerinde özel kolaylıklar sağlanır.

Devlet, kârlılık oranı veya güvencesi yüksek olan ya da temel sanayi niteliği taşımakla birlikte Devlet elinde bulunması zorunlu görülmeyen alanları öncelikle halk kesimine açar.

Halk kesiminin yatırımlarını desteklemek, bu yatırımlara kredi ve kaynak sağlamak veya bulmak, halk kesimi için uygun yatırım alanları aramak, proje hazırlanmasına, maliyet hesaplarına, iç ve dış pazar araştırmalarına ve yeterli işletmeci bulmalarına yardımcı olmak, kredilerle öz kaynak- ların yerinde ve verimli biçimde kullanılmasını denetlemek üzere, Devletin ve halk yatırım ortaklıkları birliğinin ortak olduğu bir banka ve bu gereksinmelerin karşılanmasına katkıda bulunacak benzer ortak kurumlar kurulur.

Halk kesimi yatırımlarına yurt dışından katılacak yurttaşları- mızın bu amaçla ulusal ekonominin gereklerine uygun

teknolojili makinalar ve donatım sağliyaabilmeleri kolaylaştırılır.

SAĞLIYACAĞI YARARLAR

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramı içinde halk kesimi güçlenip yaygınlaşmakla,

- ★ Ekonomik gücün büyük ölçüde halkta yoğunlaşması ve o yoldan halkın siyasal etkinliğinin de artması sağlanacaktır. Böylece demokrasi daha çok gerçeklik kazanmış olacaktır.
- ★ Halkın, artan gelirini tüketimden çok yatırıma ve üretime yöneltmesi özendirilmiş olacağından gönüllü artırımlar ve yatırıma ayrılan kaynaklar artmış, ekonomik kalkınma hızlanmış olacaktır.
- ★ Emeğin ürettiği değer ekonomik girişimcilikte emeği verenlerce değerlendirilmiş olacağından sömürü önlenmiş, sosyal adalet gelişmiş olacaktır.
- ★ Az gelişmiş veya geri kalmış yöreler halkı halk kesimi uygulaması içindeki yatırımlarını öncelikle kendi yörelerinde yapmak isteyeceğinden gelişme yaygınlaşacak, bölgeler ve yöreler arası adaletsizlik giderek azalacaktır.
- ★ Çalışan halk toplulukları, kuruluşları ve örgütleri, halk kesimine katkıda bulunurken gelir sorununa sosyal açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da bakacakları için gelirlerle ekonomik gerekler arasında sağlıklı ve adaletli bir denge kendiliğinden oluşma yoluna girecektir.

DEVLET İŞLETMELERİNDE DEMOKRATİK YÖNETİM

Türk ekonomisinde geniş bir yer tutan Devlet kesiminin kuruluş ve yönetim biçimi özgürlükçü demokrasi açısından büyük önem taşır. İnsan ve toplum yaşamının her kesiminde ve düzeyinde demokrasiye en ileri ölçüde işlerlik kazandırmak isteyen Cumhuriyet Halk Partisi bunun gereğini Devlet kesiminde de yerine getirecektir.

Devlet kesimindeki işletmelerden kamu hizmeti işlevi öncelik taşımayanlarda yönetim yetkisi ve sorumluluğu, mülkiyet tümüyle kamunun olmak üzere, o işletmelerde çalışanlara bırakılacaktır.

Bu yetki ve sorumluluk toplum yararına, plan ilkelerine ve ereklerine uygun olarak kullanılacaktır.

Yönetim yetkisinin ve sorumluluğunun çalışanlara bırakıldığı işletmelerin gelir ve verimlilik artışından çalışanların belli ölçüler içinde yararlanma olanağı sağlanacaktır.

Bu işletmelerde yaratılan kaynakların toplumsal adalete de hızlı gelişme gereklerine de uygun biçimde değerlendirilmesi, demokratik yönetimi aksatmayacak kurallar ve ölçüler içinde, Devletçe ve toplumca gözetilecektir.

Devlet kesimindeki, kamu hizmeti işlevi öncelik taşıyan işletmelerde de çalışanların yönetime katılabilme olanakları sağlanacaktır ve geliştirilecektir.

Türkiye'nin ekonomik toplumsal ve siyasal yaşamında büyük etkinliği bulunan Devlet kesiminin geniş bir bölümünde ileri ölçüde demokratik bir işletmecilik ve yönetim düzeni kurulmakla :

- ★ Siyasal iktidarların kamu kesimini bir ekonomik ve siyasal baskı aracı olarak kullanma olanağı ortadan kalkacağı için ülkede daha sağlıklı bir demokratik ortam oluşacaktır.
- ★ Demokrasi kuralları çalışma yaşamında daha ileri ölçüde uygulanacak, bu işletmelerdeki işçiler emeklerine işlerine yabancılaşmaktan kurtulacaklardır. Çalışanların Devlet yönetimindeki, ekonomik ve toplumsal yaşamın düzenlenip yönlendirilmesindeki etkinlikleri büyük ölçüde artacaktır.
- ★ Siyasal baskılardan ve bürokratik yönetimden arınacağı için ve kârlılığı verimliliği arttığı oranda bundan öncelikle çalışanlar yararlanabileceği için, işletmelerin ekonomi kurallarına daha uygun ve daha verimli çalışır duruma gelmeleri sağlanacaktır.
- ★ Kendi kendini yönetim düzeninin uygulanacağı Devlet işletmelerinde çalışanlar doğrudan doğruya işletmeci ve yatırımcı durumuna da gelecekleri için ekonomiyi her yönüyle bir bütün olarak görebileceklerdir. Öylece ekonomik gerekleri ve hakça gelir dağılımı sorununu en demokratik biçimde ve en sağlıklı ve adaletli ölçülerle kendiliğinden bağdaştırabileceklerdir.

ÇALIŞANLARIN HAKLARI VE ETKİNLİĞİ

Sınaileşme süreciyle toplumda beliren en önemli değişiklik halkın dağınık ve güçsüz durumdan çıkıp birleşik bir güç olmağa başlamasıdır. Birleştikçe halkın istenci etkinleşir ve bu ortak istenç toplumsal ve siyasal dengeyi değiştirecek yönde ağırlığını kullanır.

Halktaki bu birleşmenin ve birleştikçe güçlenmenin öncüsü işçilerdir. Üstelik sınaileşmeyle birlikte ekonominin anahtarı da işçilerin eline geçer.

Bu anahtarı belli kurallar içinde özgürce kullanma ve öylece toplum düzenini halk yararına değiştirme hakkını ve olanağını işçiler zamanında elde edemezlerse sanayi devrimi toplumda büyük bunalımlara neden olur. Özünde çok sağlıklı olan bir dönüşüm gereksiz yere depremlerle gerçekleşir. Keskin sınıf ayrılıklarına ve çetin bir sınıf savaşına yol açar.

Hem işçilerin etkinliğini engellemek hem de bu engellemenin yol açacağı bunalımı önlemek isteyen geleneksel egemen güçlerle sömürüye ve anaparaya dayanan egemen güçler sağ baskı yönetimi kurmağa çalışırlar. Bu çabanın tepkisi olarak da sol baskı yönetimi eğilimleri belirir. Baskıya dayandığı için her ikisi de sınaileşmenin topluma insanlığa insana getirebileceği özgürlüğü mutluluğu büyük ölçüde engeller, sınaileşmenin sağladığı gelişme olanağını yozlaştırır ve insancılığınan saptırır.

Türkiye’de sanayi toplumuna dönüşümün başlangıç aşamasında işçilere sendika özgürlüğünü ve en ileri ölçüde toplu sözleşme grev haklarını tanımakla, Cumhuriyet Halk Partisi, kurucusu olduğu demokrasiyi en sağlam toplumsal güvencesine kavuşturmuştur. Öylece o aşamada sağ baskı yönetimine de sol baskı yönetimine de giden yolları tıkamış ve sanayi toplumuna dönüşümü yumuşatmıştır.

Ne var ki sınaileşmeyle başlayan toplumsal dönüşümün daha ileri bir aşamasında yeni düzenlemeler yapılmazsa yeni çözümler getirilmezse o yollar yeniden açılabilir, çelişkiler keskinleşerek bunalım doğurabilir.

Çünkü gelişme sürecindeyken özgürlükçü demokrasiyi benimseyen ve özgürlükçü demokrasinin gerektirdiği hakları ve özgürlükleri işçiye tanıyan bir ülkede toplumun istekleri özlemleri ekonomik büyümeden önde gider. Ekonominin o istekleri özlemleri karşılayabilmesi, ekonominin olanaklarıyla ve gereklileriyle toplumsal gereksinmelerin bağdaştırılabilmesi zorlaşır. Anapara çevreleriyle tutucu siyasal güçler bu zorluğu aşamadıkları için tedirgin olurlar. Halkın kendi içinde belirmeğe başlayan çelişkilerden yararlanmağa, halkı kendi içinde sürtüşür duruma getirmeğe kalkışirlar.

İşçilerin sendika özgürlüğüyle ve toplu sözleşme ve grev haklarıyla sağlamış oldukları, durumlarını iyileştirme ve gelirlerini yükseltme olanaklarından yoksun kalanlar, örneğin köylüler, kamu görevlileri, esnaf ve sanatkâr, o aşamada bu yoksunluğun ezikliğini duymağa —yaşamlarını emekleriyle kazananlar arasında yer alsalar da— işçiyle yabancılaşmağa başlamış olabilirler. Anapara çevreleriyle tutucu

siyasal güçler bu yabancılaşmayı büsbütün kışkırtırlar. Kendi tutumlarındaki yetersizliğin sonucu olan işsizlikten de bu amaçla yararlanırlar, işçiyle işsizi karşı karşıya getirirler. İşçileri kendi aralarında da bölmeğe, işçi örgütlerini güçsüzleştirmeğe uğraşırlar.

Öylece işçiyi halktan ve kendi yakın çevresinden soyutlayıp yalnızlaştırmak ve kendi içinde sürtüşmelere sürüklemek isterler. Bunu yaparken aslında köylüsüyle kamu görevlisiyle esnafı ve sanatkârıyla tüm halkı güçsüzleştirmeyi umuyorlardır. Çünkü halktaki birleşmenin ve güçlenmenin öncüsü olan işçi, öteki halk kesimleriyle yabancılaşıp öncülük işlevini yerine getiremez duruma gelince, bütün öteki halk kesimlerinin de etkinliği azalacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramı bütün bu tehlikeleri ve olasılıkları önlemekle yükümlüdür ve önliyebilecek doğrudur.

Cumhuriyet Halk Partisi,

işçinin birliğini ve güçlenmesini sağlamayı,

onun yanı sıra köylünün yaygın ve etkin örgütlere kavuşmasını kolaylaştırmayı,

işçiyle ve köylüyle elele vererek, tüm çalışanları, o arada kamu görevlilerini, esnafı, sanatkârı,

halk olmanın bilinci içinde demokratik dayanışmaya ve işbirliğine yöneltebilmeyi,

toplum yapısındaki ve toplumsal güç dengesindeki değişime

uygun bir yeni siyasal güç dengesi oluşturabilmenin,
demokrasiye daha çok gerçeklik kazandırabilmenin, Demok-
ratik Sol düzeni tüm gerekleriyle kurabilmenin,
sanayi toplumuna geçişi ve bir bütün olarak gelişmeyi
toplumsal barış içinde hızlandırabilmenin,
kesin gereği sayar.

Bunun için herşeyden önce yaşamını emeğiyle kazananlar
arasındaki hak eşitsizliğini ve gelir dengesizliğini gidermek
gereğine inanır. Bu amaçla aşağıdaki çözümler getirilecektir:

- ★ Halk kesimiyle kooperatifçilik desteklenip yay-
gınlaştırılarak köylüler güçlü örgütlere ve
toplumsal güvenliğe kavuşturulacaklardır.
- ★ Kamu görevlilerine de sendikalaşma ve toplu
sözleşme hakkı tanınacaktır ve kamu görevlile-
riyle işçilerin sendika hareketleri bütünleşmeğe
özendirilecektir. Öylelikle işçi - kamu görevlisi
ayrımını belirlemekte karşılaşılan güçlük de aşılmış,
bu sorun temelden çözülmüş olacaktır.
- ★ Tarım kesimindeki, genellikle mevsimlik veya
geçici işlerdeki, o arada yapı iş kolundaki işçile-
rin, ayrıca kâpıcıların ve ev hizmeti görenlerin,
örgütlenebilmeleri ve haklarını daha etkin
biçimde koruyabilmeleri, toplumsal güvenlik
eksiksiz yararlanabilmeleri kolaylaştırılacaktır.
- ★ Esnaf ve sanatkâr, bu Programda belirlenen
çözümlerle, her türlü güvenliğe ve birleşip
güçlenme olanağına kavuşturulacaktır.

- ★ İşçi - esnaf ayırımında uygulamadan doğan belirsizlikler giderilerek, işçi sayılması gerekenlerin bütün işçi haklarından yararlanabilmeleri sağlanacaktır.
- ★ İşsizlik sorunu, bu Programda belirlendiği gibi, işsizlik sigortasıyla, tüm işçiler için çalışma olanağı sağlanmakla ve halk kesiminin, köy-kentlerin ve ekonomi alanındaki başka Demokratik Sol çözümlerin iş alanlarını çoğaltmasıyla, ağırlığını yitirmiş olacaktır.
- ★ Tüm çalışanların sendika hareketinde demokratik yollardan dayanışmaya ve birlik sağlamaya çaba gösterilecektir. Öylece bir yandan sendika hareketi güçlendirilirken bir yandan da işçi kesimi içinde daha dengeli bir gelir dağılımı gerçekleştirilmesi kolaylaştırılacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, çalışanlar arasında hak eşitliğini ve gelir dengesini bu yollardan sağlamağa çalışırken, onun yanı sıra tüm çalışanların gelişmeyi hızlandırıp yönlendirmede etkinliğini arttırıcı bir ekonomik düzen oluşturulacaktır. Bu amaçla,

- ★ Yaygın ve güçlü bir halk kesimi geliştirilecektir.
- ★ Devlet kesimindeki kamu hizmeti işlevi öncelik taşımayan işletmelerde yönetim yetkisi ve sorumluluğu o işletmelerde çalışanlara bırakılacaktır. Kamu hizmeti işlevi öncelik taşıyanlarda da çalışanların yönetime katılabilme olanakları sağlanacaktır.

Böylece çalışan halkın büyük bir kesimi yatırımcı ve işletmecii durumuna da gelmiş olacağı için, ekonominin olanaklarıyla ve gerekleriyle toplumsal gereksinimleri bağdaştırma sorumluluğu ve bağdaştırabilme olanağı geniş ölçüde halkın elinde toplanacaktır.

Bu sorumluluğun gereğini yerine getirebilmek ve bu olanağı yeterince değerlendirebilmek için, çalışan halk toplulukları siyasette ve Devlet yönetiminde etkinlik kazanmalıdır. Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı düzende halkın ekonomik gücü büyük ölçüde artarken ekonomik güçten kaynaklanan siyasal gücü de zaten kendiliğinden artmış olacaktır. Bu etkinliğin Devlet yönetimine sağlıklı biçimde yansiyabilmesi için, Cumhuriyet Halk Partisi, tüm halk kuruluşlarıyla ve örgütleriyle, o arada özellikle işçi sendikalarıyla, köylü kooperatifleriyle, halk kesimi kuruluşlarıyla, kendi kendini yöneten Devlet işletmeleriyle, özerkleşecek toplumsal güvenlik kurumlarıyla ve yerel yönetim düzeyinde doğrudan doğruya halkla yakın işbirliği kuracaktır, sürekli uyum ve dayanışma içinde bulunmağa özen gösterecektir. Bu işbirliğini ve dayanışmayı toplumun bütün kesimlerine, hakça bir düzen anlayışı içinde, yararlı kılmağa çalışacaktır. Böylece,

Türk demokrasisi, halkçılık ilkesine, özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü, gelişmenin bütünlüğü, halkın kendini yönetmesi kurallarına uygun olarak, daha çok gerçeklik kazanmış olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin demokratik devlet anlayışı gereğince yöneten - yönetilen ikiliğini giderme yolunda sürekli ilerlenecektir.

Halk istenci sayılı varlıklı kişilerin ve sınırlı siyasal çevrelerin egemenliğinden ve baskısından kurtulacağı için, ulusal istenç en ileri demokratik anlamıyla ve en adaletli biçimiyle belirecektir.

Halkın ekonomiye egemenliği sağlanmakla sömürü sona erecektir, toplumda ezen de ezilen de kalmıyacaktır.

Halkın egemen olduğu bir ekonomi, ulusal yarara aykırı dış ekonomik ilişkileri engelliyeceği için, dış sömürü de önlenecek ve bağımsızlığımız ekonomik yönden de güçlenecektir.

Gelişme her yönüyle hızlanırken, toplumsal adalet de, ekonomik gelişmeyle uyumlu olarak, kısa sürede en ileri ölçüde yerine gelecektir.

Demokratik Sol gelişme kavramının temel kurallarına uygun olarak gelişme daha hızlı daha hakça daha demokratik olacaktır.

Böylece oluşacak insanca ve hakça düzen, özel girişimin aşırı kâr elde etme ve toplumu sayılı kişilerin özel çıkarı doğrultusunda yönlendirme olanağını kaldırmakla birlikte, halka vereceği güvenle ve topluma getireceği barışla ve erinçle, özel girişimin de güven ortamı içinde çalışabilmesini ve yatırım yapabilmesini sağlayacaktır.

Çalışanlar Devlet yönetimine katılırken bunun demokrasi kurallarına uygun biçimde gerçekleşmesini güvence altına almak üzere de, Cumhuriyet Halk Partisi,

- ★ anayasal ve demokratik işçi haklarının kullanılmasını ve işçi örgütlerinin etkinliğini sınırlayan yasaları değiştirecektir,
- ★ sendikaların kendi iç düzenlerinde ve işleyişlerinde demokrasi ilkelerine ve gereklerine daha ileri ölçüde uymalarını gözeticektir, bunun için gerekli yasal düzenlemeleri yapacaktır,
- ★ toplu sözleşme yetkisi bakımından anlaşmazlık çıkan durumlarda işçilerin yetkili sendikayı oylarıyla belirleyebilmeleri için yargıç gözetiminin de referandum hakkı tanıyacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, sendika seçme özgürlüğünü genişletirken, sendika hareketinin aşırı ölçüde bölünmesine ve o yoldan işçilerin ve işçi haklarının etkinliğinin azalmasına, çalışma düzeninin bozulmasına karşı demokratik önlemler de oluşturacaktır.

Çocukların gelişmelerini engelleyici yaşda veya biçimde çalıştırılmalarına karşı etkin önlemler getirecektir.

Tarım kesiminde, ev hizmetlerinde veya başka alanlarda kadın işçilerin ücret ve hak eşitliğinden ve sağlıklı çalışma hakkından eksiksiz yararlanabilmelerini, çalışma yaşamı gerekleriyle analık sorumluluğunu daha kolay bağdaştırabilmelerini sağlayacaktır. Çalışma saatlerinde çocuklarının bakımı için gerekli olanaklar sağlanmasını, iş yerlerinin bu

konudaki yükümlülüklerini yerine getirmelerini daha geçerli yaptırımlara bağlayacaktır.

Kadın işçilerin sendikacılıkta daha etkin olabilmelerini özendirecektir.

Analar için doğum öncesi ve sonrası izin süreleri bakımından kamu görevlisi kadınların haklarını kadın işçilerin haklarıyla bir düzeye yükseltecektir.

Lokavtın sınaileşme sürecindeki toplumsal bunalımı arttırıcı, sert sınıf çatışmalarına yol açıcı biçimde ve grev kırılcılığı amacıyla kullanılması eğiliminden doğan büyük sakıncalar nedeniyle lokavt yetkisini kaldıracaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarda da muhalefette de işçi hareketinin demokratik niteliğini korumak, bütünlüğünü sağlamak, gücünü ve etkinliğini arttırmak üzere sürekli çaba gösterecektir.

YURTDIŞINDA ÇALIŞANLARIN HAKLARI VE ETKİNLİĞİ

Yurt dışındaki işçilerimiz gerek yurda gönderdikleri artırımlarıyla gerek dönüşlerinde getirdikleri ve getirecekleri görgü bilgi beceri birikimiyle ve artırımlarıyla gelişmemize büyük katkıda bulunabilme durumundadırlar.

Demokratik Sol gelişme kavramı içinde Cumhuriyet Halk Partisi onların bu katkı olanaklarını en sağlıklı biçimde ve en ileri ölçüde değerlendirmeye çalışacaktır.

Türkiye'nin gelişmesine bu kadar önemli ve değerli katkıları olan ve beklenen yurttaşlarımızın, gelişmeyi yönlendirmede ve Devlet yönetiminde de etkinlik kazanmaları gereğine inanan Cumhuriyet Halk Partisi, bir yandan halk kesimiyle yurt dışındaki işçilerimizin Türkiye'deki ekonomik gücünü arttırırken bir yandan da onlara ve genel olarak yurt dışındaki yurttaşlarımıza oy hakkı tanıyarak siyasal ağırlık kazanmalarını sağlayacaktır.

Bu amaçla, Türkiye'de seçimlere buldukları ülkeden oylarıyla veya aday olarak katılabilmeleri yasayla düzenlenecektir ve kolaylaştırılacaktır.

Yurt dışındaki işçilerimizin halk kesimi kavramı içinde kendi aralarında birleşerek veya yurttaki halk topluluklarıyla veya halk kuruluşlarıyla bir araya gelerek yatırımlar yapmaları özendirilip desteklenecektir.

Türkiye'nin gelişmesine katkıda bulunmak üzere, Programda belirlenen koşullarla, yabancı sermaye ile de ortaklaşa girişimlerde bulunmaları kolaylaştırılacaktır.

Kendi girişimleriyle veya önemli katkılarıyla kurulan halk kesimi işletmelerinde, yurda dönünce öncelikle iş edinebilmeleri sağlanacaktır.

İleri sanayi ülkelerindeki meslek eğitimi olanaklarından yararlanmağa özendirileceklerdir ve yurda döndüklerinde, edindikleri bilgi ve becerilere veya eğitime uygun iş bulmaları Devletçe kolaylaştırılacaktır.

Yurt dışında kendileriyle birlikte bulunan çocuklarının,

yaşadıkları ülkedeki eğitim olanaklarından gereğince yararlanabilmelerine yardımcı olunacak, Türkçelerinin geri kalması, Türk kültürüne yabancılaşmamaları için gerekli önlemler Devletçe alınacaktır.

Yurt dışındaki işçilerin haklarını korumak ve geliştirmek, yabancı ülkelerdeki yaşama koşullarına uyabilmelerini kolaylaştırmak, Türk kültürüyle bağlantılarını sürdürüp geliştirmek, Türkiye'yi tanıtmalarına yardımcı olmak ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerine katkılarını geliştirebilmek için etkin bir örgütlenme sağlanacaktır. Demokratik işçi haklarının yeterince tanınmadığı ülkelerdeki Türk işçilerinin durumuna Devletçe özel ilgi gösterilecektir.

Dışarda ve Türkiye'de edindikleri emeklilik ve başka toplumsal güvenlik haklarının birleştirilmesinde, dışardaki emeklilik ve başka toplumsal güvenlik haklarının Türkiye'ye aktarılmasında karşılaşılan güçlükleri ve aksaklıkları giderici önlemler alınacaktır.

Yurt dışındaki işçilerimizin iş güvenlikleri ve serbest dolaşım hakları için bütün girişimlerde bulunulacaktır. Yurt dışında çalışan yetişmiş meslek adamlarının Türkiye'ye dönmeleri özendirilip kolaylaştırılacaktır, yurt dışındayken Türkiye ile bağlantılarını sürdürebilmeleri ve Türkiye'nin tanıtılmasına ve uluslararası ilişkilerine katkılarının geliştirilebilmesi için Devletçe olanaklar sağlanacaktır.

İŞLETMECİLER

Gelişmeyle sınılaşmeyle teknolojik ilerlemeyle ve büyük işletmeciliğe geçişle birlikte yeni bir çalışanlar kesimi

toplumda ağırlık kazanmağa başlamıştır. Bu kesim işletmecilerden oluşmaktadır.

Yöneticilik sorumlulukları ve gereğinde işveren temsilciliği işlevini de üstlenmeleri nedeniyle, bir açıdan ve bir ölçüde işverenle ve anapara çevreleriyle özdeşleştirilseler bile, işletmecilerin asıl yeri çalışanların yanında olmak gerekir.

İşletmeciler, verimli işletmeciliği sağlayarak üretim artışına, kaynak yaratılmasına ve hızlı gelişmeye katkıda bulunurken, toplumsal sorumluluğun da gereğini yerine getirmek zorundadırlar.

Bu gereğin bilincine varamıyan kimi işletmeciler işletmecilik görevlerini yerine getirmekte de verimli bir çalışma barışına katkıda bulunabilmekte de güçlük çekerler. Bu gereğin ve toplumdaki gerçek yerlerinin bilincine varan işletmecilerse, işçinin güvenini ve sevgisini sağlayarak işletmecilik görevlerinde başarılarını arttırabilecekleri gibi, işyerlerinde ve tümüyle toplumda çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırabilirler ve sanayi toplumuna geçiş sürecindeki toplumsal gerilimlerin ve bunalımların azaltılmasına büyük katkıda bulunabilirler ve bulunmaktadır.

Halk kesiminin gelişip yaygınlaşmasıyla ve birçok devlet işletmelerinde çalışanların kendi kendilerini yönetim düzeninin kurulmasıyla birlikte, işletmeciler, çalışan halk topluluklarıyla daha yakın ve daha çok yönlü bir ilişki ve bütünleşme içine de girebileceklerdir. Sınaileşme sürecindeki toplumsal ve ekonomik işlevleri daha çok önem kazanacaktır, etkinlikleri artacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, bu kesimde, halktan olma bilincinin, çalışanlarla bütünleşme eğiliminin güçlenmesini, sanayi toplumuna geçiş sürecinde çok önemli ve olumlu bir etken olarak görmektedir. O nedenle işletmecilik eğitimini bu yöndeki bilinçlenmeye katkıda bulunacak yönde geliştirecektir.

TOPLUMSAL GÜVENLİK

Herkesin tüm yaşamını kapsıyan toplumsal güvenliğe kavuşması insanca ve hakça bir düzenin ve toplumsal ilişkilerde dayanışmanın temel gereğidir.

Toplumsal güvenlik, insanları başkalarına veya Devlete boynu eğik duruma düşmekten koruduğu için, özgürlüğün de insanlık onurunun da başta gelen koşullarındandır.

Toplumsal güvenlik insanları bencillikten uzaklaştırır, birçok bunalımlardan esirger, erinçli (*) kılar, mutlulaştırır ve insan ilişkilerini yumuşatır.

Toplumsal güvenlik kurumlarında biriken ödentilerden, büyük yatırımlara yöneltilebilen ve sürekli artan kaynaklar oluşur. Toplumsal güvenliğin yaygınlaşması bu yönden de ekonomiye ve gelişmeye önemli bir katkıda bulunur.

Bütün bu yönleriyle toplumsal güvenlik, özgürlükçü demokrasinin, toplumsal adaletin, ekonomik gelişmenin, mutlu ve sağlıklı bir toplum yaşamının ortak gereğidir.

Toplumsal güvenliğin kısa sürede bütün yurttaşları kapsar duruma gelmesi, bu yönde büyük adımlar atmış olan Cumhuriyet Halk Partisinin öncelik taşıyan bir amacıdır.

(*) Erinç: Huzur.

Cumhuriyet Halk Partisinin bu amaca ulaşmak için atacağı yeni adımlar şunlardır:

- ★ Yaygınlaştırılacak ve kısa sürede tüm köylüleri kapsıyabilir duruma getirilecek kooperatifçilik hareketiyle bağlantılı olarak, geçimini çiftçilikle ormancılıkla hayvancılıkla balıkçılıkla süngercilikle sağlayan yurttaşlar için, yaşlılık ölüm kaza hastalık sakatlık analık gibi bütün dalları kapsıyan bir toplumsal sigorta düzeni kurulacaktır.
- ★ Yine kooperatifçilik hareketiyle bağlantılı olarak tarım sigortası kurulacak ve bu sigorta ile çiftçilerin kötü ürün yıllarında veya doğal yıkımlar karşısında geçim sorunu temelinden çözülecektir.
- ★ Halk temsilcileri olarak önemli bir kamu hizmeti gören muhtarların toplumsal güvenlikleri sağlanacaktır.
- ★ Bağkur'un toplumsal sigortacılık alanındaki eksiklikleri giderilecektir ve öteki toplumsal güvenlik kurumlarıyla her konuda uyumu sağlanacaktır. Bağkur'a bağlı olarak, Programın esnaf ve sanatkârlarla ilgili bölümünde anlatıldığı gibi, bir işsizlik sigortası da kurulacaktır.
- ★ Bağkur'un kapsamı dışında kalan iş ve meslek adamları ile başka yurttaşlar da kendileri için kurulacak bir toplumsal sigorta düzeninin kapsamına isteğe bağlı olarak girmeğe özendiril-

leceklerdir. Öylelikle iş alanlarının ve her türlü serbest mesleğin yitirceliğine (*) karşı bu yurttaşların da yaşamları her bakımdan güvenmeye bağlanacaktır.

- ★ Toplumsal sigorta kurumlarında bir hukuk sigortası dalı da kurularak sigortalıların avukat ücreti ödemeksizin hak arıyabilmeleri veya kendilerini savunabilmeleri sağlanacaktır.
- ★ İşsizlik sigortası kurulacaktır.
- ★ Demokratik Sol doğrultuda hızlı gelişme atımlarıyla işsizlik azaltılırken, bir yandan da işsizliğe karşı etkin önlemler alınacaktır. O arada işsizler için özel gelişme projeleri uygulanacaktır ve iş bulmayı kolaylaştırıcı alanlarda yaygın meslek eğitimi sağlanacaktır.
- ★ Toplumsal sigorta düzenlerinin kapsamı dışında kalıp da çalışamıyacak durumda olan ve yeterli özel gelirden yoksun bulunan bütün yaşlılara ve engelli kişilere Devletçe yeterli düzeyde aylık bağlanacaktır.
- ★ Belli işleri yapabilecek durumda olan bütün engelli kişilere gerekli meslek ve sanat eğitimi olanağı Devletçe sağlanacaktır ve engelli kişilere yeteneklerine uygun iş verilmesi kuralı daha etkin yaptırımlara bağlanacaktır.
- ★ Yasada belirlenen suç veya kusurlarından ötürü

(*) Yitirce: Riziko.

işden çıkarılan işçilerin işde eskilik ödemesi (*) haklarını tümüyle yitirmeleri önlenecektir.

- ★ Dullara ve öksüzlere bağlanan aylıklar adaletli bir düzeye yükseltilecektir. Kimsesiz çocukların bakımı ve eğitimi Devletçe sağlanacaktır.
- ★ İşçilerin emekli dul ve yetim aylıkları, kamu görevlileri için olduğu gibi, aylıklardaki genel yükselişlerle orantılı olarak kendiliğinden arttıracaktır.

Eskiden bağlanmış bu tür aylıklarla yeni aylıklar arasındaki tüm eşitsizlikler giderilecektir.

- ★ Dulluk haklarının uygulamadaki adaletsizlikleri giderilecektir.
- ★ İşçilerin kamu görevlilerinin öğretmenlerin yardımlaşma kurumları kısa sürede güçlü biçimde kurulacaktır ve bu kurumların bir yandan toplumsal güvenliğe bir yandan da halk kesimi kavramı içinde yapacakları yatırımlarla gelişmeye katkıda bulunmaları sağlanacaktır.
- ★ Yurt dışındaki işçilerin dışarda ve Türkiye’de edindikleri emeklilik ve başka toplumsal güvenlik haklarının birleştirilmesinde, dışardaki emeklilik ve başka toplumsal güvenlik haklarının Türkiye’ye aktarılmasında karşılaşılan güçlükleri ve aksaklıkları giderici önlemler alınacaktır.
- ★ Türkiye’ye göçmen olarak gelenlerin, ayrıldık-

(*) İşde eskilik ödemesi: Kıdem tazminatı.

ları ülkede kazanılmış toplumsal güvenlik haklarının tümüyle Türkiye'ye aktarılabilmesi ve Türkiye'deki toplumsal güvenlik düzeniyle birleştirilebilmesi için, gerekli uluslararası girişimlerde bulunulacaktır.

- ★ Uyuşgunu değiştirerek veya değiştirmeksizin başka ülkelerde yerleşmiş ve emekliye ayrılmış olan Türkleri emekliliklerinde Türkiye'ye yerleşmeğe özendirici çözümler getirecektir. Onların da tüm toplumsal güvenlik haklarının Türkiye'ye aktarılabilmesi olanakları aranacaktır.
- ★ Türkiye'de yabancı temsilciliklerde çalışan Türklerin bütün toplumsal güvenlik hakları sağlanacaktır.
- ★ Ağır gelişen tam gelişemiyen veya engelli çocukların özel yöntemlerle eğitimi, çalışma olanağına kavuşturulması ve topluma kazandırılması Devletçe düzenlenecektir.
- ★ Hastaların veya engelli kişilerin bedensel yeteneklerini geliştirici merkezler bütün yurtda yaygınlaştırılacaktır.
- ★ Cezaevlerinde genel eğitime ve meslek eğitimine önem verilecektir ve serbest bırakılırken hükümlülerin gördükleri eğitime göre iş bulmaları daha etkin yaptırımlara bağlanacaktır.
- ★ Devletin, yerel yönetimin ve toplumsal güvenlik ve toplumsal hizmet kurumlarının işbirliğiyle, bakımı gerekli kimseler ve eşsiz kalmış çocuklu-

lar için her türlü bakım olanakları sağlanan toplu konutlar ve anneleri çalışan veya kimsesiz çocuklar için çocuk yuvaları kurulacaktır. İşçilerle ilgili olarak işverenlerin bu konudaki yükümlülüklerini yerine getirmeleri etkin yaptırımlara bağlanacaktır.

★ Toplumsal sigorta kurumlarının sağladığı toplumsal güvenlik olanakları arasındaki dengesizlik kısa sürede giderilecektir. Toplumsal güvenlik kurumlarına bağlı belli hizmet kuruluşlarının işbirliği yapmaları ve giderek birleşmeleri sağlanacaktır. Zaman içinde ve aşamalı olarak erişilecek amaç, tüm toplumsal güvenlik kurumlarının da birleştirilmesidir ve toplumun tümünü kapsıyan tek bir toplumsal güvenlik düzeni kurulmasıdır.

★ Toplumsal güvenlik kurumlarının yönetiminde demokrasi kuralları en ileri ölçüde uygulanacaktır. Bu amaçla, toplumsal güvenlik kurumlarının kendi toplumsal güvenlik kurumlarını tam yetkiyle yönetebilmeleri denetliyebilmeleri ve bu kurumlara taşıyamıyacağı yükler getirilmesini önleyebilmeleri sağlanacaktır. Bu kurumların kaynaklarının güvenli, gelişmeye üyelerine ve topluma yararlı ve planla uyumlu biçimde ve yönde değerlendirilmesi demokratik yöntemlerle güvence altına alınacaktır.

Planın hazırlanışına ve ülke ekonomisinin yönlendirilişine bu kurumlar etkin biçimde katkı

labileceklerdir. Halk kesiminin önder kuruluşları arasında yer alabileceklerdir.

- ★ Devletin toplumsal hizmet kurumları yaygınlaştırılacak ve yeterli düzeye ulaştırılacaktır. Halk kuruluşları ile gönüllü yurttaşların örgütlü toplumsal hizmet çalışmaları özendirilecek ve nesnel koşullara göre Devletçe desteklenecektir.

7

**DEMOKRATİK SOL
DÜZENDE
EKONOMİNİN
ARAÇLARI VE
İŞLEYİŞİ**

DEMOKRATIK SOL
DÜZENDE
EKONOMİK
ARAÇLARI VE
İSTİSNA

DEVLETİN EKONOMİYLE İLGİLİ ÖDEVLERİ VE İŞLEVLERİ

Devlet ekonomiyi toplum yararına ve sağlığına uygun ve hakça işleyecek biçimde düzenlemekle ve yönlendirmekle, ekonomik gücün sayılı kişilerde yoğunlaşmasını ve ulusal ekonominin dışa bağımlılaşmasını demokrasinin veya ulusal egemenliğin o yüzden tehlikeye düşmesini önlemekle, ekonomik büyümeyi gelişmenin bütünlüğü kuralına uygun olarak hızlandırmakla, darboğazları önleyici çözüm ve önlemleri zamanında uygulamakla, uluslararası ekonomik ilişkileri geliştirici ekonomik ve siyasal girişimlerde bulunmak ve bunun için gerekli kurumsal ve teknik olanakları sağlamakla, üretimle tüketim arasında sağlıklı gelişmenin gereği olan uyumu gerçekleştirmekle ödevlidir.

Bu ödevlerin tutarlı düzenli verimli biçimde yerine getirilmesi ve hızlı sağlıklı ve hakça gelişmenin sağlanabilmesi için beşer yıllık planlar ve yıllık programlar hazırlanır.

Vergi kredi ve bankacılık alanlarında ve başka alanlarda, Devlet, Programın ilgili bölümlerinde belirtilen düzenlemelerle ve çözümlerle, ekonomiye Demokratik Sol gelişme kavramının gerektirdiği yönde işlerlik ve etkinlik kazandıрмаğa çalışır.

Devlet ekonomik ödev ve işlevlerini yerine getirebilmek için gerekli altyapıları ve kamu hizmetlerini sağlar, başlıca kamu hizmetlerinin gereği olan işletmeleri kendi elinde bulundurur

ve ekonominin temel gereksinmelerini karşılayabilmek, ekonomiye yön verebilmek, demokratik plan disiplini sağlayabilmek için gerekli ekonomik işletmeleri kurar ve işletir.

Devletin ekonomik işletmecilik yapacağı alanlar sınırlanmaz fakat belli alanlar dışında da Devletin ekonomik işletmeciliği tekelciliğe dönüştürülmez.

Ekonomide Devletin temel görevleri arasında yer alan kamu hizmetleriyle ilgili işletmelerden ve geleneksel Devlet tekellerinden başka,

- ★ önemli doğal kaynakların işletilmesinde,
- ★ özel tekelciliği önlemek için gerekebilecek alanlarda,
- ★ stratejik açıdan önem taşıyan sanayilerle savunma sanayiinin dış politikayı etkileyebilecek veya iç ve dış güvenlik bakımından tehlike doğurabilecek dallarında

Devlet tekeli kurulur.

Bunlar dışında Devlet,

- ★ ağır sanayi,
- ★ ekonomiyi yönlendirme bakımından önem taşıyan ara mallar ve yatırım malları sanayii,
- ★ ve insan sağlığı ile ilgili sanayi

dallarında etkinlik taşır ve ülke yararının gerektirdiği durumlarda özel kesimin bu alanlardaki girişimlerini sınırlıyabilir.

Ancak ekonomik yaşama güven ve açıklık getirmek için, bu sınırlamayı hangi alanlarda ve ne ölçüde düşündüğünü zamanında duyurarak özel kesimin beklenmedik durumlarla karşılaşmasını ve kararsızlık içinde kalmasını önler.

Devlet özel girişimle ortaklık kuramaz. Daha önce kurulmuş ortaklıklar bir program içinde sona erdirilir ve bu ortaklıklara bağlı kuruluşların hangi kesimde kalacağı, her kuruluşun özellikleri, ulusal ekonominin gerekleri ve toplum yararı gözönünde tutularak belirlenir.

Devletin ağırlık taşıyacağı üretim dallarında, teknolojik zorunluk varsa, Devlet, karar ve yönetim yetkisi kendi elinde bulunmak koşulu ile, dış ekonomik ilişkiler kurabilir.

Kamu hizmetleriyle doğal kaynaklarla stratejik açıdan önem taşıyan sanayilerle ve savunma sanayiinin dış politikayı, iç ve dış güvenliği etkileyebilecek dalları ile ilgili olanlar dışındaki işletmelerde, Devlet, halk artırımlarını özendirmek için gerekirse halk kesimiyle geçici veya sürekli ortaklıklar kurabilir.

Kurulmuş kamu iktisadî kuruluşları Devlet elinden çıkarılmaz, ancak bu kuruluşların yeni yapacağı yatırımlarda halk kesimiyle veya doğrudan doğruya ilgili iş kolundaki işçi sendikası ya da üst kuruluşuyla ortaklık kurulabilir.

Devlet, ekonomik yatırımlar için halk kesimini özendirip destekler ve gönüllü halk artırımlarının büyük ölçüde sanayie yönelmesini sağlamağa ve belirlenen kurallar ve çerçeve içinde özel kesimin sanayi yatırımlarını arttırması için güven verici ve özendirici bir ortam oluşturmağa çalışır.

Halk kesimini belli bir aşamaya kadar desteklerken, Devlet, bu desteğin ekonomik kurallarla bağdaşmayacak bir ölçü ve nitelik edinmemesini ve ilke olarak ekonominin her kesimi (Devlet kesimi, halk kesimi, özel kesim) içinde ve kesimler arasında ekonomik yarışıcılığın (*) işlemlerini gözetir.

Sanayi alanında halk kesimini özendirip desteklemekle ve özel kesimin yatırım hevesini arttırmakla, Devlet, kendi elindeki kaynakları daha çok zorunlu altyapılarla hizmetlere ve gelişmeyi hızlandırıp yönlendirici temel sanayilere yöneltme olanağını elde etmiş olacaktır.

Piyasayı halk yararına düzenlemek, aşırı fiyat dalgalanmalarını ve spekülasyon kazançları önlemek üzere, Devlet, gereğinde düzenleme satışları yapabilir, temel gereksinme maddelerini yığımlıyabilir (**). Temel yiyecek maddelerinin üretiminde dağıtımında ve genellikle nitelik denetiminde tüketiciyi koruyucu etkin önlemler alır.

Bütün Devlet kesiminin kendi ürettiği malları tüketiciye veya üreticiye doğrudan doğruya ulaştırmak üzere ortak bir dağıtım ve pazarlama örgütü ve satış yerleri yurda yaygın olarak kurulur.

Devlet, kamu yatırımlarının proje gereksinmesini karşılamak ve halk kesimine de bu konuda yardımcı olmak üzere, bir proje merkezi kurmalıdır.

Devlet kendi yapılarını, o arada altyapılarla ve kamu hizmetleriyle ilgili yapıları, giderek artan ölçüde doğrudan doğruya

---

(*) Yarışım: Rekabet.

(**) Yığımcılık: Stoklama.

kendisi yapmalıdır. Böylece kamu yatırımlarında ucuzluk sağlanabileceği gibi kamu yönetiminin özel girişimle ilişkileri ve kamu kaynaklarının o yoldan kötüye kullanıma olanakları sınırlanmış olacaktır.

Bu amaçla Devlet kesimindeki yapım araçlarının makinalarının ve bu araçlar ve makinalarla ilgili parçaların yurt ölçüsünde bir dökümü yapılacak, bunların kullanımı bakımından bütün ilgili kamu kuruluşları arasında işbirliği kurulacaktır. Öylelikle bu araçların makinaların ve parçalarının en verimli biçimde değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Özel kesim elindeki yapım araçlarının ve makinalarının da ülke yararına en verimli biçimde değerlendirilmesi sağlanacaktır.

DEMOKRATİK PLANLAMA

Cumhuriyet Halk Partisi, Demokratik Sol gelişme kavramına ve bu kavram çerçevesinde Programın belirlediği ilkelere ereklere amaçlara ve önceliklere uygun bir planlamayı sürekli dengeli ve sağlıklı gelişmenin temel koşullarından sayar.

Demokratik Sol gelişme kavramına uygun planlama, ekonomik ve toplumsal gelişmeyle insanlar ve bölgeler arasında toplumsal adalet sağlanmasını eşdeğerde tutar ve gözetir; her ikisini birlikte, özgürlükçü demokrasi kuralları içinde ve özgürlükçü demokrasiyi de güçlendirecek biçimde gerçekleştirmeyi amaçlar.

Bunun için planlama yöntemleri özgürlükçü demokrasi kurallarına uygun olmalıdır ve halk planlamaya, uzun dönem plan stratejilerinin, planların, yıllık programların hazırlanmasına ve denetimine etkin biçimde katılmalıdır.

Bunu sağlamak üzere Devlet Planlama Teşkilâtı, kamu kuruluşları dışında, işçi sendikalarıyla, tarım alanındaki halk kooperatifleriyle, halk kesimini oluşturan kuruluşlarla ve kendi kendini yöneten Devlet kesimi işletmeleriyle sıkı ve sürekli işbirliği içinde çalışacaktır.

Ayrıca özel kesim temsilcisi kuruluşların ve gelişmeye katkısı bulunan tüm çevrelerin görüşlerini almağa, gereksinmelerini ve eğilimlerini saptamağa özen gösterecektir.

Planın oluşturulması demokratik katılmaya en geniş olanağı verecek biçimde ve çevreden merkeze doğru olacak, planın

ve yıllık programların uygulanmasında ise demokratik yöntemlerle disiplin sağlanacaktır. Planın çevreden merkeze doğru oluşturulmasında yerel yönetimin ve başta halk kuruluşları olmak üzere gelişmeye katkıda bulunan birimlerin kendi yöreleriyle ve alanlarıyla ilgili planlama çalışmaları gözönünde tutulacaktır. Bu çalışmaları toplum yararına ve hakça gelişme gereksinmelerine uygun biçimde ve geri kalmış bölgelerle yörelere öncelik vererek değerlendirip denkleştirmek üzere çaba gösterilecektir.

Devlet Planlama Teşkilâtı çevreden merkeze doğru planlama çalışmalarını izleyebilmek, destekliye bilmek, bu çalışmalara yerel yönetimin halkın ve tüm ilgili kuruluşların verimli katkısını kolaylaştırabilmek, fiziksel planlamanın yerel koşullara da dengeli ve yaygın gelişme ilkesine de uygun biçimde hazırlanmasını sağlamak üzere, bütün yurttta görev yapacaktır.

Planda geri kalmış bölgelerin ve yörelerin olanak eşitliğine kavuşturulması, kaynakların bunu sağlayacak biçimde yönlendirilmesi temel ulusal amaçlardan biri olacaktır ve genel ulusal gelişme planı çerçevesinde bu bölgelerin ve yörelerin gelişmesini hızlandırıcı bölge planlaması da yapılacaktır. Bu anlayış içinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolunun tüm olarak geliştirilmesi, bu bölge ekonomisinin ülke ekonomisiyle bütünleştirilmesi ve Ortadoğu ile ekonomik işbirliğimize geniş katkıda bulunabilecek ve bundan öncelikle yararlanabilecek duruma getirilmesi gözetilecektir.

Planlama uzmanları ve plan hazırlığında görevlendirilenler halkla ve gelişmeye katkısı bulunabilecek kuruluşlarla sürekli

ilişki içinde bulundurulacaklardır; ülkeyi ve toplumdaki gelişmeleri ve eğilimleri yakından izliyeceklerdir.

Hazırlık aşamasında plan kamuoyu önünde en geniş ölçüde tartışılacaktır. Plan uygulamasının da gözetimi ve izlenmesi halk önünde ve halkın katkısıyla yapılacaktır.

Planlamada araştırmacılığa büyük önem verilecektir. Bunun için de bu Programın araştırma ile ilgili bölümünde belirlenen kuruluşlarla Devlet Planlama Teşkilâtının sürekli işbirliği içinde olması sağlanacaktır.

İç ve dış ekonomik ve toplumsal verilerin hiçbir siyasal etki altında kalmaksızın derlenip değerlendirilebilmesi ve halka duyurulması için gerekli önlemler alınacaktır.

Kırsal alanların fiziksel planlaması köykentlerin yerleşimiyle ve gelişmesiyle bağlantılı olarak yapılacaktır.

SINAİLEŞMEDE TEMEL İLKELER

Sanayi toplumuna geçişi ekonomik toplumsal ve siyasal bunalımlara yol açmaksızın sağlıklı hızlı ve dengeli biçimde ve ulusal bağımsızlığı güçlendirici yönde gerçekleştirecek demokratik devrimci tutum ülke ve toplum koşullarına ve Demokratik Sol gelişme kavramına uygun olmalıdır. Bunun için sınaileşmede aşağıda belirlenen temel ilkeler gözönünde tutulacaktır :

1. *Sınaileşme için gerekli kaynaklar toplumun gelişme amaçları ile bağdaşır ölçüde ve biçimde yaratılmalı ve kullanılmalıdır.*

- ★ Artırım oranı yeni iç kaynaklarla yükselecektir. Artırımların sürekli üretim artışlarına ve yeni sanayilerden oluşan üretken alanlara yönelmesi sağlanacaktır. Artırım olanakları yükselenler ve girişimciler buna özendirileceklerdir.
- ★ Gösteriş tüketimi etkenlerini ve biçimlerini sınırlandırarak sağlıklı ve yaygın tüketimi özendiren bir tutum, toplumda artırmı da yatırım eğilimlerini de yükseltecektir. Bu eğilim halk kesiminin etkinliği ile de gelişerek, sanayi yatırımlarına yönelmeyi geniş ölçüde kolaylaştıracaktır.
- ★ Tüm çalışan halkın artırımları halk kesimi yoluyla büyük ölçüde sanayie yönelbilecektir. Böylece emeğin yarattığı değer emeği verenler-

de kalacağı gibi anapara dağılımı da hakça olacaktır, sanayie yönelen kaynaklar artacaktır ve sınaileşme hızı yükselecektir.

- ★ Gerek vergi kredi ve fiyat politikaları gerek dış ekonomik ilişkiler sağlıklı sınaileşmeyi destekleyip özendirici yönde ve biçimde düzenlenecektir.
- ★ Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol anlayışının gereği olarak köylüden başlayacak olan gelisme. Türk köylüsünü hakkı olan gönence ve uygarlık ergilerine (*) kısa sürede kavuşturacağı gibi, sağlıklı bir üretim yapısına erişebilmek bakımından büyük önemi olan kaynakların geniş ölçüde artmasına da ve doğrudan doğruya köylü eliyle sanayi yatırımlarına yönelmesine de olanak verecektir.

Tutucu güçlerin çağdışı bir toprak düzenine yaslanarak ve tarımdaki kaynakları çarçur ederek köylüyü yoksul tarımı cılız ve sanayii tarım desteğinden büyük ölçüde yoksun bırakmaları önlenecektir, tarımsal gelişme ile sınaileşme birlikte, dayanışma ve etkileşme içinde hızlanacaktır. Halk kesiminin, yaygın ve etkin kooperatifçiliğin ve köykentlerin bu sağlıklı gelişme sürecine katkısı ile, o arada girdilerin aracısız sağlanması ile tarımda maliyetler düşecektir, üretim artarak kooperatifler yoluyla aracısız olarak pazarlanacaktır ve öylelikle

---

(*) Ergi: Nimet.

köylünün tarımdan sağladığı gelir sağlam kaynaklara bağlanarak yükselmiş, giderek sanyai yatırımlarına da yönelmiş olacaktır.

- ★ Topluma ve gelişmeye katkıda bulunmaksızın kazanç sağlama yolları, sağlıklı bir ekonomik düzen ve üretim yapısı gerçekleştiği oranda tıkanmış olacak, artırımların daha geniş ölçüde üretken alanlara ve sanayilere yönelmesi de gitgide kolaylaşacaktır.

2. Üretim ilişkileri demokratik olmalıdır ve özgürlükçü demokrasiyi güçlendirmelidir.

- ★ Çalışma demokrasisinin temel kurumları olan sendika özgürlüğünü ve toplu sözleşme ve grev hakkını Türk toplumuna kazandıran Cumhuriyet Halk Partisi, bu özgürlükten ve haktan tüm çalışanların yararlanmasını ve çalışanların, örgütleri yoluyla, Devlet yönetimine, özellikle ekonominin yönlendirilip düzenlenmesine etkin biçimde katılmalarını sağlayacaktır.
- ★ Demokratik yapılı ve işleyişli bir halk kesiminin örgütlenmesi ve güçlenmesiyle, o arada demokratik halk kooperatifçiliğinin yaygınlaştırılmasıyla, üretim ilişkilerinin demokratikleştirilmesi yolunda ileri bir aşamaya geçilecektir. Halkın ekonomik ve siyasal gücü artarken özgürlükçü demokrasi de güçlenmiş olacaktır.
- ★ Türk ekonomisinde önemli bir yer tutan ekonomik Devlet işletmelerinden çoğu o işletmelerde

çalışanlarca yönetilecektir. Öylelikle Devlet kesiminde de üretim ilişkileri en demokratik biçimi alacaktır. Bunun bir yandan Devlet kesiminde verimi ve sınaileşme hızını arttırıcı bir yandan da özgürlükçü demokrasiyi güçlendirici etkileri olacaktır.

3. *Sanayi toplumuna geçiş toplumun tümünde birden ve dengeli olarak gerçekleşmelidir.*

- ★ Halk kesimi geri kalmış bölgelerde ve yörelerde sanayi yatırımlarının çoğalmasını sağlayacaktır.
- ★ Köykentler kırsal alanda da halk kesimi yoluyla sanayi yatırımcılığını kolaylaştıracaktır.
- ★ Yaygın sınaileşmeyi ve gelişmeyi destekliyecek güçde bir kentleşmenin ülkeye dengeli olarak yayılmasını sağlayan bir yerleşim politikası izlenecektir.
- ★ Altyapıların ve kamu hizmetlerinin dağılımı, yaygın sınaileşmeyi sağlayacak ölçüde dengeli olacaktır.
- ★ Sanayiın ekonomik gereklere uygun olarak geri kalmış bölgelere ve yörelere de yayılması Devlet desteğiyle özendirilecektir.
- ★ Geri kalmış yörelerle gelişmiş bölgeler arasındaki ekonomik ve toplumsal ilişkiler arttırılarak, bu bölgelerle yörelerin bütünleşmesi hızlandırılacak ve sağlanacaktır.

4. *Ulusal sınaileşme kendi kendini sürdürür ve geliştirir nitelikte olmalıdır.*

- ★ Bu ilkenin başta gelen gereği sınaileşme için gereken düzeyde ve yetenekte insan gücünün ülkede yetiştirilmesi bulunabilmesi ve yüksek verimle yerinde kullanılabilmesidir. Bunu sağlayıcı bir eğitim ve personel politikası izlenecektir.
- ★ Bilim ve araştırmacılık özgürlük ortamında geliştirilerek Türkiye'nin olanaklarına uygun teknolojiler oluşturmağa veya dışardan alınacak teknolojileri o yönde geliştirmeğe çalışılacaktır.
- ★ Kurulacak sanayilerin üretim girdileri bakımından dışa bağımlı olmamaları gözetilecektir. Bundan tümüyle kaçınılması olanaksız durumlarda girdiler bakımından dışa bağımlılığın en düşük düzeyde ve geçici olmasına özen gösterilecektir. Bu ilkeye aykırı olarak kurulmuş sanayileri dışa bağımlılıktan kurtarıcı önlemler alınacaktır.

Girdileri bakımından aşırı ölçüde dışa bağımlı kalan sanayiler dışalım kısıntılarıyla korunmayacaktır.

- ★ Türkiye'nin kaynaklarını iyi değerlendirici ve yeni sanayiler kurulmasını kolaylaştırıp hızlandırıcı doğurgan sanayiler kesin öncelik taşıyacaktır. Bu arada, temel sanayilere, gerçek yatırım malları ve ara malları sanayilerine, üretimi destekleyip arttırıcı sanayilere — örneğin

tarım kesiminde ve hayvancılıkta üretimi arttırmak için traktör, gübre, tarım ilâçları ve yem sanayilerine— doğal kaynakları değerlendirici sanayilere, sürekli ve geniş dışsattım olanağı bulunan sanayilere, ve gösteriş tüketimi yerine yaygın ve sağlıklı tüketime özendirici sanayilere öncelik verilecektir.

5. *Sınaileşme ulusal bağımsızlığı güçlendirici olmalıdır.*

- ★ Teknoloji ve girdiler bakımından da halkın temel gereksinimleri bakımından da ekonominin dışa bağımlılığı azaltılacaktır.
- ★ Yabancı anaparadan ve dış yardımlardan ulusal bağımsızlığı ve egemenliği olumsuz yönde etkilemeyecek koşullarla yararlanılacaktır.
- ★ Ulusal savunmanın gereği olan araçları ve gereçleri yapan sanayilerden Türk ekonomisinin olanaklarıyla bağdaşabilecek ve bu olanaklarla sürekli gelişebilecek olanlar ülkemizde kurulacaktır.

6. *Sanayide kaynaklar ve olanaklar verimli değerlendirilmelidir.*

- ★ İşgücü verimliliğini sağlık koşullarına uygun olarak yükseltici ve işletmecilik yöntemlerini geliştirici eğitim yeterli düzeyde sağlanacaktır; bu yönde çalışmalar ve araştırmalar Devletçe desteklenecektir.

- ★ Yeni sanayiler kurulurken, ülke koşulları ve olanakları da gözönünde tutularak, kaynakları en verimli değerlendirici ve ekonomiyi güçlendirici teknolojiler seçilecektir.
- ★ İşletmeler kurulurken pazarlama olanaklarının iyi saptanmasına özen gösterilecektir.
- ★ Sanayi kuruluşlarının tam kullanımla ve yüksek verimle çalışması Devletçe gözetilecek ve özen-dirilecektir. Ekonomik gereklere ve ölçeklere uygun genişletmeler ve teknoloji yenilemeleri desteklenecektir.
- ★ İşletme büyüklüklerinde ekonomik verimlilik ölçütleri gözönünde tutulacaktır. Gelişmenin ve sınaileşmenin gerektirdiği durumlarda küçük işletmelerin büyük işletmeciliğe geçmeleri veya bu amaçla birleşmeleri kolaylaştırılacaktır.
- ★ Sanayide işbölümü ekonomik gereklere uygun olarak düzenlenecektir. Büyük sanayi ile orta-boy ve küçük sanayi ve yapımcılık arasında verimli ve sürekli iletişim dayanışma ve işbirliği kurulmasına Devlet yardım edecek, yol gösterecektir.
- ★ Devlet kesiminde o arada Devlet işletmelerinin yan kuruluşlarında savurganlık (*) önlenecektir. Halk kesiminde de buna özen gösterilmesi etkin önlemlerle gözetilecektir.

(*) Savurganlık: Israf.

- ★ Sanayi yatırımlarının gecikmesiz bitirilmesi ve maliyet yükselişlerine yol açılmaksızın üretime geçerek ekonomiye katkıda bulunması sağlanacaktır.
- ★ Sınaileşmeyi destekleyici ve ulusal sanayii koruyucu önlemler ve bağışıklıklar sürdürülmekle ve etkinleştirilmekle birlikte verimli işletmecilik gerekleriyle ve tüketicinin yararıyla uyumlu kılınacaktır. Devlet koruyuculuğunun kötüye kullanılmasına olanak verilmeyecektir. Devlet koruyuculuğu sanayide dış yarışma hazırlanışın savsaklanıp geciktirilmesine, iç fiyatların dünya fiyatlarına oranla yükseltilmesine yol açmayacak ölçüler içinde tutulacaktır. Devlet koruyuculuğunun bu açılardan kötüye kullanıldığı veya iyi değerlendirilmediği durumlarda koruyuculuğun ölçüsü azaltılacak gerekirse dışalım kapıları açılacaktır.

7. Sanayi işsizliğe çözüm getirmelidir.

- ★ Ekonomik gereklere uygun olması koşuluyla emek - yoğun sanayilere önem ve öncelik verilecektir.
- ★ Az insan çalıştırıcı teknolojiyle kurulması ekonomik açıdan zorunlu bulunan sanayiler arasında, emek - yoğun sanayilere veya hizmetlere doğurgan olanlar öncelik taşıyacaktır.

8. *Sınaileşme doğayla uyumlu olmalıdır ve sağlığa zarar vermemelidir.*

- ★ Sanayi kuruluşlarında ve tüm ekonomik işletmelerde kullanılan teknolojinin ve uygulanan güvenlik önlemlerinin can güvenliğini ve çalışanların sağlığını kesin güvenceye bağlayıcı etkinlikte olması Devletçe gözetilecektir.
- ★ Sınaileşme hızını kesmemek koşuluyla sanayi kuruluşlarının teknolojisinde ve yer seçiminde, çevre ve insan sağlığının, verimli tarım olanaklarının, doğal kaynakların ve güzelliklerin korunup geliştirilmesine, turizmi geliştirmek için gerekli koşullara uyulmasına özen gösterilecektir.

9. *Sınaileşme Devletçe toplum yararına yönlendirilmelidir.*

- ★ Planlama çalışmaları demokratik yöntemlere bağlanacaktır. Ekonomiye ve gelişmeye katkıda bulunan her çevre ve kuruluş bu çalışmalara da katılabilecektir. Bu demokratik yöntemlerle hazırlanacak olan planın uygulanmasında, yine demokratik yöntemlerle, etkin disiplin sağlanacaktır.
- ★ Gelişmeyi ve sınaileşmeyi yönlendirebilmek ve destekleyip hızlandırabilmek için gerekli sanayi dallarında Devletin etkinliği sağlanacaktır.
- ★ Devlet sorumluluğundaki altyapılar ve kamu hizmetleri sınaileşmenin toplum yararına yönlendirilebilmesini kolaylaştırıcı biçimde sağlanacaktır.

GELİRLER POLİTİKASI

Hakça ve dengeli gelir dağılımını ekonominin dalgalanmaları içinde ve ekonomik büyümeye katkıda bulunacak biçimde sağlayıp sürdürülebilmek üzere, ekonomik ve toplumsal düzende gerçekleştirilecek değişikliklerin yanısıra ve onlarla bağlantılı ve tutarlı olarak, dinamik kurumsal düzenlemelere ve araçlara gerek vardır.

Ekonominin büyüklüğündeki ve gücündeki yetersizlik hakça gelir dağılımını geciktirmenin özürü ve gerekçesi olmamalı, fakat hakça gelir dağılımını sağlamak ve sürekli kılmak üzere gerçekleştirilecek düzen değişikliği ve yapılacak düzenlemeler, kullanılacak araçlar, ekonomik büyümeyi de hızlandırıcı ve ekonominin gücünü sürekli arttırıcı yönde ve nitelikte olmalıdır.

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramı ve tümüyle Program bu kurala dayanmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi, gelir dağılımında demokratik yollarla sürekli adalet sağlamanın başlıca araçları arasında yer alan toplu sözleşme kurumuna daha çok yaygınlık ve etkinlik kazandıracaktır ve, bu kurumun tarım ve orman işçileri için daha etkin işliyebilmesini sağlayacağı gibi, kamu görevlilerini de bu kurumdan yararlandıracaktır. Öylelikle çalışanlar arasındaki önemli bir eşitsizliği ortadan kaldıracaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi tüm çalışanların sendika hareketinde demokratik yollardan dayanışma ve birlik sağlamağa çalışacaktır. Bu yalnız çalışanları ulusal gelir artışından hakça

pay alabilme konusunda daha çok güçlendirmek için değil, onun yanısıra çalışanlar arasında, o arada işçi kesiminin içinde, daha dengeli bir gelir bölüşümü sağlamak bakımından da gereklidir. Belli iş kollarında —verimlilik en yüksek düzeye varsa bile— kârlılık oranı düşük olduğu için, öyle iş kollarındaki işçiler, çok ağır ve tehlikeli işler görseler de düşük ücret almak durumunda kalabilirler. Sendika hareketindeki birlik işçi kesiminde bu yüzden oluşabilen ücret dengesizliklerini ve adaletsizliklerini, tümüyle gideremese bile, sınırlamağa katkıda bulunabilir. İşçi ücretleri arasındaki dengesizliğin azalması yolundaki çabalara Devlet kesiminin öncülük edebilmesi desteklenecektir.

Çalışanların gelirlerini yükseltebilmeleri bakımından, toplu sözleşme kurumu, belli yararlar sağlasa bile, ekonominin dalgalanmaları içinde genellikle yetersiz kalır. Ekonomideki genel aksaklıklar ve büyük fiyat hareketleri gibi, vergi adaletsizliği veya gelir dağılımının temelden ve yapısal bozukluğu gibi nedenlerle, toplu sözleşme kurumunun etkinliği büyük ölçüde sınırlı kalabilir ve kalmaktadır.

O nedenle çalışanlar ekonomik ve toplumsal düzenin tümünde ve ekonomik ve toplumsal politikaların yönlendirilmesinde etkinlik kazanmalıdırlar. Bu etkinliği de bir ölçüde yasal haklarının genişletilmesiyle fakat asıl siyasete ve siyasal iktidara ağırlıklarını koymakla kazanabilirler.

Cumhuriyet Halk Partisi, çalışanların haklarını bu yönde genişleteceği gibi, onların, siyasette ve ekonomik ve toplumsal yaşamın düzenlenip yönlendirilmesinde ağırlık kazanmalarını da sağlayacaktır. Çalışan halk topluluklarının

örgütleriyle Devlet yönetiminde bu amaçla sıkı ve sürekli işbirliğine kararlıdır. Çalışanların sendika hareketinde sağlanacak birlik böyle bir işbirliğini de kolaylaştıracaktır.

Çalışanların özgür ve güçlü bir sendikacılık hareketi oluşturabilmelerini de siyasete ağırlıklarını koyarak Devlet yönetiminde, ekonomik ve toplumsal politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında etkinlik kazanabilmelerini de ancak demokratik devrimciliği benimsiyen bir demokratik sol parti istiyebilir ve gerçekleştirebilir.

Nitekim ülkemizde tutucu güçler çalışanların siyasete ağırlıklarını koymalarına ilke olarak karşıdılar. Çalışanlardan büyük bir kesiminin sendikacılık ve toplu sözleşme kurumlarından yararlanmasına bile karşıdılar.

Cumhuriyet Halk Partisinin çalışanlara yönetimde sağlayacağı etkinlik, küçük veya orta boy toprağı bulunsa da yaşamını emeğiyle kazanan ve nüfusumuzun büyük bölümünü oluşturan köylüyü de kapsıyacaktır. Halk kesimi ile, güçlü ve yaygın bir kooperatifçilik hareketi ile, köykenlerle ve köylü örgütlerine sağlanacak geniş olanaklarla, köylü de, Devlet yönetiminde, ekonomik ve toplumsal politikaların oluşturulup uygulanmasında, büyük etkinlik kazanacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, küçük ölçüde anaparaya dayanmakla ve kendi işyeri bulunmakla birlikte yaşamını emeğiyle kazanan bir halk bölümü durumundaki esnaf ve sanatkârı da bu açıdan çalışanlar arasında değerlendirecektir.

Tüm çalışanlara, Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramının ve demokratik devrimcilik anlayışının

gereği olan siyasal etkinliği ve yönetime katılma olanağını sağlamak için yapılacak kurumsal düzenlemeler, bu etkinliğin ve olanağın tüm toplum yararına, dengeli biçimde ve ekonomik büyümeyi aksatmayacak yönde kullanılmasını, bütün toplumda hakça bir gelir dağılımını gerçekleştirecek demokratik bir gelirler politikasının hızlı ve sağlıklı gelişme gerekleriyle uyumlu olarak oluşturulmasını ve uygulanmasını da güvence altına alır niteliktedir. Çalışanlar, Devlet kesiminin geniş bir bölümünde ekonomik Devlet işletmelerini kendi sorumlulukları altında kendileri yönetecekleri için, ekonomide büyük ağırlık kazanacak olan halk kesimi ve kooperatifler yoluyla doğrudan yatırımcı ve işletmeci durumuna da gelecekları için ve ekonomik ve toplumsal yaşamın yönlendirilip düzenlenmesinde büyük ağırlık kazanacakları için, ekonomiyi her yönüyle bir bütün olarak göreceklerdir; ekonomik ve toplumsal sorunlara hakça bir denge içinde yaklaşabileceklerdir; öylece gelir dağılımı sorununu genel gelişme sorunu içinde ele alabilecek, gelir dağılımını ekonomik büyümenin, hızlı ve sağlıklı gelişmenin gerekleriyle en demokratik biçimde ve en sağlıklı ve adaletli ölçülerle kendiliğinden bağdaştırabileceklerdir.

Gelir dağılımında gerçekleştirilip yaygınlaştırılacak adaletin bütün toplumu kapsamaları için, emekli dul ve öksüz aylıklarının ücret gelirlerindeki genel yükselişle uyumlu olarak kendiliğinden yükselmesi güvence altına alınacaktır. Ayrıca işsizlik sigortası kurulacak ve emek yoğun özel projeler uygulanacaktır. Öylelikle geçim koşullarındaki değişikliklerden emeklilerin dulların öksüzlerin olumsuz biçimde etkilenmeleri de önlenmiş ve işsizlerin gelirsiz kalmamaları büyük ölçüde sağlanmış olacaktır.

GELİŞMEYİ HIZLANDIRICI VE HAKÇA VERGİ

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramı gereğince vergi, yalnız Devlete gelir kaynağı olarak değil, ayrıca,

- ★ hakça gelir dağılımı sağlamanın,
- ★ toplumsal dayanışmanın,
- ★ hakça ve sağlıklı gelişmeyi hızlandırmanın,
- ★ plan disiplini gerçekleştirmenin,
- ★ topluma insanlığa ekonomiye katkıda bulunmaksızın kazanç sağlama yollarını tıkamanın,
- ★ tutumluluğa ve üretken yatırımlara özendirmenin,
- ★ sağlıklı ve yaygın tüketim eğilimleri oluşturmamanın,
- ★ düzenli ve sağlıklı kentleşmenin

bir aracı olarak da kullanılacaktır.

Dar ve orta gelirli lere, o arada bu gelir düzeylerindeki ücretlilere düşen vergi yükü oranı azaltılarak daha adaletli bir vergi düzeni kurulacaktır.

Vergi oranları dar ve orta gelirli lilerin vergilendirilmesindeki adaletsizliği giderecek yönde değiştirilecektir ve esnekleştirilecektir.

Ücret gelirlerinde ve dar ve orta gelirlerde en az geçim indirimi gelir dağılımı adaletsizliğini giderme amacıyla yükseltilecektir.

Enaz ücret vergilendirilmeyecektir.

Ekonomik yaşamda kurumlaştırma yaygınlaştırılıp geliştirilmekle vergilenebilir kazançların artması da sağlanacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı düzende aracılık tefecilik yığımcılık gibi yollardan açıklanmayan aşırı kazançlar sağlama olanağı büyük ölçüde ortadan kalkacağı için vergi kaçırma olanakları azalacaktır.

Tüketim maddelerinin vergilendirilmesinde vergi kaçacağını önleme yöntemleri oluşturulacaktır, sağlıklı ve bağımsız sanayi toplumuna geçişin gerekleri gözönünde tutulacaktır ve gösteriş tüketimi eğilimlerini önleyici, sağlıklı ve yaygın tüketime özendirici bir tutum izlenecektir.

Vergi kaçacağını önlemede etkinlik sağlayıcı yasa değişiklikleri yapılacak ve çapraz denetim yöntemleri uygulanacaktır. Bu amaçla değişik kurumlara yapılan bildirimler vergi denetimi için karşılaştırılacaktır. Etkin vergi denetimi için çağdaş teknolojinin olanaklarından yararlanılacaktır.

Vergilemeyle plan ilkeleri ve erekları arasında uyum sağlanacaktır. Vergi düzenine bunun için gereken esneklik getirilecektir. O arada artırımların sanayie ve üretken alanlara yönelmesini, yatırımların gerice yörelere doğru yaygınlaşmasını özendirici bir vergi politikası izlenecektir.

Vergi bağışıklıklarında, haksız kazanç ve gelir dağılımı adaletsizliğine yol açan etkenleri giderici yeni düzenlemeler yapılacaktır.

Dış ekonomik ilişkilerle ilgili vergilendirmelerde plan ereklerine uygun ve sağlıklı sınaileşmeyi destekleyip özendirici bir tutum izlenecektir.

Genel olarak yurttaşlar için, özellikle küçük esnaf ve sanatkâr için, vergi işlemleri kolaylaştırılacaktır.

Vergi yönetimi Demokratik Sol doğrultuda yeniden düzenlenecektir. Vergi yargısında zaman alıcı aşamalar azaltılacak ve kısa sürede hakça sonuç alınmasını kolaylaştırıcı bir uygulama oluşturulacaktır.

Belediyelere, gelirlerini adaletli yollardan arttırabilmeleri, hizmetlerini gereğince yapabilmeleri ve geliştirebilmeleri için ve sağlıklı ve düzenli kentleşme için gereksindikleri vergi düzenlemelerini belli ölçülerde yapabilmelerini sağlamak üzere, yasalarla esnek yetkiler tanınacaktır. Ayrıca yerel vergi gelirleri büyük ölçüde belediyelere bırakılacaktır ve belediyelerin kamu gelirlerinden daha yeterli pay alabilmeleri sağlanacaktır.

Paranın değer değişimi karşısında vergileme, ceza veya bağışıklık ölçütlerinin gerçekçiliğini yitirmesine ve giderek geçersizleşmesine karşı, Devlet yönetimi ve belediyeler bu ölçütleri belli kurallara göre yeniden düzenleyebilmek için gereken yetkilerle donatılacaktır.

BANKACILIK - KREDİ DÜZENİ VE SİGORTACILIK

Bankacılık ve kredi düzeni, gelişmenin hızlandırılmasında, Devletin ekonomiyi toplum yararına yönlendirip düzenlemesinde, plan disiplini sağlamada ve hakça gelir dağılımına yönelmede en etkin ve demokratik araçlardan biri olarak kullanılabilir.

Bankaların kaynakları çok büyük ölçüde halk artırımlarından oluşur. Oysa halk banka kredilerinden çok sınırlı yararlanabilmektedir; bankaları ve kredi düzenini toplum yararına yönlendirip denetleyebilme olanağından da yoksundur. Halkın ekonomide ve her alanda etkinliğini arttırmayı öngören Demokratik Sol tutum açısından bu büyük bir eksikliklerdir. Bu eksikliği gidermek üzere bankaların ve kredi düzeninin toplum yararına ve halkı güçlendirici biçimde yönlendirilmesi ve bankalar üzerinde demokratik kamu denetiminin etkinleştirilmesi gerekir.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı bankacılık ve kredi düzeninde bunu sağlayıcı yöntemler oluşturularak hakça ve hızlı gelişmeye katkıda bulunmak üzere şu çözümler ve önlemler getirilecektir:

- ★ Devletin bankaları toplum yararına yönlendirme ve kredileri düzenleme yetkileri arttırılacaktır ve etkinleştirilecektir.

- ★ Devlet bankacılığı güçlendirilecektir. Devletin ekonomiyi yönlendirmedeki ve bankacılık ve kredi düzenindeki etkinliği bu yoldan da arttırılacaktır.
- ★ Tefeciliği ve gereksiz aracılık aşamalarını ortadan kaldırmayı kolaylaştırıcı bir bankacılık ve kredi düzeni kurulacaktır. Bu arada tarımsal ürünlerin değerlendirilmesiyle ve pazarlanmasyla ilgili krediler doğrudan doğruya üreticilere ve kooperatiflerine verilecektir.
- ★ Devletin ve halkın bankacılık ve kredi düzenindeki etkinliğini arttırıp koruyabilmek ve bu alanda toplum yararını gözetmek üzere, büyük anapara çevrelerinin bankacılığı kendi egemenlikleri veya denetimleri altında bulundurmaları önlenecektir.
- ★ Krediler genellikle ticaretten çok sanayie ve tarımın örgütlenip geliştirilmesine yöneltilecektir.
- ★ Plan gereklerine uygunluk kredi verilebilirliğin temel koşullarından olacaktır.
- ★ Plan gereklerine uygun olarak üretken yatırımlar için verilecek kredilerde taşınmaz mal karşılığı ve başka maddi güvenceler aranmak yerine, ortaya konulan artırım olanaklarının tutarı, proje geçerliliği, kuruluşun sağlamlılığı ve güvenirliliği gözönünde tutulacaktır.

- ★ Devletin saptıyacağı gelişme önceliklerine ve ölçütlerine ve toplumsal adalet ilkelerine göre değişik ürem (*) uygulamaları olabilecektir.
- ★ Halk kesimini ve kooperatifçiliği geliştirmek üzere özel kredi kolaylıkları sağlanacak ve Programın halk kesimi ve kooperatifçilik bölümlerinde belirlenen bankalar güçlü ve etkin biçimde kurulacaktır.
- ★ Artırımları plan ereklerine uygun yatırımlarda değerlendiren yatırım bankacılığı geliştirilecektir.
- ★ Esnaf ve sanatkârın, yeni teknolojilerden yararlanabilmesini, işyerini geliştirip büyütebilmesini, kendi arasında birleşerek büyük işletmeciliğe geçebilmesini ve, ekonomik veya teknolojik değişimin gerektirdiği durumlarda, meslek ve sanat değiştirilebilmesini kolaylaştırıcı kredi olanakları büyük ölçüde arttırılacaktır. Bu amaçla Halk Bankası daha yaygın olarak örgütlenecektir. Bu Bankanın tüm kaynakları esnaf ve sanatkârın yararına sunulacaktır.
- ★ Çiftçilerle esnaf ve sanatkârlara üretim ve donatım maddeleri de kredi düzeni içinde ve aracsız olarak sağlanabilecektir.
- ★ Az gelişmiş bölgelerde yörelerde sağlanan artırımların daha çok o bölge ve yörelerdeki

---

(*) Ürem: Faiz.

gelişme atılımları için değerlendirilmesi, kredi düzenlemeleriyle de kolaylaştırılacaktır.

- ★ Bankaların aşırı kazançlı ve aşırı giderli çalışmalarına karşı etkin önlemler getirilecektir. Banka hizmetlerinin yurda daha dengeli olarak dağılımı sağlanacaktır ve bu hizmetler ekonominin ve halkın gereksinmelerini çok yönlü olarak ve daha etkin biçimde karşılar duruma getirilecektir.
- ★ Bankaların uluslararası ekonomik ilişkilerle ilgili işlemleri kolaylaştırılacaktır.

SİGORTACILIK

Bankacılık gibi, belli bir çevrenin çıkarına işletilmekte bulunan sigortacılık da, Demokratik Sol doğrultuda düzenlenecektir.

Bu amaçla, sigortalıların hak ve yararlarını öncelikle korumak ve güvence altına almak üzere sigorta şirketlerinin etkin biçimde denetimi sağlanırken sigorta fonları da, toplum yararı gözetilerek, üretken kesimlere ve öncelikli yörelere yöneltilecektir. Kamu kuruluşlarının tüm sigorta işlemleri, aracı kullanılmadan, bu işle görevlendirilecek bir kamu kuruluşunca yapılacaktır.

Reasürans tekeli de bu kuruluş eliyle işletilecektir. Sigorta hizmeti ucuzlatılacaktır.

Önemi giderek artan trafik sigortası alanında sigortalıların çıkarlarını gözetken, mal ve can yitiminden doğan zararların tam olarak karşılanmasını sağlayan çözümler getirilecektir.

Halk kesiminin bu alanda örgütlenmesi özendirilecektir.

İÇ VE DIŞ TİCARET

Artırım olanaklarının yükselebilmesi, gelişmede değerlendirilebilir kaynakların çok el değiştirmeksizin ve başka alanlara gereğinden çok kaymaksızın üretken yatırımlara ve sanayiye daha geniş ölçüde yönelebilmesi için,

üretim maliyetlerinin düşmesi, üretimin daha etkin biçimde planlanabilmesi, üretici gelirlerinin yükselmesi için,

aşırı fiyat artışlarının önlenmesi, fiyat oynamalarının ekonomide ve toplumsal düzende aksamalara ve dengesizliklere, gelir dağılımında adaletsizliklere yol açmayacak ölçülerde tutulabilmesi için,

tüketim mallarının halka daha ucuz ve sağlık kurallarına uygun biçimde ulaşabilmesi, aşırı fiyat artışlarının önlenmesi, tüketicinin korunabilmesi için,

gösteriş tüketiminden yaygın ve sağlıklı tüketime yönelmenin kolaylaştırılabilmesi için,

gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azalabilmesi için,

dış ticaretteki vergi döviz ve mal kaçağı yollarının büyük ölçüde kapatılabilmesi ve Türk parasının değerinin daha iyi korunabilmesi için,

Cumhuriyet Halk Partisi, Demokratik Sol gelişme kavramına uygun olarak, iç ve dış ticarete, üretici ile satıcı ve tüketici arasındaki aracılığı giderek

azaltıp gereksizleştiren ve bunu sağlarken iç ve dış ticarete de daha çok canlılık kazandıran hakça bir düzen kuracaktır.

Bu amaçla:

- ★ Çiftçilerin ürünlerini yurttan ve yurt dışında kooperatifler ve üst kuruluşları eliyle pazarlamaları, tarımda kullanılan makina gübre ilaç ve benzeri her türlü araçların ve gereçlerin dıştan veya yurttaki yapımcılarından alımını ve kendi aralarında dağıtımını yine kooperatifler ve üst kuruluşları eliyle yapabilmeleri sağlanacaktır.
- ★ Halk kesiminin de Devlet kesiminin de dışsatım ve dışalım için örgütlenerek bu işlevleri aracısız yapabilmeleri sağlanacaktır.
- ★ Özel kesimin dış ekonomik ilişkilerinde ülke yararını korumayı kolaylaştırmak ve olanakları yetersiz kalan küçük ve orta boy sanayicilerin ve yapımcıların bu alanda büyük anapara çevrelerinde ve aracı firmalarca engellenmelerini önlemek üzere, özel kesim sanayicileri ile yapımcıları da dışsatım ve dışalımını aracısız yapmak üzere örgütlenmeye özendirileceklerdir.
- ★ Esnaf, toptancılığı kendi kooperatifleri eliyle yapmağa özendirilecek ve Devletçe bu yönde desteklenecektir. Bu kooperatiflerle üretici kooperatifleri arasında bağlantı kurulacaktır.
- ★ Devletin, kendi kendini yöneten devlet işletmelerinin, halk kesiminin, kooperatiflerin, özel

kesim sanayicilerinin ve esnaf ve sanatkârın, dışsatım ve dışalım için kuracakları örgütler arasında sağlanacak işbirliğiyle bir dış ticaret kurumu kurulacaktır. Bu kurumun dış pazar araştırmalarından, yurtiçi ve uluslararası hızlı iletişim olanaklarından, pazarlama kolaylıklarından ve temsilciliklerinden ortaklaşa yararlanılabilecektir.

- ★ Büyük mağazacılık eğilimlerinin başladığı veya bu gereğin doğduğu yerlerde tekelleşme eğilimleri önlenecek, esnafın kendi arasında birleşerek ve üretici kooperatifleriyle de işbirliği yaparak büyük mağazalar kurabilmesi, halk kesiminin de bu alanda etkinlik kazanabilmesi Devletçe desteklenecektir.
- ★ Gereken durumlarda temel gereksinme maddelerinin fiyatları Devlet desteğiyle düşük tutulabilecektir. Yine bu amaçla, temel gereksinme maddeleri Devletçe yığımlanacaktır; kamu kuruluşlarınca düzenleme satışları yapılabilecektir. Devlet kesimindeki işletmelerin üretimlerini tüketicilere ve yapımcılara düşük fiyatla ulaştırmak üzere bu işletmeler bir ortak dağıtım ve pazarlama örgütü kuracaklar ve satış yerlerini bütün yurtda yaygınlaştıracaklardır.
- ★ Belediyeler, kendi başlarına veya halkın kooperatifler kurmasını özendirerek, gereken durumlarda fiyat düzenleme satışları yapmağa yöneltilen olacaktır.

- ★ Devletin ve Belediyelerin fiyat ve nitelik denetleme yetkileri ve olanakları arttırılacaktır, bu konularda tüketicisiyle, tüketim ve üretim kooperatifleriyle ve başka halk kuruluşlarıyla yakın ve sürekli işbirliği kurulacaktır.
- ★ Üretimde sürekliliğin sağlanması, savurganlığın önlenmesi ve tüketicinin korunması için tüketim maddelerinde eşörneklik (*) yaygınlaştırılacaktır ve Devletçe ve belediyelerce gözetilecektir.
- ★ Türkiye'de sanayiın geniş ölçüde dışa bağımlı olarak kurulmuş bulunmasının, dışalımını, dış ticaret ve dış ödemeler açığımızı hızla arttırdığı, içerde alınacak önlemlerle fiyatları düzenlemeyi ve denetlemeyi çoğu kez olanaksız kıldığı, iç fiyatların, dıştan alınan girdiler yoluyla, daha çok dışardan etkilenmesine yol açtığı göz-önünde tutularak, sanayiın dışa bağımlılığı bir program içinde azaltılacaktır ve yeni kurulacak sanayilerde dışa bağımlılığın önlenmesi veya çok düşük düzeyde olması gözetilecektir.
- ★ Ulusal sanayiın dışa bağımlılığını azaltıcı önlemler alınır ve bir program içinde uygulanırken, bir yandan da ulusal sanayiın darboğazlarla karşılaşmasını önleyici bir dışalım politikası izlenecektir.
- ★ Üretimle tüketim arasında planlama yoluyla ve yönlendirici yöntemlerle uyum sağlanarak ve

(*) Eşörneklik: Standardizasyon.

belli temel gereksinme maddeleri gereğinde Devletçe yığımlanarak sağlıklı bir sunu ve istem (*) dengesi kurmağa, aşırı fiyat oynamalarını önlemeğe çalışılacaktır.

- ★ Demir - çelik, çimento, her türlü yakıt gibi temel maddelerin dağıtımı ve aşırı fiyat dalgalanmaları ve yükselmeleri olmaksızın satışı, yerel yönetimin halk kesiminin ve kooperatiflerin de katkısıyla Devlet önderliğinde düzenlenecektir.
- ★ Kamu satınalmalarında, ekonomik gereklere de uyulmak koşuluyla, üretici kooperatiflerine, esnaf ve sanatkârlarla onların kuracakları kooperatiflere ve küçük yapımcılara öncelik tanınacaktır.
- ★ İç ve dış ticarete canlılık ve hız kazandırmak için Devlet yönetiminde yasalarda ve işlemlerde gerekli düzenlemeler yapılacak, işlemler azaltılıp kolaylaştırılacak, ilgili kuruluşlar arasında uyumlu ve verimli işbirliği ve bağlantı sağlanacaktır. İç ve dış ulaşım ve iletişim düzenli ve canlı ticaretin ve çağımızda uluslararası ekonomik ilişkilerin gerektirdiği düzeye çıkarılacaktır.

Bu çözümlerle ve önlemlerle, üretici daha çok kazanırken tüketicinin de gereksinmelerini daha ucuza karşılayabilmesi sağlanmış, fiyatların denetlenmesi ve gelir dağılımında

---

(*) Sunu ve istem: Arz ve talep.

adaletin gerçekleşmesi kolaylaşmış, artırımların yukselmesi ve üretken yatırımlara yönelmesi hızlandırılmış olacaktır. Büyük aracılardan ekonomideki ve siyasetteki ağırlığı kalkarken üretici ve tüketiciler halkın ekonomik gücü ve siyasal etkinliği artacağından, demokrasi daha çok gerçeklik ve işlerlik kazanacaktır.

ÖZEL KESİM

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı düzende, özel kesim, bu Programla belirlenen kurallar ve çerçeve içinde, girişimci ve yapıcı gücüyle toplumun gelişmesine ve gönencine katkıda bulunabilecektir.

Programda belirlenen kurallar ve çerçeve,

- ★ ekonomik gelişmeyi hızlandırırken toplumsal adaleti yaygınlaştırmak,
- ★ ekonominin dışa bağımlılaşmasını ve kişilerde toplanan ekonomik gücün dengesiz siyasal etkinlik kazanmasını önlemek,
- ★ doğal zenginlikleri ve güzellikleri koruyarak değerlendirmek ve çevre sağlığını korumak,
- ★ toplumda gösteriş tüketimi yerine yaygın ve sağlıklı tüketim eğilimini geliştirmek,
- ★ ve ekonomiye Devletçe toplum yararına yön verilebilmesini sağlamak

amaçlarına yöneliktir.

Bu amaçları benimseyen ve bu amaçlara uygun kurallar ve çerçeve içinde toplumsal sorumlulukla çalışan bir özel kesim, topluma güven vereceği gibi, sanayi toplumuna geçiş sürecinin çetin aşamalarında kendi güvenliğini de en etkin biçimde sağlamış olur.

Cumhuriyet Halk Partisinin, bu anlayışla, özel kesim için izleyeceği tutumun temel öğeleri şunlardır:

- ★ Özel girişimciliğin, spekülâtif kazanç alanlarından veya gelişmeye yeterince katkıda bulunmaksızın yüksek kazanç sağlayan alanlardan caydırılarak, sağlıklı sınaileşme çabalarına yönelmesi sağlanacaktır. Devlet, Programda belirlenen kurallar ve çerçeve içinde, özel kesimin Plan ereklerine uygun sanayi yatırımları yapabilmesi için güven verici ve özendirici bir ortam oluşturmağa çalışacaktır.
- ★ Ekonomik yaşama güven ve açıklık getirmek ve özel kesimin beklenmedik durumlarla karşılaşmasını ve kararsızlık içinde kalmasını önlemek için, Devlet, özel girişimin hangi alanlarda ne ölçüde sınırlanacağını zamanında duyuracaktır.
- ★ Devlet tekelinin bulunmayacağı veya Devletin ulusal güvenlik ya da toplum yararı nedeniyle ağırlık taşımayacağı alanlarda, özel kesim yatırımları kolaylaştırılacaktır.
- ★ Plan disiplininin özel kesimde de işlerliğini sağlayıcı demokratik önlemler uygulanacaktır.
- ★ Özel kesim içinde sanayicilerin ayrı örgütlenmeleri sağlanacaktır.
- ★ Özel kesim sanayicileri ve yapımcıları dışsatım ve dışalımını aracısız yapmak üzere örgütlenmeğe özendirileceklerdir.

- ★ Özel kesimin yatırımlarıyla ve dış ekonomik ilişkileriyle ilgili işlemler kolaylaştırılacak ve hızlandırılacaktır.
- ★ Özel girişim, araştırmacılığa, ülke koşullarına uygun teknolojiler oluşturmağa, dünyadaki ekonomik eğilimleri daha yakından izlemeğe ve sürekli yapay destekler gereksinmeksizin dış pazarlara açılabilmek için gerekli atılımları yapmağa özendirilecektir.
- ★ Sanayide özel girişimin iş basında eğitime katkısı sağlanacaktır.
- ★ Özel kesimde tekelleşme eğilimlerine karşı etkin ve kesin önlemler getirilecektir.
- ★ Tekelleşme önlenmek koşulu ile, verimli işletmeciliğe, fiyatları düşük tutmağa özendirici ekonomik yarışım her kesimin (Devlet kesimi, halk kesimi, özel kesim) kendi içinde ve kesimler arasında işler durumda tutulacaktır. Ancak halk kesimi girişimlerine ve özellikle kooperatiflere, kendi başlarına yaşayabilirlik kazanmaları ve ekonomik yarışımın başlangıcında engelli olmamaları için gereken ölçüde destek sağlanacaktır. Bu destek, halk kesimini yapay yaşama sürükleyici ve ekonomi kurallarından uzaklaştırıcı niteliğe ve ölçüye varmayacaktır.

ESNAF VE SANATKÂR

Esnaflık ve sanatkâr genellikle güvenliği ve özgürlüğü kendi başına bir iş tutmakta arayan kişidir. Kendi özgürlüğünü korumağa çalışırken demokrasiye de katkıda bulunur. Gelişme ve kentleşme, gerek toplumsal değişim açısından gerek ekonomik ve siyasal açıdan esnafın ve sanatkârın işlevini ve önemini büyük ölçüde artırır. Fakat kapitalist gelişme yöntemleri esnaf ve sanatkârın güvenliğini ve özgürlüğünü sürekli tehdit altında bulundurur.

Esnaflık ve sanatkâr, küçük ölçüde anaparaya dayansa ve kendi işyeri bulursa da yaşamını emeğiyle kazananlar arasında yer alır. Oysa emeğinin hakkını koruyabilmek için etkin araçlardan da yoksundur.

Ekonomik ve yapısal değişim, eğer gerekli önlemler etkin biçimde ve zamanında alınmazsa, esnaflık ve sanatkârın güvenliğini ve özgürlüğünü şu nedenlerle baskı altında tutabilir:

- ★ Tüketici eğilimleri ve pazarlama teknikleri sürekli değişmektedir. Geniş maddî olanaklara dayanan büyük boyutlu ve çok yönlü satış kuruluşları, bu değişime kolaylıkla uyabildikleri, uyabilmenin de ötesinde bu değişimi hızlandıranlar arasında yer aldıkları için, pazara giderek egemen olmakta ve esnafın iş alanını daraltmaktadırlar.
- ★ El emeğine veya küçük tezgâhlara, atölyelere dayanan yapımçılık, sanayideki, teknolojiye

ve toptan üretimdeki hızlı gelişme karşısında sürekli gerilemektedir.

- ★ Hizmetlerin örgütlenip makinalaşmasıyla bireysel hizmet alanları gitgide daralmaktadır.

Demokratik Sol tutum öncelikle gücü güvenliği özgürlüğü sınırlı olanları korumakla ve onların durumunu iyileştirmekle yükümlü olduğu için esnaf ve sanatkârın sorunlarına da en geçerli çözümleri getirebilmelidir.

Hızlı sınaileşmenin gereği olan işbaşında eğitime, yanında çırak yetiştiren sanatkârın büyük katkısı vardır. Sanatkârın, sınaileşmeye ve eğitime bu katkısını etkin bir biçimde yapabilmesi için de desteklenmesi gerekir.

Esnaf ve sanatkâr, halk kesimiyle özel kesim arasındaki çizgidedir. Ekonomideki ve teknolojideki değişime uyabilmeleri için sağlanacak olanaklarla, esnaf ve sanatkârlardan bir bölümünün, halk kesimi kuralları çerçevesinde birleşip büyük işletmeler kurabilmeleri, öylece halk kesimine katkıda bulunmaları da özendirilebilir.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı düzende, esnaf ve sanatkârın, toplumdaki ekonomik ve yapısal değişime uyabilmesini ve kendi durumunu düzeltirken gelişmeye de daha çok katkıda bulunabilmesini sağlamak ve kolaylaştırmak üzere getirilecek başlıca önlemler ve çözümler şunlardır:

- ★ Herhangi bir iş alanındaki girişimler ve teknolojik değişiklikler için sağlanan olanaklardan, o arada kredilerden ve Devlet desteğinden, ileri

teknolojilere geçebilmek, işini büyütülebilmek veya değişen koşullara göre yeniden düzenliye-bilmek ya da aralarında birleşerek daha büyük işletmeler kurabilmek isteyen esnaf ve sanat-kârlar öncelikle yararlandırılacaklardır. Bu ama-ca yönelik kredi kaynakları büyük ölçüde arttırı-lacaktır.

Bu amaçla Halk Bankası daha yaygın olarak örgütlendirilecektir. Bu Bankanın tüm kaynak-ları esnaf ve sanatkârın yararına sunulacaktır.

Esnaf ve sanatkârlar için üretim ve donatım maddeleri de kredi düzeni içinde ve aracısız olarak sağlanabilecektir.

Aralarında birleşerek daha büyük işletmeler kurarken halk kesiminde aranacak koşullara uyanlar ayrıca özendirici olanaklardan yararla-nabileceklerdir.

- ★ Esnaf ve sanatkârların güçlü ekonomik çevre-lerden gelen baskılara karşı daha iyi korunabil-mek, kullandıkları araçlarla gereçleri veya satacakları malları aracılarla büyük paylar öde-meksizin edinebilmek üzere kooperatifleşme-leri, toptancılığı kendi kooperatifleri eliyle yapabilmeleri desteklenip özendirilecektir. Bu kooperatiflerle üretici kooperatifleri arasında bağlantı kurulmasına yardımcı olunacaktır.
- ★ Esnafla tüccar, sanatkârla sanayici arasındaki yasal ve kurumsal sınırlama, ekonomik yapıdaki

ve koşullardaki değişikliğe göre yeniden düzenlenecektir. ylece esnaf ve sanatkârların yeryer tüccarla veya sanayici ile bir arada örgütlenmeleri zorunluğu ortadan kalkacak, kendi odalarını kurarak daha gcl biçimde rgtlenebilmeleri ve büyük anapara çevrelerine karşı korunabilmeleri sağlanacaktır.

- ★ Etnaf ve sanatkâra, pazarlama yarışımında büyük işletmelerden geri kalmamaları için gerekli destek sağlanacaktır. O arada, büyük mağazacılık eğiliminin veya gereğinin belirlediği yerlerde büyük mağazaları, doğrudan doğruya ve öncelikle, aralarında adaletli koşullarla birleşecek esnafa kurdurtmak için Devlet yardımı ve destek olacaktır.
- ★ Ortaboy ve büyük sanayi kuruluşlarının belli parçalarını veya işlerini kk yapımcılar ve atölyeler yoluyla sağlamaları zendirecektir. Devlet kesimi buna öncülük edecektir. Bu amaçla atölye yapımcılığında eşornecliğe uygunluğun sağlanması Devletçe düzenlenecektir. Böylelikle sanatkârların sanayide kendilerine verimli ve sürekli bir işlev ve güvenli bir yer edinebilmeleri kolaylaştırılacaktır.
- ★ Etnaf ve sanatkrca yapılan belli bir iş ekonomideki veya teknolojidaki değişim yüzünden geçersiz duruma gelirse o iş kolundaki esnaf veya sanatkârın işsiz kalmasını önleyici çözümler getirilecektir. O arada değişikliğe uyabilme-

lerini kolaylaştırıcı ekonomik teknik ve eğitsel olanaklara kavuşturulmaları, aralarında birleşerek yeni bir iş kurabilmeleri ya da kendi yeteneklerine bilgi ve tecrübelerine en yakın başka işlere geçebilmeleri, gerekiyorsa yeni bir sanat veya iş için eğitilmeleri sağlanacaktır.

- ★ Bu çözümlerin yetersiz kalabileceği durumlarda ise esnaf ve sanatkâr Bağkur'da kurulacak işsizlik sigortasından yararlanabilecektir. İşsizlik sigortasından yararlanacağı süre içinde de, Devletin ve esnaf ve sanatkâr kuruluşlarının yardımıyla, kendini yeni çalışma koşullarına hazırlayabilecektir.
- ★ Esnaflık ve sanatkârlık, demokratik bir düzenleme içinde, yeteneği ve deney birikimini değerlendirip belgelendiren ve mesleğe daha çok saygınlık kazandıran kurallara bağlanacaktır.
- ★ Esnaf ve sanatkârdan, o arada taşıt sürücülerinden, anapara veya kredi yetersizliği nedeniyle başkası hesabına çalışma durumunda kalanların kendi işyerlerine veya araçlarına kavuşmaları, Devlet desteğiyle ve yeterli kredi olanaklarıyla kolaylaştırılacaktır.

Uluslararası karayolları taşımacılığındaki vurgun düzenine son verilerek, bu alanda da, bir yandan kooperatiflerin bir yandan taşıt sürücülerinin örgütlenmeleri ve kendi taşıtlarını edinebilmeleri sağlanacaktır.

- ★ Yerel yönetimin sanayi çarşıları yapımına öncelik vermesi Devlet desteğiyle kolaylaştırılacaktır.
- ★ Esnaf ve sanatkâra konut kredisi yanında işyeri yaptırmak için de kredi sağlanacaktır.
- ★ İşyeri sayısının geçim olanaklarını kısacak kadar artmasına karşı getirilecek demokratik önlemlerle esnaf ve sanatkârın gelir düzeyi korunacaktır. Küçük artırımların halk kesimi yoluyla sanayie yönelmesi gerçekleştiği oranda da esnaf ve sanatkâr sayısındaki aşırı artış eğilimi kendiliğinden sona erecektir.
- ★ Küçük esnaf ve sanatkâr için vergi işlemlerinde kolaylık sağlanacaktır.
- ★ İşportacılar düzenli kent yaşamıyla uyumlu davranmak koşuluyla güvenlik içinde çalışma olanağına kavuşturulacaklardır.
- ★ Yük taşıyıcıların esnafla veya iş gördükleri kuruluşlarla ilişkilerini doğrudan doğruya düzenliyecek biçimde ve etkinlikte demokratik örgütlenmeleri sağlanacaktır.
- ★ Çıracılık belli ekonomik toplumsal ve eğitsel koşullara göre yasayla düzenlenecektir. Esnaf ve sanatkârın belli koşullara uygun olarak sağladığı çıracılık eğitimiyle örgün meslek eğitimi arasında bağlantı kurulacaktır. Bu eğitimi görenlere meslekte geçerli eğitim belgeleri verilebilecektir.

DOĞAL KAYNAKLAR

Cumhuriyet Halk Partisi ülkenin doğal kaynaklarını tüm Ulusun varlığı sayar ve bunlardan kişilerin ve yabancıların değil tümüyle Ulusun yararlanmasını ister. Doğal kaynakların tükenir değerler oluşu da bunlardan tüm Ulusun en verimli biçimde ve hakça yararlandırılmasını gerekli kılar.

Bağımsızlığın ve milliyetçiliğin temel koşullarından biri yurt topraklarının yalnız üstünde değil altında da tüm doğal kaynaklarda ulusal egemenliğin eksiksiz ve katıksız kurulmasıdır. Bu nedenlerle madenler, kömür ve petrol Devletçe işletilip değerlendirilecektir.

Tüm işletmelerde verimli işletmeciliği sağlamak, can güvenliğini ve çalışanların sağlığını etkin biçimde denetlemek üzere gereken yasal düzenlemeler yapılacak ve önlemler alınacaktır.

Türkiye'nin kömür kaynakları daha çok ve daha verimli biçimde değerlendirilecektir. Bu alanda kaynak savurganlığına yol açan zararlı üretim yöntemleri önlenecektir.

Devletin uzun dönemli bir petrol ve maden politikası saptanacak ve aramalarda uzmanlaşma ve daha çok etkinlik sağlanacaktır.

Petrolün aranması üretimi artırımı ve akaryakıt dağıtımı Devlet eliyle yapılacaktır. Petrol yasası bunu sağlayacak biçimde düzenlenecektir. Bu işlevlerle ilgili kamu kuruluşları birleştirilip güçlendirilecektir ve başka ülkelerde de görevler üstlenebilme olanağına kavuşturulacaktır.

Akaryakıt satış yerlerinin halk kesimince, taşıt sürücüleri kooperatiflerince veya doğrudan doğruya çalışanlarca işletilmesi sağlanacaktır.

Yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesinde Türkiye'nin ulusal teknolojik ve sınaî olanakları ve tüm teknik hizmetleri geliştirilecektir.

Yeraltı kaynaklarının aranıp saptanmasıyla ilgili kamu kuruluşlarının verimli işbirliği ve etkin çalışması sağlanacaktır. Bu alanda eğitim özendirilecek ve geliştirilecektir.

Türkiye'nin kıta sahanlığındaki ve genel olarak denizlerdeki ulusal ekonomik hakları sağlanıp korunacaktır ve bu konuda çağın gereklerine uygun yasal düzenlemeler zaman yitirmesizin yapılacaktır.

Açık denizlerdeki doğal kaynakların tüm insanlık yararına değerlendirilmesi için hakça bir uluslararası düzen kurulmasına katkıda bulunulacaktır.

Ülkemizde yerüstü ve yeraltı sularından enerji üretiminde ve sulamada daha çok yararlanılacaktır. Tarımsal üretimin düşük olduğu yörelerde sulamaya, kamu yatırımları bakımından öncelik verilecektir.

Üretim için ve toplum yararına kullanılabilir su kişisel kazanç yolu olmaktan çıkarılacaktır ve bu sulardan hakça yararlanılması sağlanacaktır.

Madenler işlenmiş olarak dışarıya satılacaktır.

Petrol arama maden ve metalürji sanayilerinin gelişmesine öncelik verilecektir.

ENERJİ

Gelişmede ve sanayi toplumuna geçişte en önemli öğelerden biri yeterli enerjidir. Türkiye'nin gelişme yolunda enerji darboğazıyla karşılaşmasını önlemek için uzun dönem enerji planlaması yapılacaktır.

Türkiye'nin enerji bakımından kendi kaynaklarını ve yeni teknolojik olanakları en ileri ölçüde değerlendirmesi sağlanacak, bu konuda dışa bağımlılık oranı giderek azaltılacaktır. Ancak enerji konusunda, bölge ülkeleriyle, bağımsızlığımızı olumsuz yönde etkilemeyecek koşullarla, verimli bir işbirliği düzeni kurmağa çalışılacak ve ekonominin ivedi enerji gereksinmelerini karşılayıcı önlemler alınacaktır.

Nükleer enerji üretimi çalışmaları hızlandırılacaktır.

Enerji üretimine ilişkin yatırımlar için gerekli parasal kaynaklar öncelikle sağlanacaktır.

Enerji bir kamu hizmeti olarak Devletçe üretilip dağıtılacaktır. Bu alandaki özel kuruluşlar kamulaştırılacaktır.

Gelişme hızını kesmeksizin enerji kullanımında tutumluluk gözetilecektir. Ulaşım yapılarında ve sanayi için seçilecek teknolojilerde bu ilke gözönünde tutulacaktır.

Enerji üretimiyle ve üretimin değerlendirilmesiyle ilgili ulusal sanayilerin hızla yeterli düzeye erişmesi sağlanacaktır.

Elektrik enerjisinin toplumsal adalete ve ekonomik verimliliğe en uygun biçimde ve ölçüde tüketimini özendirici bir elektrik fiyatlandırması yapılacaktır.

Gelişme bakımından elektrik dağıtımında bölgeler ve yöreler arası adaletin gerekleri gözönünde tutulacak ve tüm köylerin kısa sürede elektriğe kavuşması sağlanacaktır.

ULAŖTIRMA

Hızlı ve yaygın gelişmenin, canlı bir ekonominin, kültürel gelişmenin ve bütünleşmenin önde gelen gereklerinden biri ulaştırmanın yaygınlaşıp etkinleşmesidir.

Bu amaçla yaygın dengeli ve hızlı gelişmeyi destekleyici bir genel ulaştırma planlaması yapılacaktır.

Türkiye'nin dünyada önemli bir geçiş yolu durumunu yeniden kazanması da ulaştırmanın gelişmemize katkısını arttırabilecek bir etkidir. Bu bakımdan Türkiye için açılan olanaklar, Türkiye ve bölge ülkeleri yararına ve uluslararası ekonomik ilişkileri güçlendirecek, döviz gelirimizi arttıracak biçimde değerlendirilmelidir.

Bu amaçla uluslararası önem taşıyan karayollarımız ve demiryollarımız ve bunların Boğazlardaki bağlantıları hızla güvenli ve rahat geçişe uygun duruma getirilmelidir.

KARAYOLU ULAŖTIRMACILIĐI

Karayolları bakımından ekonomik zorunluk durumuna gelen otoyollarla köylerin yol gereksinmesine ve köylerle köykentler ve anayollar arasında ulaşım kolaylığı sağlanmasına öncelik verilecektir. Engebeli kırsal alanlarla turistik yörelerde karayolu ulaşımı teleferikle de desteklenecektir.

Karayolu ağının demiryolu denizyolu ve hava ulaştırmasıyla uyumlu duruma gelmesine önem verilecektir.

Karayollarında güvenliği sağlamak üzere etkin önlemler ve çözümler uygulanacak ve yaygın eğitim sağlanacaktır.

Kentlerde trafiğin düzenlenmesi ve denetimi belediyelerin sorumluluğunda olacaktır.

Bu arada, taşıt sürücülerinin çalışma koşulları ve saatleriyle taşıtların yük durumu etkin biçimde denetlenecektir.

DEMİRYOLU ULAŞTIRMACILIĞI

Demiryolculuk çağın gereklerine uygun olarak hızla geliştirilecektir ve değişen toplumsal ve ekonomik yapıya ve uluslararası ulaştırmacılık gereksinmelerine uygun bir ağa kavuşturulacaktır. Özellikle yük taşımada asıl ağırlığı demiryollarının üstlenmesi sağlanacaktır. Öylelikle karayollarının yükü azalacaktır. Bu, yakıt kullanımında tutumluluk ve can güvenliği bakımından da gereklidir.

Güçlü temelleri bulunan demiryolu sanayiimiz uluslararası alanda yarışabilir duruma getirilecektir.

DENİZ VE SU ULAŞTIRMACILIĞI

Üç yanı denizlerle çevrili olan ve zengin bir denizcilik tarihi bulunan ülkemiz dış ekonomik ilişkilerindeki gelişme gereksinmesini karşılayacak boyutta bir deniz ticaret filosuna kavuşturulacaktır.

İç ve dış deniz ulaşımı geliştirilecek, özellikle yurdun kıyı bölgelerinde ulaşım turizm ve yük taşıma gereksinmesini karşılar düzeye eriştirilecektir.

İç su yollarından ve göllerden ulaştırmada yararlanma olanakları geliştirilecektir.

Gemi yapımcılığı ve liman ve depolama kuruluşları geliştirilecektir. Türkiye'nin iç ekonomisine de dış ekonomik ilişkilerine de o yönden canlılık kazandırmağa çalışılacaktır.

HAVA ULAŞTIRMACILIĞI

Hava ulaştırıcılığında çağın gereklerine uymamızı ve ülkede turizmin gelişmesini sağlayıcı atılımlar yapılacaktır. Yer kuruluşları güvenlik bakımından en ileri düzeye çıkarılacaktır.

Yurt içinde etkin ve yaygın hava ulaştırıcılığı geliştirilecektir ve ulusal ekonomimizin gereklerine uygun bir uçak sanayii kurulacaktır.

İLETİŞİM (*)

Yurt içi ve yurt dışı telefon, teleks ve benzeri iletişim olanakları ve köylerin kentlerle iletişimi çağın gelişmenin ve uluslararası ekonomik ilişkilerin gereklerine uygun düzeye getirilecektir.

Bu alanda ulusal sanayiın gelişmesine öncelik verilecektir.

Yurt içi telsiz iletişiminde çağın gereği olan serbestlik gerçekleştirilecektir, böylece ülkemizde elektronik sanayii ve iletişim alanlarında eğitilmiş ve kendi kendini yetiştiren insan sayısı hızla artacak, yeni atılımlar yapılması kolaylaşacaktır. Bu alanlardaki gelişmeyle ulusal güvenliğimize de önemli bir katkıda bulunulmuş olacaktır.

(*) İletişim: Haberleşme.

KENT İÇİ ULAŞIM

Çalışan halkın ulaşım sıkıntılarını sona erdirmek ve gereksinmelerini karşılamak üzere, trafik tıkanıklığından etkilenmeyen hızlı ve ucuz kent içi ulaştırma yöntemleri geliştirilecektir. Büyük kentlerde kitle ulaştırmasının hızla gelişmesi için belediyelere yardımcı olunacaktır. O arada, İstanbul'dan Ankara'dan ve İzmir'den başlanarak gereken büyük kentlerde metro yapılacaktır.

AKARYAKIT TAŞIMASI

Akaryakıt taşımada tutum ve güvenilirlik sağlamak üzere bir boru ağı kurulacaktır.

TURİZM

Türkiye gerek doğal güzellikleri ve iklim koşulları bakımından gerek tarihsel ve kültürel zenginlikleri bakımından turizmin en kolaylıkla geliştirilebileceği bir ülkedir. Turizm alanında sağlanacak gelişmeyle halkın sağlıklı dinlence (*) olanakları yaygınlaşacağı gibi Türkiye'nin ekonomik toplumsal ve kültürel gelişmesine ve uluslararası ilişkilerine de büyük katkıda bulunulabilir ve dış gelirleri geniş ölçüde artabilir.

Turizmin ayrıca işsizlik sorununu çözmeye ve yerel gelişmeye büyük katkısı olabilir.

Turistik kuruluşlar yerli gereçlerle yapılabileceği için bu alandaki yatırımların döviz gereksinmesi de çok azdır.

Türkiye'nin bu alandaki olanakları şimdiye dek yeterince değerlendirilmemiştir. Cumhuriyet Halk Partisi, iktidara geldiğinde, Türkiye'de iç ve dış turizmin gelişmesine önem verecektir.

Devlet kesimindeki turizm kuruluşları bu alanda uzmanlaşan bir kuruluşda toplanarak Devletin bu alandaki etkinliği ve kütle turizmine katkısı arttırılacaktır.

Türkiye'de doğal güzelliklerin, o arada özellikle kıyıların, tarihsel ve kültürel değeri olan anıtlarla kalıntıların, kentlerin ve konutların korunmasına ve bilimsel yöntemlerle onarımına turistik açıdan da önem verilecektir. Bu gibi yapıtların

---

(*) Dinlence: Tatil.

ve kalıntıların bilimsel onarım tekniklerini ülkemizde gereğince ve yaygın ölçüde uygulayabilecek uzmanları yetiştirmek üzere gerekli eğitim sağlanacaktır.

Turizm alanında çalışacak yöneticileri ve işçileri yetiştirmek üzere ve turistik yöreler halkı için örgün ve yaygın eğitim geliştirilecektir.

Ülkemizde turizm mevsiminin uzatılması için çözümler getirilecektir.

Ülkemizin geniş sağlık turizm olanakları gerek iç gerek dış turizm açısından daha yeterli düzeyde değerlendirilecektir.

Dışardan gelecek turist sayısını arttırmak ve kitle turizmini geliştirmek üzere büyük örgütlenmelere gidilecektir. Altyapılar kuruluşlar ve tanıtma çalışmaları yeterli düzeye getirilecektir.

Turizm kredilerinin amaç dışı kullanılmasına karşı etkin önlemler getirilecektir.

Turistik değeri olan yörelerde doğal ve tarihsel zenginlikleri koruyup değerlendirici, kamu yararını gözetici fiziksel planlama ekonomik gereklere uygun olarak hızla yapılacaktır.

Ulusal hava ulaştırıcılığı kurumumuzun öncelik hakkı gözetilmekle birlikte, yurdun turistik önem taşıyan yörelerinin uluslararası hava ulaşımı bakımından dünyaya daha çok açılması sağlanacaktır.

Çalışan yurttaşlarımızın dinlencelerini en sağlıklı ve ekonomik biçimde değerlendirebilmeleri için olanaklar ve kredi kolaylıkları arttırılacaktır. O arada çocuklar ve gençler için eğitici yönleri de olan ve ulusumuzun sporda güçlenmesine katkıda bulunan dinlence olanakları geliştirilecektir.

Turizme elverişli yerlerde ev turizmi özendirilecek ve bir düzene bağlı olarak geliştirilecektir.

**DEMOKRATİK SOL
DÜZENDE
İNSAN TOPLUM
VE DOĞA**

DEMOKRATIK BÖL
DÜZEMDE
İNŞAN TÖPLÜM
VE DOĞA

BİLİM ARAŞTIRMA VE TEKNOLOJİ

Bilime araştırmaya ve teknoloji oluşturmaya verilen önem ve ayrılan kaynak çağımızda gelişmişliğin ölçütlerinden biridir ve sürekli hızlı sağlıklı gelişebilmenin, gelişirken bağımsızlığını da koruyabilmenin başta gelen gereklerindedir.

Bilimle araştırmayla ve teknoloji oluşturmaya etkin biçimde desteklenmeyen bir sınaileşme yeterince ulusallık kazanamaz, köklü olamaz ve kendi kendini sürdürmez.

Sanayi devrimi sürecindeki değişimlerin yarattığı sorunlar bilime ve araştırmaya dayanmaksızın sağlıklı çözümlere kavuşturulamaz.

Sanayi devriminin ötesindeki ve çağdaş uygarlık düzeyinin üstündeki üretim biçimine ve ilişkilerine toplumu önceden hazırlayabilmenin, zorunlu olmayan evreleri sıçramalarla aşarak o yöndeki toplumsal dönüşüm sürecini kısaltabilmenin yolu ise bilimi araştırmacılığı ve teknoloji oluşturmaya, bütün toplumun düşün gücüyle ve yaratıcı katkısıyla ve uluslararası işbirliğiyle destekliyerek, bu alanlarda çağımız insanlığının ulaştığı sınırları zorlayabilecek güce erişmektir.

Sınırsız düşünce özgürlüğü içinde bilime ve araştırmacılığa yönelişi ve teknoloji oluşturma çalışmalarını, toplumun her kesiminde ve çocukluktan başlayarak her yaşta özendirerek destekliyerek ve ödüllendirerek, Türk Ulusu yakın gelecekte o güce erişebilir. Gücünü ulusuna güveninden ve bilime verdiği değerden alan Atatürk'ün gösterdiği "çağdaş

uygarlık düzeyinin üstüne yükselme" ülküsü öyle gerçekleştirilebilir.

Demokratik Sol gelişme kavramının ve devrimcilik anlayışının gereği olarak Cumhuriyet Halk Partisi Türk toplumunu bu alanda da devrimci atılımlara hazırlıyacak, bunun için gerekli maddi ve manevi olanakları öncelikle sağlayacaktır.

Bilimde ilerleyebilmenin gerekleri özgürlüktür eğitimidir araştırmacılıktır. Bilimi teknoloji oluşturmağa yönelten iletken de yine araştırmacılıktır.

Her alanda gelişme için gerekli yerli teknolojiyi oluşturabilmenin veya dıştan alınan teknolojileri ülke gereklerine ve olanaklarına uygunlaştırabilmenin, toplumsal ve ekonomik gelişmeleri ve sorunları doğru çözümlenebilmenin ve bu sorunlara geçerli ve sağlıklı çözümler bulabilmenin, dolayısıyla toplum gerçeklerine uygun ve topluma yararlı biçimde siyaset yapabilmenin temel koşulu da araştırmacılıktır.

Çağımızda yabancı teknolojiye bir ölçünün ötesinde bağımlı olan bir ulus bağımsızlığını koruyabilmekte güçlük çeker. Gelişme sürecindeki veya az gelişmiş ülkelerden birçoğunun ekonomik ve dolayısıyla siyasal bağımsızlıklarını yeterince güçlendiremeyişlerinin başta gelen nedenleri arasında, teknoloji oluşturmaya kendi katkılarını gereken ölçüde yapmamaları veya yapamamaları yer almaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi bu nedenlerle kendi çalışmalarında ekonomik toplumsal ve siyasal araştırmacılığa önem verdiği ve vereceği gibi iktidarda da araştırmacılığa ayrılan kaynakları gereken düzeye çıkaracaktır; bilimin geliştirilmesine ve

eğitimin bütün dallarında ve ilköğretimden başlayarak bütün aşamalarında araştırmacılığa önem verecek ve araştırmacılık yeteneğinin çocukluktan başlayarak geliştirilmesine özen gösterecektir.

Üniversiteler çalışmalarında araştırmacılığa daha geniş yer vermeğe özendirileceklerdir ve üniversitelerdeki araştırmalarla toplum gereksinimleri, gelişme ve toplumsal değişim gerekleri arasında yakın bağlantı kurulacaktır.

Türkiye'nin bilim alanında ve araştırmacılıkta ilerlemesine katkıda bulunabilecek Türk uzmanlarına ve bilim adamlarına Türkiye'de geniş çalışma ve araştırma olanakları sağlanacaktır.

Amatör araştırmacılık bütün toplumda özendirilerek yaygınlaştırılacaktır.

Bilimde ve araştırmacılıkta uluslararası işbirliği geliştirilecektir. Bölgesel gereksinmelere ve koşullara uygun araştırmalar ve teknoloji geliştirme girişimleri için bölge ülkeleriyle ortak çalışma olanakları aranacaktır.

Gerek bilimsel ve teknik araştırmalarla gerek ekonomik ve toplumsal araştırmalarla ilgili kamu kuruluşları geliştirilecektir ve aralarında yakın işbirliği sağlanacaktır.

Kamu kuruluşları dışında da bütün kuruluşların, özellikle sanayi kuruluşlarının araştırmacılığa geniş kaynak ayırmaları özendirilecektir, kendi aralarında ve kamu kuruluşlarıyla aralarında işbirliği sağlanacaktır.

Araştırma kurumlarıyla üniversitelerin ortak gereksinimlerini karşılayacak ve bilimde araştırmacılıkta ve teknolojide

uluslararası gelişmelerin yakından izlenmesini kolaylaştıracak bir ortak bilimsel çeviri kurumu kurulacaktır.

Ülkemizdeki kamu kuruluşlarında, özel kuruluşlarda, eğitim kurumlarında pekçok araştırma ve bilgi değerlendirme araçları ve gereçleri dağınık olarak bulunmaktadır ve bunlardan genel olarak çok düşük verimle yararlanılmaktadır. Bu olanakların toplum yararına en verimli düzeyde değerlendirilmesi, bu amaçla ilgili kuruluşlar arasında işbirliği ve dayanışma kurulması sağlanacaktır.

Bilim ve teknoloji açığımızın kapatılması için ve teknoloji oluşturma çalışmaları için ulusal erekler saptanacaktır ve planla ilgili bütün kuruluşların bu erekler yönünde katkıları desteklenecektir.

Dünyadaki teknolojik gelişmeler yakından izlenecektir. Teknoloji oluşturulmasında aktarılmasında veya seçiminde, ülke koşulları ve olanakları da gözönünde tutularak, kaynakların en verimli biçimde değerlendirilmesine, ekonominin güçlendirilmesine, gelişmenin teknolojik atılımlarla hızlandırılmasına özen gösterilecektir.

Araştırmacılıkta ve araştırmacılığın da teknoloji oluşturmaya da kaynağı olan bilimde sınırsız düşünce okuma ve yazma özgürlüğü sağlanacaktır.

Bilim ve araştırmacılık için gereken ekonomik ve toplumsal veriler özerk bir kamu kuruluşunca derlenecek ve demokrasinin gereği olan açıklık içinde değerlendirilecektir.

Araştırmacılıkta, bilim ve teknolojinin geliştirilmesinde, geniş halk topluluklarının yararı öncelikle gözetilecektir.

Her alandaki araştırma sonuçlarının, bilgi ve teknolojinin hızla topluma yayılması sağlanacaktır.

Türkiye'nin doğal koşullarına uygun tohumlukların, tarım tekniklerinin, bitki ve hayvan türlerinin geliştirilmesi için ilgili Devlet kuruluşlarındaki araştırmalar hızlandırılıp yaygınlaştırılacaktır ve üreticinin yararına sunulacaktır.

Teknoloji oluşturma çabalarını birbiriyle bağlantılı olarak geliştirebilmek ve plan erekleri doğrultusunda yönlendirebilmek için uzmanlaşmış kişilerden bir kurul kurulacaktır. Bu kurul teknoloji oluşturmada ve aktarmada, ülke koşullarına ve plan ereklerine uygunluğu ve kaynakların en verimli biçimde kullanımını gözetmekle ve en uygun uluslararası işbirliği olanaklarını saptamakla görevli olacaktır.

Oluşturulan veya aktarılan teknolojilerden sayılı kişilerin veya çevrelerin değil tümüyle toplumun yararlanabilmesi için bu alandaki tekelleşme eğilimleri önleneyecektir.

Uluslararası ilişkiler ve savunma konularında yeterli araştırma kuruluşları kurulacaktır.

EĞİTİM

Eğitim insan düşüncesini kişiliğini ve yeteneklerini geliştirebilmenin, toplumsal gelişmenin ve değişimin, insan ve toplum yaşamını manevî ve maddî yönden zenginleştirebilmenin temel gereğidir.

Zengin doğal kaynakları ve her türlü maddî olanakları bulunan bir ülkede yeterli sayıda ve düzeyde eğitilmiş insan yoksa ve eğitim gelişmenin gerektirdiği insan gücünü karşılayacak biçimde düzenlenmemişse gerçek gelişme sağlanamaz. Öyle bir ülkede olsa olsa gelişmenin bazı yüzeysel öğeleri köksüz temelsiz ve geçici olarak dışardan sağlanabilir.

Buna karşılık eğitim düzeyi yüksek olan, yeterli eğitilmiş insanı bulunan ve eğitim düzeniyle gelişme gereksinimleri arasında uyum sağlayan bir ülke zengin doğal kaynaklardan ve maddî olanaklardan yoksun da olsa hızla gelişebilir.

Eğitim, bağımsızlığın ve milliyetçiliğin başda gelen koşullarındandır. Çünkü kendi gelişmesi güvenliği veya yönetimi için gerekli eğitilmiş insan gücünden yoksun bir ülke, bütün bu alanlarda dışardan gelecek eğitilmiş insan gücüne bağımlı kalır.

Eğitim, yalnız ülkenin değil insanlığın da gelişmesine ve uygarlığa katkıda bulunabilmenin gereğidir.

Eğitimde olanak eşitliği toplumsal adaletin, toplumsal akışkanlığın (*) demokrasinin özgürlüğün temel koşulları

(*) Akışkanlık: Seyyaliyet.

dandır. Çünkü yeterli eğitimden yoksun kalanlar genellikle kendi yeteneklerini ve kişiliklerini geliştirebilme, emeklerini gereğince değerlendirecek ve kendilerine güvenli yaşam sağlayacak bir meslek veya iş edinebilme, haklarını ve özgürlüklerini kullanabilme, toplumun yönlendirilmesine ve Devletin yönetimine etkin biçimde katılabilme bakımlarından büyük engellerle güçlüklerle karşılaşır.

Bu nedenlerle Demokratik Sol insanlık anlayışıyla gelişme kavramının ve ulusal bağımsızlığın gereği olarak Cumhuriyet Halk Partisi eğitime büyük önem verir.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı Demokratik Sol düzende eğitim:

- ★ Herkesin düşüncesini kişiliğini yeteneklerini özgürce geliştirebilmesini kolaylaştırmalıdır.
- ★ Özgürlükçü demokrasiyi güçlendirmelidir.
- ★ İnsanlıkçı ve barışçı olmalıdır.
- ★ Hoşgörüyü, iyi insan ilişkilerini ve toplumsal dayanışmayı geliştirmelidir.
- ★ İnsan yaşamını manevî bakımdan zenginleştirmeli, uzmanlaşmanın ve toplumsal görev bölümünün insanı tek yönlüleştirmesini önlemelidir.
- ★ İnsan sağlığını da insanın düşünsel yetenekleriyle uyumlu olarak beden gücünü de geliştirmelidir.

- ★ İnsanca hakça ve hızlı gelişmenin gereklerini karşılamalıdır.
- ★ Çağdaş uygarlığa uygun olmalıdır.
- ★ Bağımsızlığı ve ulusal birliği güçlendirmelidir.
- ★ Ulusal kültürü geliştirici, ulusal kültürü geliştirirken dünya kültürüne açık ve insanlığın kültürel gelişmesine ve uygarlığın ilerlemesine Türk Ulusunun ve yurttaşlarının katkısını arttırıcı olmalıdır.

Eğitim bu ilkelere ve amaçlara göre düzenlenirken,

- ✦ eğitimde birlik
- ★ eğitimde herkese olanak eşitliği
- ★ eğitimde yaygınlık ve süreklilik

kurallarına da uyulmalıdır.

Bu kurallar uyarınca,

kimse yaşamının hiçbir aşamasında eğitim için geç kalmış olmayacaktır,

eğitimin hiçbir dalında ve aşamasında kimsenin önü tıkanmayacaktır.

Eğitimde bu ilkelerin amaçların kuralların gereği olarak aşağıda belirlenen tutum izlenecek ve çözümler getirilecektir:

Okur-yazarlık sorunu eğitim görmüş yurttaşların da gönüllü işbirliğiyle, bütün yurttta hızla çözülecektir. Okur-yazarlığın toplum yaşamında değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Parasız eğitimden her aşamada ve her dalda herkesin yararlanabilmesi Devlet desteğiyle kolaylaştırılacaktır. Bunun için, ailelerinin gelir durumu yetersiz olan çocukları ve gençleri yeteneklerine göre eğitimlerini sürdürebilme olanağına kavuşturmak üzere gerekli Devlet yardımları sağlanacaktır ve burs olanakları arttırılacaktır. İlkokul öğrencilerinin kitap gereksinimleri Devletçe karşılanacaktır.

Köy okullarının eğitim araçlarıyla ve gereçleriyle ilgili gereksinimlerinin de Devletçe karşılanmasına öncelik verilecektir.

Öğretmen yetiştiren okullar çağın ve ülkenin gereksinmelerine, gelişme ve demokratik yönetim gereklerine uygun eğitimi daha yeterli düzeyde sağlamak üzere düzenlenecektir ve çoğaltılacaktır.

Orta öğretim ve meslek eğitimi köykentlere ve büyük köylere kadar ulaştırılarak köylü çocuklarının daha üst düzeyde eğitim görebilmeleri kolaylaştırılacaktır.

Yurdun her köşesinde yeterli eğitim olanakları sağlanabilmesi için eğitim teknolojisinin öğretimi yayıcı olanaklarından, o arada film den televizyondan kasetli televizyondan radyodan ve televizyonla eğitim uydularından yararlanılacaktır.

Engelli çocukların ve gençlerin eğitimi için gerekli olanaklar çoğaltılıp yaygınlaştırılacaktır.

Örgün eğitimden yoksun kalan çocuklar için özel eğitim olanakları sağlanacaktır.

Okul öncesi eğitim, çalışan annelerin gereksinmelerini de karşılayacak biçimde yaygınlaştırılacaktır. İşyerlerinin ve başka ilgili kuruluşların buna katkısı etkin yaptırımlara (*) bağlanacaktır.

Yurdun her yerinde ilk öğretim gereksinmesi karşılanacaktır. Dağınık yerleşim bölgelerindeki çocukların okula gidebilmeleri kolaylaştırılacaktır.

Öğretmenlerin öğrencilerle ders saatleri dışında da yakından ilgilenmeleri, öğrencilerin ve toplumun genel eğitimine ve kültürüne katkıda bulunabilmeleri ve öğrencilerin toplumsal sorunlarına ailelerle birlikte çözüm arayabilir duruma gelmeleri gözetilecektir.

İlk ve orta öğretimle ilgili kararların oluşturulmasında, eğitimin demokrasi kurallarına ve çağdaş eğitim ve bilim gereklerine uygun olarak düzenlenmesinde öğretmenlere geniş yetki tanınacaktır. Okulların yönetimine öğrencilerin ve ailelerinin daha etkin katkıları sağlanacaktır.

Planlı gelişme gereklerine göre eğitilmiş insan gücü yetiştirilmesi, orta öğretimden başlanarak, yönlendirici ve özendirici yöntemlerle düzenlenecektir. O arada meslek eğitimi ve teknik öğretim olanakları hızla geliştirilip yaygınlaştırılacaktır.

Orta öğretimin her aşamasında öğrenciler eğilimlerine ve yeteneklerine göre işe mesleğe veya yüksek öğrenime yönlentilebileceklerdir. Öğrenimlerinin herhangi bir aşamasında eğilim veya isteklerinde bir değişiklik olursa öğrenim dalını ve amacını ona göre değiştirme olanağı — bu değişiklik

---

(*) Yaptırım: Müeyyide.

için gerekli geçiş eğitimi sağlanarak— öğrencilere tanınacaktır.

Her lisede yerel koşullara göre değişik bölümler bir arada bulunacaktır. Öylelikle eğitim araçlarının ve gereçlerinin en verimli düzeyde değerlendirilmesi ve öğretmenlerden yüksek verim elde edilmesi sağlanmış olacaktır. Yine bu yoldan eğitimde birlik kuralına da daha çok geçerlilik kazandırılacaktır; orta öğretimde dal değiştirme kolaylaştırılmış olacaktır; çocukların ve gençlerin öğrenim dallarındaki ayrılık nedeniyle birbirlerine yabancılaşarak yetişmeleri büyük ölçüde önlenmiş, çok yönlü bir kültür ortamında bulunacakları için kişiliklerini ve düşünsel yeteneklerini becerilerini geliştirebilme ve dünya görüşlerini genişletebilme olanakları artırılmış olacaktır.

Okullarda yaparak-yaşayarak eğitim ilkesi uygulanacaktır. Bu amaçla uygulama bahçeleri ve işlikler kurulması yaygınlaştırılacaktır.

Bütün orta öğretim olanaklar elverdiği ölçüde üretime-dönük kılınacaktır. Böylece üretken çalışmalarla çocukların emeğe üstün değer vermeleri, verimli bir çalışma yaşamına hazırlanmaları, toplum gerçeklerini küçük yaştan öğrenmeleri, yapıcı ve becerili kişiler olarak yetişmeleri, toplumsal değeri olan hiç bir işi küçümsememeleri, halkla bütünleşebilmeleri sağlanacaktır.

Lise öğrencilerine dinlencelerde, dinlenme ve okuma olanaklarını kaldırmıyacak koşullarla, toplumu tanımalarını, insan ve toplum ilişkilerinde gelişmelerini, halkla bütünleş-

melerini kolaylaştırıcı çalışma olanakları aranacaktır. Meslek öğrenimi yapanların da yetiştikleri meslek dalıyla ilgili işyerlerinde çalışarak boş zamanlarını eğitimleriyle uyumlu olarak değerlendirebilmeleri sağlanacaktır.

Bütün yüksek öğrenim kurumlarında öğretim özgürlüğü sağlam güvencelere kavuşturulacaktır ve bu kuruluşların yönetimine, öğretim üyeleriyle birlikte, öğrenciler ve tüm görevliler de etkin biçimde katılacaklardır. Öylece özerklik daha demokratik bir içeriğe kavuşturulmuş, bilimsel özgürlüğün gereğiyle birlikte gençlerin uygulamalı demokratik eğitimleri de sağlanmış, sorumluluk bilinçleri erken yaşta geliştirilmiş ve yüksek öğrenime canlılık kazandırılmış olacaktır; öğretim yöntemlerinin daha gerçekçi ve kuşaklardaki değişime uygun biçimde sürekli geliştirilmesi sağlanabilecektir.

Üniversite özerkliğinin güvenceleri ve özerk üniversitelerin toplumla ilişkileri geliştirilecektir.

Bir yandan gelişme gereklerine uygun bir insan gücü planlamasıyla orta öğretimde üretime ve mesleğe yönelme özendirilirken, bir yandan da, orta öğretim görmüş herkesin isterse yüksek öğrenim olanağı bulması sağlanacaktır. Böylece gelişmenin eğitsel gereğiyle eğitimde toplumsal adalet birlikte sağlanmış olacaktır. Üniversitelerin ve yüksek okulların öğrenci alma ve yetiştirme olanakları en yüksek düzeyde değerlendirilecektir.

Üniversiteler her bölgede yaygınlaştırılır ve geliştirilirken yeterli düzeyde ve sayıda öğreticiler eğitim, çalışma ve

araştırma ile ilgili tüm araçlara ve gereçlere kavuşturulacaklardır.

Üniversitelerin bilimsel araştırmalarla birlikte yerel araştırmalara gelişme atılımlarına ve toplumsal değişime katkıları arttırılacaktır.

Yazışmalı yüksek öğretimle örgün yüksek öğretim arasında bağlantı ve uyum sağlanacaktır. Yazışmalı yüksek öğretim, eğitim teknolojisinin tüm olanaklarıyla ve süreli kurslarla desteklenecektir.

Her üniversite topluma açık, gelişmeye sürekli katkıda bulunan ve çok yönlü eğitim veren bir bütün olacaktır. Bölümler veya fakülteler arası seçimlik dersler düzeni geliştirilecektir. Üniversitelerde kültür sanat ve spor çalışmalarının artması sağlanacaktır. Bu çözümlerle belli bilim dallarında yetişip uzmanlaşmanın gençleri tek yönlüleştirmesi önlenmektedir.

Yüksek öğrenim yapmakta olan gençlerin boş zamanlarında öğrenimleriyle ilgili alanlarda uygulamalı eğitim görmeleri veya toplum kalkınması çabalarına katılmaları olanağı sağlanacaktır. Özellikle teknik alanlardaki yüksek öğrenimin sanayi ile doğrudan bağlantısı kurulacaktır.

Bu alanlarda yüksek öğrenim gören öğrencilerin kendi öğrenim dallarında çalışarak yaşamlarını kazanma olanakları geliştirilecektir.

Üniversite üstü eğitim, bilimde ve araştırmacılıkta ilerliyeabilmenin gereği olan düzeyde ve etkinlikte gerçekleştirilecektir.

Bütün üniversiteler Türkçenin her dalda bir bilim dili ve düşün aracı olarak gelişmesine katkıda bulunacaklardır. Yabancı dil eğitime de gerek orta gerek yüksek öğretimde önem verilecektir ve her öğrencinin yaygın yabancı dillerden en az birini kendi dalındaki yayınları kolaylıkla izliyebilecek kadar öğrenmesi sağlanacaktır.

Belli nitelikleri gerektiren görevler dışındaki kamu görevleri için yüksek öğrenim yapmış bulunmak kesin koşul olmaktan çıkarılacaktır; görev içi eğitimden başarıyla geçen ve görevinde üstün başarı gösteren kamu görevlileri, yüksek öğrenim yapmamış olsalar da, en üst aşamalara kadar yükselebileceklerdir.

Belli meslek bilgisini veya teknik bilgiyi gerektirmeyen sınıflarda yedek subay olabilmek için de yüksek öğrenim bitirmiş olma koşulu yerine, yeteneğin kanıtlanması gerekecektir.

Böylece toplumsal adaletin gerekleri sağlanmış olacağı gibi yüksek öğrenim kurumlarında aşırı yığılma kendiliğinden sona erebilecektir ve yüksek öğrenime daha çok belli bilim dallarında veya meslek alanlarında uzmanlaşmak isteyenler yöneleceklerdir.

Eğitimin her aşamasında ve dalında insan ilişkilerinin, toplumsal dayanışmanın, özgürlükçü demokrasi anlayışının ve hoşgörünün, halka hizmet isteğinin ve alışkanlığının, yöneticilik işletmecilik bilgi ve yeteneğinin, gelişme atılımlarına halkla bütünleşerek önderlik edebilme yatkınlığının geliştirilmesine özen gösterilecektir.

Örgün ve yaygın kooperatifçilik eğitimine önem verilecektir. Orta ve yüksek öğretimde, kooperatifleşme olanağının bulunduğu meslek alanları için yetişen öğrenciler de kooperatifçilik eğitiminden geçirileceklerdir.

Eğitimin her aşamasında ve dalında öğrenciler araştırmacı-lığıya yöneltileceklerdir. Ders kitabıyla yetinmemeğe, kendi öğrenim dallarıyla ilgili yayınları ve genel kültürlerini geliştirici yapıtları da okumağa özendirileceklerdir. Tartışarak ve belli konularda incelemeler ve araştırmalar yaparak okuduklarını değerlendirmeye ve öğrendikleriyle ilgili düşüncelerini geliştirmeye alıştırlacaklardır. Bilimde ilerleyebilmenin, insan düşüncesini geliştirebilmenin, insanı bağınazlıktan ve dar görüşlülükten koruyabilmenin ve özgür düşünceli yapabilmenin temel koşulları arasında bulunan eleştiricilik, özeleştiricilik ve eleştiriden hoşgörülle yararlanma yeteneklerini küçük yaştan edinebilmeleri sağlanacaktır.

Böyle bir demokratik eğitimin gerçekleşebilmesi her şeyden önce öğretmenin özgür olmasına, özgür düşünceli olmasına bağlıdır. Bunun için öğretmenler ve tüm öğretim görevlileri her türlü siyasal baskıdan kurtarılacaklardır. Öğretmenin ve öğretim üyesinin kendi bilgisini sürekli yenileyip geliştirebilmesi, erinçle çalışabilmesi ve toplumdaki saygınlığının korunabilmesi bakımından gerekli manevî ve maddî koşullar ve olanaklar hazırlanacaktır.

Kamu görevlilerine tanınacak olan sendikalaşma ve toplu sözleşme haklarından öğretmenler de yararlandırılarak güvenceleri arttırılacaktır.

Ulusal eğitim politikasının oluşturulmasına öğretmenlerin daha etkin katkıda bulunabilmeleri sağlanacaktır.

Toplumsal veya teknolojik değişim sonucu işsiz kalanların da yeni meslekler için eğitimi gerekmektedir. Bu nedenle toplumun her kesiminde yurttaşlar sürekli eğitim olanaklarından yararlandırılacaklardır.

Çağımızda bilimin teknolojinin ve işletmecilik yöntemlerini sürekli değişip gelişmesi her insanın en azından mesleğiyle ilgili eğitimini sürekli kılmayı gerektirmektedir. Bu nedenle kamu görevlilerinin, kamu hizmetinde çalışanların, ilk ve orta öğretimde görevli öğretmenlerin, teknik alanlarda çalışanların sürekli eğitimleri sağlanacaktır.

Sanayide çalışan işçilerin iş başında eğitimi belli kurallara ve etkin yaptırımlara bağlanacaktır.

Ekonomideki teknolojideki veya toplum yapısındaki ve eğilimlerindeki değişikliklerden ötürü meslek veya sanat değiştirmek zorunda kalanlarla mesleklerinde sanatlarında ilerlemek isteyenlere gerekli eğitim olanakları sağlanacaktır.

Çıraklık eğitimi Devletçe düzene bağlanacaktır. O düzenin koşullarına uygun olarak sağlanan çıraklık eğitimiyle örgün eğitim arasında bağlantı kurulacak ve bu eğitimden geçenerlere Devletçe eğitim belgeleri verilecektir.

Ülkenin yetişmiş insan gücü gereksinmesine katkıda bulunmak üzere, ordunun teknik eğitim, mesleğe hazırlık, sağlık ve başka toplum hizmetleri konularındaki eğitim olanakları daha iyi değerlendirilecektir.

Cezaevlerinde ve islahahlerinde genel eğitime ve meslek eğitimine özel önem verilecektir. Bu kuruluşlardaki eğitimle örgün eğitim arasında bağlantı kurulacaktır. Serbest bırakılırken hükümlülerin gördükleri eğitime göre iş bulmalarına yardımcı olunacaktır.

Her il ve ilçe merkeziyle köyde ve köylerde yeterli araçlarla ve gereçlerle donatılmış halk eğitim merkezleri kurulacaktır. Spor yapılarından ve dinlenme dönemlerinde okul yapılarından da halk eğitimi için yararlanılabilecektir.

Halk eğitim merkezlerinde:

Yazışma yoluyla yüksek öğrenim yapanlar için gerekli kolaylıklar ve eğitim teknolojisiyle ilgili olanaklar bulunacaktır.

Kitaplıklar bulunacaktır.

Yörenin özelliklerine ve gereksinmelerine uygun meslek ve sanat kursları düzenlenecektir.

Kooperatifçilik kursları düzenlenecektir.

Sağlıkla beslenmeyle aile planlamasıyla ve ev işleriyle ilgili kurslar düzenlenecektir.

Okuma-yazma ve yeterli öğretim görevlilerinin sağlanabildiği yerlerde yabancı dil dersleri düzenlenecektir.

Televizyonun öğretime ve sağlıklı yaşama dönük yaygın halk eğitimi programları özerklik kuralları içinde geliştirilecektir.

Devlet üretme çiftlikleri, tarım araştırma istasyonları ve haralar buldukları yörelerdeki çiftçilerin veya hayvancılık

yapanların süreli eğitim görebilecekleri merkezler olarak da değerlendirilecektir. Bu kuruluşlarda kooperatifçilik ve işletmecilik eğitimi de verilecektir.

Sağlık Ocaklarından da halk eğitimi için yararlanılacaktır.

Konut olanaklarının yetersiz olduğu kent yörelerinde öğrenciler için okuma ve çalışma yerleri yaygın olarak kurulacaktır. Buralarda öğretim görevlileri öğrencilere derslerinde yardımcı olacaklardır.

İşçi sendikaları ve kooperatifler üyelerinin ekonomik toplumsal siyasal alanlarda özgürlükçü demokrasi ve gelişme gereği olan eğitimi görmelerine, genel kültürlerini genişletmelerine, kendi kendini yönetim kooperatifçilik ve halk kesimi için gerekli işletmecilik konularında ve meslek dallarında yetiştirmelerine katkıda bulunmağa özendirileceklerdir.

Toplumsal dayanışmaya genel eğitime ve beden eğitimine ve kişiliğin gelişmesine büyük katkısı olan izcilik okul içinde ve okul dışında yaygınlaştırılıp desteklenecektir.

D İ N

İnanç özgürlüğü kişinin kutsal ve dokunulmaz hakkıdır. Demokrasinin düşünce özgürlüğü kadar ayrılmaz ögesidir.

Özgürlükçü demokrasiyi en ileri anlamıyla benimseyen Cumhuriyet Halk Partisi, herkesin inançlarına saygılıdır ve herkese dinsel inançlarının gereğini toplumsal gelişmeyle uyumlu olarak engelsiz yerine getirebilmesini sağlamayı demokratik bir insanlık ödevi bilir, insana ve halka saygının gereği sayar.

Türkiye'de çağdaş uygarlık yönünde devrimci atılımlarla ilerleme çağının açılmasını kendi çıkarlarına aykırı bulan bazı geleneksel egemen güçler bir süre her yeniliği, çağdaş uygarlık yönündeki her atılımı dinle çelişiyormuş gibi göstererek, dinine bağlı halkımızı bu yeniliklere ve atılımlara karşı çıkarmağa uğraştılar. Fakat uyanık Türk halkı bu yeniliklerin kendi yararına olduğunu, ulusal gelişmeyi ve güçlenmeyi hızlandırdığını ve dinsel inançlarına ters düşmediğini kısa sürede gördü ve bu oyunlara gelmedi.

Daha sonra, demokrasiyle birlikte gelen düşünce özgürlüğünün ve toplumsal ve ekonomik hakların çıkarlarını sarsacağı anlıyan kimi egemen ve sömürücü çevreler demokratik ortamda gelişen sosyal adaletçi akımları ve sola yönelişine aykırı gibi göstermek istediler. Ekonomik sömürülerini dinsel sömürüyle desteklemeğe ve sürdürmeğe kalkıştılar. Fakat Türk halkı bu akımların ve yönelişin kendi eğilimleri doğrultusunda gelişmesinden sağlayacağı büyük yararları da hızla kavradı ve kandırmalara kışkırtmalara kapılmadan kendi yolunu çizdi.

Bunu izliyen aşamada, halkı bölerek güçsüzleştirmek ve sömürebilmek isteyen, halkı bölüp güçsüzleştirerek demokrasiyi de çökertebileceklerini düşünen çevreler, mezhep ayrılıklarını bir sürtüşme ve düşmanlık etkenine dönüştürmeyi denediler. Fakat Türk halkı ulusal birliğimizi de sarsabilecek bu çabaları da etkisiz bırakabilecek kadar bilinçlidir ve sağduyuludur.

Cumhuriyet Halk Partisindeki Demokratik Sol akım ülkemizde lâyikliğin gerçek anlamına aydınlık getirdi, dine bağlılığın gelişmeyle ve ilerilikle, dine saygının lâyiklikle çelişmediği anlayışını toplumda yaygınlaştırdı.

Çıkarıcı ve maddiyatçı çevrelerin "maneviyat" sömürüsü böylece Türk toplumunda giderek etkinliğini geçerliliğini yitirdi.

Cumhuriyet Halk Partisi Türk halkının din anlayışının gelişmeye ve her alanda ilerlemeye, toplumun bütünlüğünü ve manevî gücünü koruyarak destek olduğu ve olacağı kanısındadır.

Cumhuriyet Halk Partisinin Programında belirlenen lâyiklik kuralına uygun olarak,

- ★ İnanç özgürlüğü ile düşünce özgürlüğü birlikte korunacaktır.
- ★ Toplumda inanç özgürlüğünün düşünce özgürlüğünü sınırlamayacak, düşünce özgürlüğünün de inançlara saygısızlık doğurmayacak biçimde kullanılması sağlanacaktır.

- ★ Her inançtan dinden mezhepten yurttaşlar arasında insanlığın ulusal birliğin ve milliyetçiliğin gereği olan kardeşlik duygularını ve dayanışmayı pekiştirmeğe özen gösterilecektir.
- ★ Gelişme atılımlarında din adamlarının uyarıcı ve destekleyici etkilerinden yararlanılacaktır.
- ★ Din adamlarına dinsel konularda olduğu kadar toplumsal ve ekonomik konularda da sürekli eğitim sağlanacaktır.
- ★ Din adamı yetiştiren eğitim kurumlarında, halkın gelişme için ve hakları için örgütlenmesine din adamlarının da katkısını sağlayacak bilgiler verilecektir.
- ★ Din adamlarının manevî ve maddî erinci sağlanacaktır.
- ★ Köylerin imam gereksinimleri eksiksiz karşılanacaktır.
- ★ Köylerde ve dar gelirli yörelerde cami yapımına Devletçe yardım edilecektir.
- ★ Dinsel vakıflar kuruluş amaçlarına ve toplum gereksinmelerine uygun ve verimli biçimde değerlendirilecektir.

KÜLTÜR YAZIN (*) VE SANAT

Gelişmenin amacı yalnız toplumun ve insanın maddî varlığını ve gönencini arttırmak değil, insan ve toplum yaşamını manevî bakımdan da zenginleştirmek ve yüceltmektir.

Yaşamları manevî zenginlikten yoksun kalanların kişilikleri ve yaratıcı güçleri gelişemeyeceği gibi, bu yoksunluğun yaygın olduğu bir toplumda insanlar yeterince mutlu, insan ilişkileri gereğince sağlıklı olamaz. Öyle bir toplum maddî bakımdan varlıklı da olsa yücelemez.

İnsan ve toplum yaşamının manevî yönden de zenginleşmesine ve yücelmesine, insan düşüncesinin ve yaratıcılığının gelişmesine katkıda bulunmak üzere, sanat ve kültür çalışmaları, demokrasinin gereği olan özgürlük içinde toplumun bütün kesimlerine yayılmalıdır ve bu alanda uluslararası ilişkiler engelsiz olarak gelişmelidir.

Toplumun her kesiminde çocukluktan başlayarak insanlar güzel sanatlarla ve yazınla yalnız dinleyici okuyucu veya seyirci olarak değil, kendi yaratıcılıklarını ve duyarlıklarını geliştirecek biçimde de ilgilenmeye özendirilmelidirler.

Toplumun ilgisini çeken sanat ve yazın çalışmaları desteklenirken toplumda sanat ve yazın beyenisinin sürekli incelik gelişmesi de gözetilmelidir.

Sanat ve yazın çalışmalarının desteklenmesinde hiçbir siyasal baskı ve güdüm bulunmamalı ve genel beyeni kadar sanatın kendine özgü ölçütleri de etken olmalıdır.

(*) Yazın: Edebiyat.

Bilimde olduğu gibi sanatta da başlangıçta yadırgananın giderek evrenselleşme olasılığı gözönünde tutulmalı, sanatçı yaratıcılığının ve deneyciliğinin engellenmesinden kaçınılmalıdır.

Sanatçıdan, toplumdaki sanat beyenisinin karşılanmasına ve yükseltilmesine katkı beklenirken, sanat çalışmalarında öznelliğin ve özgürlüğün önemi de gözden uzak tutulmalıdır.

Ne var ki bir toplumun güzel sanatlarda büyük atımlar yapabilmesi, evrenselleşebilecek ve geçerliliğini çağlar boyu sürdürülebilecek yapıtlar yaratabilmesi için en güçlü destek, Devletten, kuruluşlardan veya sayılı varlıklı kişilerden gelen değil, halktan gelen destektir. O nedenle, bir yandan sanatçının öznellik hakkı ve özgürlüğü korunurken bir yandan da halkın sanata ilgisi, sanat beyenisi ve sanatı değerlendirme yeteneği geliştirilerek, sanatçının öncelikle halk beyenisine ve desteğine güvenir ve dayanır duruma geleceği ileri ölçüde gelişmiş bir kültür ve beyeni ortamı oluşturulmalıdır.

Devlet böyle bir ortam oluşturulmasına katkıda bulunabilmek için, kültür ve sanat çalışmalarına ve halkın bu çalışmalarla ilgisinin artıp yaygınlaşmasına, düşünce ve yaratıcılık özgürlüğünü kısmaksızın ve sanatı yönlendirmeğe kalkışmaksızın destek olmalıdır.

Bunu sağlamak üzere Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında özerk bir Kültür ve Sanat Kurumu kurulacaktır. Devletin sanatla ve yazınla ilgisi ve sanata ve yazına desteği büyük ölçüde bu özerk kuruluş yoluyla olacak ve bu özerk kuruluş,

sanat ve kültür alanında, eğitim kurumlarıyla, radyoyla ve televizyonla, yerel yönetimle ve ilgili tüm kamu kuruluşlarıyla veya özel kuruluşlarla işbirliği içinde bulunacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin
Demokratik Sol kültür politikası

özgür fakat kendi özgürlüğüyle yetinmeyen
herkes için özgürlük isteyen

özgürlüğü korumasını da özgürlüğün sorumluluğunu
da bilen insanı

bildiğiyle yetinmeyen
bildiğini sürekli sınavabilen
doğrucu geniş görüşlü çok yönlü insanı

tüm insanları bir tutan
kendi mutluluğunu gönencini tüm insanlığın ve toplumun
mutluluğunda gönencinde arayan
kendi kişiliğini geliştirirken toplumla da bütünleşebilen
insanı

emeğe üstün değer veren
ezmeyen ezilmeyen ezdirmeyen
yapıcı yaratıcı barışçı insanı

amaçlar.

Cumhuriyet Halk Partisinin
Demokratik Sol kültür politikası

herkesin kişiliğini özgürce geliştirmesiyle toplumsal
dayanışmayı bağdaştıran

insan ve toplum yaşamını manevî açıdan da zengin-
leştiren

gösteriş tüketimi yerine sağlıklı ve insan yaşamını
yüceltici tüketim eğilimlerini güçlendiren

uzmanlaşmanın ve toplumsal görev bölümünün insanı
tek yönlüleştirmesini önleyen

düşünce özgürlüğü ve ayrılıkları içinde ulusal birliği
koruyup güçlendiren

bir kültür ortamı oluşturmağa yöneliktir.

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol kültür politikası

yurdumuzun kültür kalıtıyla (*) bütünleşen ve zengin-
leşen Türk kültürünün özelliğini koruyarak tüm
insanlık kültürüyle sürekli alış-veriş içinde gelişmesini

başka ülkelerde yaşayan Türk topluluklarının anadille-
rini ve kültürlerini geliştirmelerine o ülkelerle dostça
ilişkiler kurarak katkıda bulunmayı

Türk dilinin öz kaynağından güç alarak gelişmesini,
her alanda ve her bilim dalında yeterli duruma gelerek
dünyada yaygınlaşmasını

öngörür.

Cumhuriyet Halk Partisinin bu Demokratik Sol sanat ve
kültür anlayışına ve tutumuna uygun olarak :

(*) Kalıt: Miras.

- ★ Her alanda sanat ve yazın çalışmaları ve halkın bütün yurttta bu çalışmalara katılma ve bu çalışmaları izleme olanakları, özerk Kültür ve Sanat Kurumunun girişimleri ve çabaları ile desteklenecektir. Yerel yönetimin de bu alanda katkısı sağlanacaktır.
- ★ Yetenekli sanatçıların yaşamlarını sanat çalışmalarıyla sürdürebilmelerini kolaylaştırıcı maddî olanakların genişletilmesine Devlet yardım edecektir.
- ★ Sanat alanında olağanüstü yeteneği saptanan çocuklara ve gençlere özel eğitim olanakları Devletçe sağlanacaktır.
- ★ Radyo ve televizyonun özerkliği güvence altına alınacaktır, olanakları genişletilecektir ve yurdun her köşesinde yeterli biçimde izlenmesi hızla sağlanacaktır. Radyo ve televizyondan Türk dilinin ve kültürünün dünyada yaygınlaşması için ve başka ülkelerdeki Türklerin ana dillerini ve kültürlerini geliştirmelerine yardımcı olmak üzere de yararlanılacaktır. Özerklik kuraları içinde, radyo ve televizyonun eğitime, kültür ve sanat alanındaki gelişmeye katkısı büyük ölçüde arttırılacaktır.
- ★ Devlet ve yerel yönetim tiyatrolarının yanı sıra özel tiyatroların da gelişmesine ve tiyatro çalışmalarının bütün yurda yayılmasına yardımcı olunacaktır, o arada bölge tiyatroları yaygınlaştırılacaktır.

- ★ Türk film sanatının ve sanayiinin sağlıklı bir yönde gelişmesine ve dünyaya açılmasına, özerk Kültür ve Sanat Kurumu ve TRT aracılığı ile, Devlet öncülük edecektir ve yardımcı olacaktır. Bu amaçla bir eğitim merkezi ve Devlet film sanayii kurulacaktır.

Devletin kuracağı film sanayiinden özel yapımcıların da yararlanabilmeleri sağlanacaktır. Devlet film sanayii sanat filmleriyle belgesel ve eğitici filmler de yapacak, halk eğitimine ve yazışmalı yüksek öğretime o yoldan katkıda bulunacaktır.

- ★ Sinemadan öndenetim kaldırılacaktır. Ancak küçük yaştakilere gösterilmesi sakıncalı filmleri saptamak ve bunların gösterilmesini de duyurulup tanıtılmasını da belli kurallara bağlamak üzere, yansız bir kurul eliyle, Devlet denetimi uygulanacaktır.

Gösterilmekte olan filmlerin yasal açıdan denetimi yalnız bağımsız yargı organlarınca yapılabilecektir.

- ★ Konservatuvarların yüksek bölümleri ve güzel sanatlar akademileri, üniversitelerin birer bölümü durumuna getirilerek çoğaltılacak ve yaygınlaştırılacaktır. Öylelikle üniversitelerde bütün yüksek öğrenim gençliğinin güzel sanatlarla daha yakından ilgilenebileceği bir ortam yaratılacaktır.

- ★ Yurdun her köşesindeki çocuklarla gençlerin yeteneklerini değerlendirmek ve yüksek öğretim düzeyindeki konservatuvarlara kaynak olmak üzere bölge konservatuvarları açılacaktır.
- ★ Geleneksel Türk sanatlarının derlenmesi incelenmesi ve çağdaş sanat akımları içinde değerlendirilmesi amacıyla özerk Kültür ve Sanat Kurumuna bağlı bir enstitü kurulacaktır.
- ★ Türk halk musikisinin ve Türk sanat musikisinin özelliklerini koruyarak gelişmeleri ve yozlaştırıcı etkilere karşı korunabilmeleri için sürekli çaba gösterilirken, çok sesli musiki beyenisinin ve kültürünün gelişmesine ve yaygınlaşmasına da çalışılacaktır.
- ★ Çok sesli evrensel musiki alanında Türk Ulusunun yorumcularıyla ve bestecileriyle dünyaya daha çok açılması için Devletçe gereken girişimlerde bulunulacaktır.
- ★ Geleneksel musiklerimiz arasında yakınlık bulunan ülkelerle bu alandaki ilişkilerimiz yaygınlaştırılarak sıkılaştırılacaktır.
- ★ Halk musikisi kaynaklarından yararlanılarak geniş topluluklara ve gençliğe seslenebilen ve ülkemizde çok sesli musiki beyenisinin kendi geleneksel musiki kültürümüzle bağdaşarak gelişmesine katkıda bulunabilen çağdaş hafif sanat musikisi yozlaştırıcı etkilerden korunarak geliştirilecektir.

- ★ Çocukların, gençlerin ve genellikle halkın resim heykel ve süsleme sanatlarıyla ilgili eğitim görebilecekleri ve çalışma yapabilecekleri atölyeler bütün yurda yaygın olarak kurulacaktır.
- ★ Halk sanatlarını o arada geleneksel halı ve kilim sanatını geliştirmek, köylüler için ek gelir kaynağı durumuna getirmek, ev giyim ve süs eşyası sanayiinde Türk halk sanatındaki biçimlerden yararlanılmasını yaygınlaştırmak üzere çaba gösterilecektir.
- ★ Türk halk oyunlarının incelenmesi, yaygınlaştırılması ve balede değerlendirilmesi için bilimsel ve eğitsel çalışmalar yapılacaktır.
- ★ Karadaki ve su altındaki kalıntıların, eski kentlerin, sokakların, yapıların bütünlüğünü ve tarih sanat ve kültür açısından değerini korumak, bilimsel yöntemlerle onarım ve bakımlarını sağlamak için gerekli önlemler ve Devlet desteği sağlanacaktır. Bütün bayındırlık ve kentçilik çalışmaları üzerinde etkin bir estetik denetim düzeni kurulacaktır. Belli büyüklükteki ve nitelikteki yapılarda sanat yapıtlarına da yer verilmesi özendirilecektir.
- ★ Sanat kültür ve arkeoloji müzeleri ile değişik konularda eğitici müzeler örgün ve yaygın eğitimin önemli ve canlı kuruluşları olarak değerlendirilecektir ve bütün yurda yayılacaktır.

- ★ Çocukların gençlerin ve genellikle halkın yörelerindeki tarihsel yapıtlarla ve anıtlarla yakından ve bilgili olarak ilgilenmeleri özendirilecektir.
- ★ Devlet personel rejiminde sanatçılığın özelliklerine uygun düzeltmeler yapılacaktır.
- ★ Toplumsal güvenlikten yoksun sanatçılar ve yazarlar toplumsal güvenliğe kavuşturulacaktır.
- ★ Yazarların ve sanatçıların telif hakları sağlam kurallara bağlanarak korunacaktır.

Sanat ve düşün yaşamına katkıda bulunanlara özel vergi bağışıklıkları ve kolaylıkları sağlanacaktır.

- ★ Bütün yurtda kitaplıklar yaygınlaştırılacaktır. Öğrenciler kitaplıklardan daha çok ve etkin biçimde ve yalnız okumak için değil inceleme ve araştırma için de yararlanmağa özendirileceklerdir. Gezici kitaplıklar ve ödünç kitap verme ve yollama hizmetleri geliştirilecektir.
- ★ Sanat gösterilerinin ders kültür ve sanat araçlarının ve gereçlerinin ve kitapların geniş halk topluluklarına ucuz ve yaygın olarak sağlanabilmesine Devlet destek olacaktır.
- ★ Kurulacak spor yapılarının kültür ve sanat çalışmalarına da ve bu çalışmalarla ilgili gösterilere ve sergilere de elverişli biçimde yapılmaları ve kullanılmaları sağlanacaktır.

SAĞLIKLI VE UZUN YAŞAMA HAKKI

Dengeli ve sağlıklı gelişmenin göstergelerinden biri toplumdaki ortalama ömür beklentisidir. Ortalama ömür beklentisi gelişmeyle, gelişmenin hakçılığıyla ve sağlık önlemlerinin etkinliğiyle orantılı olarak yükselir. Çocuklar arasındaki ölüm oranının yüksekliği ise gelişmedeki eksikliğin dengesizliğin sakatlığın açık ve acı bir belirtisidir.

Demokratik Sol gelişme kavramı içinde, Cumhuriyet Halk Partisi, halkın sağlıklı ve uzun yaşama hakkını gerçekleştirmeyi, çocuklar arasında ölüm oranını hızla düşürmeyi ödev bilir.

Bunun yanı sıra isteğe bağlı aile planlamasını kolaylaştırıp yaygınlaştırıcı sağlıklı önlemler çözümler ve eğitim devletçe halkın yararına sunulacaktır.

Halkın sağlık bakımı gereksinmesinin bir kamu hizmeti olarak ücretsiz karşılanması, Devletin başta gelen insanlık ödevidir. Bu amaçla bir yandan sağlık sigortasını da içeren toplumsal sigortalar hızla yaygınlaştırılırken, halkın sağlık kuruluşlarından yararlanmada karşılaştığı güçlükler giderilecektir.

Toplumun tüm üyelerine daha sağlıklı ve uzun yaşama olanağı sağlamak üzere,

- ★ Halkın yeterli düzeyde ve sağlık koşullarına uygun beslenmesi için temel besin maddelerinin bolluğu ve ucuzluğu, Programda belirlenen yöntemlerle sağlanacaktır. Ucuz ve sağlıklı beslenme kuralları ve yolları konusunda halk

sürekli eğitilecektir. Halkın hayvansal besinden yararlanabilme olanakları arttırılacaktır.

- ★ Sağlıklı yaşam ve çocuk bakımı konularında da sürekli yaygın eğitim yapılacaktır.
- ★ Çevre sağlığı için Programda belirlenen etkin önlemler alınacak, herkesin sağlık koşullarına uygun yerleşme merkezlerinde ve konutlarda yaşaması sağlanacaktır.
- ★ İşyeri güvenliği ve çalışma koşullarının sağlık gereklerine uygunluğu etkin yaptırımlara bağlanacaktır. İşyerlerinde bu konuda eğitim zorunlu olacaktır.
- ★ Bir yandan Programda açıklanan ulaştırma politikasıyla karayollarının yükü azaltılırken bir yandan da trafik eğitimi ve denetimi yaygınlaştırılıp etkinleştirilecektir. Böylece trafik kazalarının azalmasına çaba gösterilecektir.
- ★ Beden eğitimi yaygınlaştırılarak ve yaygın halk sporuna önem verilerek, herkes beden gücünü geliştirme olanağına kavuşturulacaktır.
- ★ Hastaların veya engelli kişilerin bedensel yeteneklerini geliştirici, ruhsal, ussal veya toplumsal sorunlarını çözücü esenlendirme merkezleri, bir kamu kuruluşuna bağlanarak, bütün yurttta yaygınlaştırılacaktır.
- ★ Sağlık sigortasını da içeren toplumsal sigortalar, Programın toplumsal güvenlikle ilgili Bölü-

münde açıklandığı gibi, toplumun tümünü kapsar duruma getirilecektir. Bu sağlanıncaya dek toplumsal sigortalar kapsamı dışında kalan dar gelirliilerin sağlık gereksinimleri Devletçe karşılanacaktır. Bu süre içinde özellikle köylülerin sağlık gereksinimleri için gerekli hizmetler bütün kırsal alanlara yaygınlaştırılacaktır.

Sağlık hizmetleri mahallelere ve köylere kadar götürülecektir. Başka sağlık merkezi bulunmayan köylerde köy odaları ilk yardım olanaklarıyla donatılacaktır.

- ★ Sigortalıların sağlık bakımı hizmetleri, hekim seçme hakkı da sağlanarak, kamu görevlisi hekimlerce yürütülecektir. Bu amaçla, tüm zamanını kamu görevine ayıran hekim sayısı özendirici çözümlerle çoğaltılacaktır ve sağlık kuruluşlarından yararlanabilmek için halk özel muayenehanelere başvurma zorunluğundan kurtarılacaktır.

Evde sağlık bakımı hizmeti geliştirilecek, evde ve ayakta bakımla hastanede bakım hizmeti bütünleştirilecektir.

- ★ Çevreye yönelik koruyucu hekimlik hizmeti, Devletin yerel yönetimin ve toplumsal güvenlik ve hizmet kurumlarının işbirliğiyle toplumun tümünü kapsıyan ve sürekli işleyen etkin bir düzene bağlanacaktır. Kişiyeye yönelik koruyucu hekimlik hizmetleri sağlık bakımı hizmetleriyle bir arada yürütülecektir.

- ★ Köylerden seçilecek belli bir düzeyde eğitim görmüş o arada askerlik hizmetini yaparken sağlık hizmetlerinde çalışmış kimseler, yöresel sağlık merkezlerinde kurslardan geçirilerek köylerde sağlık ilk yardımı için görevlendirileceklerdir.
- ★ Toplumsal değişimin sınıaleşmenin ve kentleşmenin yarattığı ruhsal sorunların ve uyumsuzluk sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak üzere ruh sağlığı ve toplumsal hizmet kuruluşları çoğaltılıp geliştirilecektir.
- ★ Kamu kuruluşlarında o arada toplumsal sigorta kurumlarında ve öğretim görevlisi olarak üniversitelerde görev yapan hekimlerin tüm zamanlarını bu görevlerine ayırmaları, maddi ve manevi olanaklarla özendirilecektir.
- ★ Asistanlık koşulları ve olanakları düzeltilicektir ve bütün kuruluşlarda eş düzeye getirilecektir.
- ★ Çok yönlü eğitim görmüş pratisyen hekim yetişmesine öncelik verilecektir. Pratisyen hekimlerin belli sürelerle büyük sağlık kuruluşlarında bilgilerini yenilemeleri sağlanacaktır.
- ★ Hekimlerin yurda dengeli dağılımını özendirici çözümler getirilecektir.
- ★ Toplum gereksinmesini karşılayacak sayıda ve nitelikte hekim hemşire sağlık görevlisi ve ebe yetiştirilerek yurda dengeli dağılımları sağlanacaktır. Bu amaçla bütün tam kuruluşlu hastane-

lerde yardımcı sağlık görevlileri yetiştirilmesi düzenlenecektir.

- ★ Askerlik sırasında da erlerin genel sağlık konusunda eğitimine ve kırsal alanda ilk yardım görevi üstlenebilecek sağlık görevlileri yetiştirilmesine önem verilecektir.
- ★ Bütün köykentlerde ve genel olarak kırsal alanlarda yeterli sağlık merkezleri kurularak tüm köylülerin temel sağlık gereksinmesi karşılacaktır.
- ★ İvedilikle büyük sağlık kuruluşlarına gönderilmesi gereken hastaların ulaşım güçlüğü bulunan yörelerde bu kuruluşlara kolayca ve hızla yetiştirilebilmeleri olanakları geliştirilecektir, başka olanağın bulunmadığı yörelerde helikopter hizmeti kurulacaktır.
- ★ Yeterli düzeyde sağlık kuruluşlarının yurda dengeli dağılımıyla ve sağlık kuruluşları arasında etkin işbirliğiyle ve iş bölümüyle yatak olanaklarından tam yararlanılması sağlanacaktır.
- ★ Hastanelerde kendi kendini yönetim düzeni geliştirilecektir.
- ★ Programın Demokratik Kamu Yönetimi Bölümünde açıklanan ve halkın denetim olanağını büyük ölçüde arttıran önlemler, özellikle sağlık kuruluşlarında yurttaşlara iyi davranılmasını, sıcak ve yakın ilgi gösterilmesini sağlamak üzere değerlendirilecektir.

- ★ Sağlıkla ilgili sanayi dallarında, ilaç yapımının dağıtımının ve kullanımının denetlenmesinde Devlet etkinliği arttırılacaktır.

Sağlık hizmetleriyle ilgili araç ve gereç sanayinin kamu kuruluşları ve toplumsal sigorta kurumları öncülüğünde yeterli düzeye çıkarılması sağlanacaktır.

- ★ Kamu kuruluşları, özellikle toplumsal sigorta kurumları eliyle ilaç hammaddesi sanayii, dışa bağımlılık oranı düşük yerli ilaç sanayii geliştirecektir.
- ★ Eczanelerin yurda dengeli dağılımı ve görevlerini daha yeterli yapar duruma gelmeleri sağlanacaktır.
- ★ Sağlık araştırmacılığı geliştirilecektir. Uluslararası araştırmaların ve yayınların hekimlerce ve tüm sağlık görevlilerince daha yakından izlenebilmesi özendirilecektir ve kolaylaştırılacaktır.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

İnsan kişiliğinin sağlığının ilişkilerinin ve uluslararası ilişkilerin gelişmesinde beden eğitiminin ve sporun büyük önemi vardır. Ancak sporu bu açılardan gereğince değerlendirebilmek için seyir sporuyla yetinilmemeli, halkın etkin ve yaygın olarak spor yapması ve spor kuruluşlarından bu amaçla yararlanması kolaylaştırılıp özendirilmelidir.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı Demokratik Sol düzende:

- ★ Bütün toplumda küçük yaştan başlanarak insanın düşün ve beden gücünün dengeli gelişmesine önem verilecektir. Bu dengenin sağlanmasını kolaylaştırmak üzere, spor yapıları, kültür ve sanat çalışmalarında da yararlanılır duruma getirilecektir.
- ★ Profesyonel seyir sporunu da geliştirmek için gereken çabalar gösterilmekle birlikte, halkın spor yapmasına okul içi spora ve genellikle amatör spora öncelik tanınacaktır. Kaldı ki profesyonel sporculuğun da kaynağı amatör halk sporu ve okul içi spordur. Bu kaynak geliştikçe ulusumuzun profesyonel sporda da güçlenmesi kendiliğinden kolaylaşmış ve hızlanmış olacaktır.

Bu amaçla yurdun her yerinde halkın yeterli beden eğitimi görebilmesi ve spor yapabilmesi için gerekli olanaklar yapılar alanlar araçlarla

gereçler ve bu araçların ve gereçlerin büyük ölçüde yurdumuzda yapılması sağlanacaktır. Kentlerdeki spor olanakları da dengeli olarak dağılacaktır. Eğitimin her düzeyinde ve dalında okul içi ve dışı spor geliştirilecektir.

- ★ Amatör spor kulüplerine Devlet gereken desteği sağlayacaktır.
- ★ Spor yapma olanaklarından köylülerin de yararlanabilmeleri için bu konudaki hizmetler kırsal alanda özellikle köykentlerde yaygınlaştırılacaktır.
- ★ Su sporları ve kayak gibi yerel koşullara ve güreş gibi geleneklere uygun spor dalları geliştirilecektir.
- ★ Sporun örgütlenmesinde demokratik yöntemlere ve denetime etkinlik kazandırılacaktır.
- ★ Profesyonel sporun iç düzeni sağlam ve sağlıklı kurallara bağlanacaktır. Profesyonel sporunun sömürülmesi önlenecektir. Profesyonel sporcular kendilerine özgü gereksinimleri karşılayacak nitelikte toplumsal güvenliğe kavuşturulacaklardır.
- ★ Kurulacak insanca ve hakça düzenle toplumda sağlıklı beslenmeye verilecek önem çocukların ve gençlerin bedensel gelişmelerine katkıda bulunacağından ulusumuzun sporda da daha başarılı olması olanağı artacaktır.

Türk sporcularının uluslararası alanda varlık gösterebilmesi için gereken yaygın düzenli ve bilgili çalışma ve destek Devletçe sağlanacaktır.

- ★ Sporla ilgili eğitim ve sağlık kurumları ve hizmetleri ve spor hekimliği geliştirilecektir. Sporcuların yetenekleri sağlık ve beslenme durumları bu amaçla kurulacak merkezlerde sürekli bilimsel denetime kavuşacaktır. Böylece sporcuların sağlığı daha iyi korunabileceği gibi yeteneklerini doğru olarak saptıyabilmeleri ve geliştirebilmeleri de kolaylaştırılacaktır.

YERLEŞME DÜZENİ VE ÇEVRE SORUNU

Gelişme sürecinde doğadaki dengenin ve insan sağlığının korunması, doğayla insan ve toplum yaşamının uyumlulaŐtırılması gerekir. Gelişme hızını kesmeksizin bu gereklerin yerine getirilebilmesi için Devlet, yerleşme düzeni ve çevre sorunları konusunda geniş yetkilerle donatılmış olmalıdır.

Gelişmiş ölkelerden çoğunda, özellikle kapitalist yöntemlerle veya plansız geliŐenlerde, bu sorunların insan sağlığına ve doğa dengesine uygun biçimde çözümü çok güçleşmiştir.

Fakat ölkemizde, sınırlı birkaç yöre ve belli büyük kentler dışında, bu sorunun çözümü henüz çok güçleŐmiş değildir.

Planlı ve sağlıklı bir yerleşme ve sınaileşme politikasıyla bu alanda daha ağır sorunlarla karŐılaŐmamız önlenebilir ve bir yandan gelişmeyi hızlandırırken bir yandan da doğadaki dengeyi ve insan sağlığını koruma, doğayla insan ve toplum yaşamını uyumlulaŐtırma yolları bulunabilir.

Özellikle ölkemizdeki tarihsel ve doğağ zenginliklerin turizm açısından sağladığı geniş olanaklar, böyle bir düzenlemeyle, ulusal gelirimizi ve dış gelirlerimizi çok arttıracak yönde değerlendirilebilir.

Türkiye hızla sınaileŐmek ve kentleŐmek zorundadır. Cumhuriyet Halk Partisinin demokratik devrimci atılımları sınaileşmeyi ve kentleşmeyi bütün yurda yaygın olarak hızlandıracaktır. Hızlandırırken de, Demokratik Sol gelişme kavramı uyarınca, sınaileşmeyi ve kentleşmeyi insancalaŐtıracaktır. Gelişmenin insanca ve hakça olmasını, insan sağlığına

mutluluğuna katkıda bulunmasını, insan yaşamını her yönüyle yüceltip güzelleştirmesini isteyen Cumhuriyet Halk Partisi, insanın doğadan kopmadan doğaya kendi düşünüşününü-emeğini katabilmesini, doğayı bozmadan değerlendirebilmesini, kendine yabancılaşmadan uygarlık yolunda ilerliyebilmesini sağlamağa çalışacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı insanca düzende kentler, insanın kalabalıkta yalnızlaştığı yerleşme birimleri olmaktan çıkarak, insan kişiliğinin ve insanlığın gelişmesi için geniş olanaklı birer dayanışma çevresine dönüşecektir. Kentleşmenin olanakları köykentler yoluyla kırsal alana da hızla yayılacak, tüm köylülerin de yararına sunulacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi bu amaçla, Programın Yerel Yönetim bölüntüsünde ve ilgili başka bölümlerinde açıklananlarla birlikte, şu çözümleri ve önlemleri uygulayacaktır:

- ★ Kurulu yerleşim ve sanayi merkezlerindeki ve sanayi kuruluşlarındaki çevre kirlenmesi sorunlarını çözmek için gerekli araştırmalar hızlandırılacaktır. Ekonomimizin olanaklarıyla bağdaşan çözümler bir plan içinde gerçekleştirilecektir.
- ★ Yerleşim merkezlerinin dağılımı büyümesi ve yayılması, çevre sağlığı gereksinmelerine öncelik verilerek planlanacaktır.
- ★ Yeni yerleşim ve sanayi merkezleriyle köykentlerde ve yeni sanayi kuruluşlarında, gelişme hızını kesmeksizin, çevre kirlenmesini baştan önleyici, tarımsal veya turistik değeri yüksek yerlerin değerlerini koruyucu ve yükseltici

planlar kurallar ve teknolojiler uygulanacaktır. Tarımsal gelişmeyle sınaileşme bu açıdan da dengeli olarak hızlandırılacaktır.

- ★ Kıyılardan ve doğa güzelliklerinden tüm halkın kolayca ve daha geniş ölçüde yararlanabilmesi bir yandan yasal önlemlerle ve olanaklarla bir yandan da o yönde yatırımlarla sağlanacaktır.
- ★ Kentleşme alanlarının yaşama yörelerinde gürültü aşırı yığılma ve çevre sağlığını bozucu sanayi kuruluşları önlenecektir. Geniş yeşil alanlar bırakılması ve parkların, kültür ve spor kuruluşlarının dengeli dağılımı gözetilecektir.
- ★ Düzenli ve sağlıklı kentleşmenin temel koşulu arsanın bir spekülatif kazanç aracı olmaktan çıkarılması, kentsel arsa üretiminin artırılması ve arsa kullanımının demokratik yöntemlerle kamu denetimine alınmasıdır. Bu amaçla gereken yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kentlerin genişleme yönleri ve alanları önceden saptanarak kamulaştırılacak ve belediye sınırları içine alınacaktır. Öylece bu alanlarda düzenli ve sağlıklı kentleşme olanağı elde edilmiş olacaktır. Belediyelerin tüm yetkileri artırılırken kamulaştırılacak yeni yerleşme alanlarında da özel yetki-lerle donatılmaları ve bu alanlardaki arsalarda etkin kamu denetimi kurabilmeleri, her türlü spekülasyonu önleyebilmeleri sağlanacaktır.

Devletin yerel yönetimin ve kooperatiflerin konut yaptırma gücü artırılarak ve konut yapımına ayrılan kaynakların en verimli biçimde değerlendirilmesi sağlanarak yeni kentleşme alanlarında konut üretimi hızlandırılacaktır. Kurulu yerleşim alanlarındaki arsa spekülasyonu olanakları bu nedenle de daralacaktır.

- ★ Bir yandan yasal kira denetimi yolları etkinleştirilirken bir yandan da kentsel arsa üretimi ve konut yapımı hızla artırılarak kiralara düşük düzeyde tutulması kolaylaştırılacaktır.

Gerek konut kooperatifleri için sağlanan kredilerin ödeme koşulları gerek kamu kuruluşlarınca yaygın olarak yaptırılacak halk konutlarının kiralara ailelerin ödeme gücüne göre düzenlenecektir.

- ★ Konut yapımı için büyük yapı kooperatifleri kurulması ve kooperatiflerin birlikler ve üst kuruluşlar oluşturarak işbirliği yapmaları, yapı teknolojilerini ve yapı gereçleri ve konut sanayiini ortak girişimlerle ve yatırımlarla geliştirmeleri özendirilecektir. Yeni kentleşme ve yerleşme alanlarının gelişmesinde öncülük eden kooperatiflere özel kolaylıklar sağlanacaktır.
- ★ Kurulu gecekonduların yasallaştırılması ve iyileştirilmesi için her çaba gösterilecektir. Bu olanakların bulunmadığı durumlarda gecekondularda yaşayanlara uygun konut olanağı sağlanacaktır. Uygun konut olanağı sağlanmadan

kimsenin evi yıktırılmıyacaktır. İlerisi için gecekondulu sorununu temelden çözmek üzere de kendi evini kendi yapmak isteyenlere uygun alanlar ayrılacaktır ve yasal olanaklar ve işlemler bakımından da özel kolaylıklar sağlanacaktır. Bu alanların altyapıları Devletçe ve belediyelerce geliştirilecektir. Buralarda çevre sağlığına ve güzelliğine uygun konut yapacak olanlara yapı gereçleri kredi ve proje için kolaylıklar sağlanacaktır.

- ★ Kesin zorunluklar dışında, yıkıp yapma yerine yeni kentleşme alanlarını geliştirme yoluna gidilecektir. Böylece kaynaklar daha verimli ve sağlıklı kullanılmış olacaktır.
- ★ Tarihsel veya estetik değeri olan yapıların ve kent yörelerinin onarımı ve bakımı için etkin kurallar getirilecektir. Buna gücü yetmiyenlere Devlet gereken olanakları sağlayacaktır.
- ★ Sağlığa aykırı veya depreme dayanıksız konutların iyileştirilmesi bir program içinde düzenlenecektir.

Su baskınlarını ve toprak kaymalarını büyük ölçüde önleyici ve toprağın değerini ve doğal yıkımlara karşı yerleşme yerlerini koruyucu fiziksel ve yönetsel planlamalar hızla yapılacak ve uygulanacaktır.

- ★ Kentlerde ulaşım, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi, kentlerin yeni gelişme ve yerleşme alanlarını

belirlemeyi kolaylaştırıcı biçimde planlanıp düzenlenecektir. Kentlerde kitle ulaşımı yaygınlaştırılıp hızlandırılacaktır. Öylece trafik sorununun çözümüne ve çevre sağlığına katkıda bulunulacaktır.

- ★ Kentler için sağlıklı ve ucuz ısıtma yöntemleri ve teknolojileri uygulanacaktır.
- ★ Kentlerin su ve kanalizasyon gereksinmesi, belediye olanaklarının yeterli düzeye erişmesini beklemeden, Devletçe ve öncelikle karşılanacaktır.
- ★ Cumhuriyet Halk Partisinin gerçekleştireceği düzende tarım kesimi daha geniş nüfusu daha kolay geçindirebilir duruma geleceği, sınaileşme ve kentleşme bütün yurttaki kırsal alanlara kadar dengeli biçimde yayılacağı için ve bütün kırsal alanlarda köykentlerle halk kesimiyle yeni iş alanları açılacağı için kentleşme ve konut sorunu da geniş ölçüde kaynağında çözümlüş olacaktır, büyük merkezlere nüfus akımı yavaşlayacaktır. Öylelikle konut yapımına ayrılan kaynaklardan bir bölümü üretken yatırımlara yönelebilecektir.
- ★ Köylerde sağlıklı bir yerleşme düzeni oluşabilmesi, köy konutlarının çevre koşullarına ve çağdaş uygarlık gereklerine uygun biçimde yapılabilmesi ve uygarlık olanaklarından tüm köylülerin daha kolaylıkla yararlanabilmeleri için Devlet yardımı sağlanacak ve köylerin imar durumu

köy halkının da görüş ve istekleri gözönünde tutularak planlanacaktır.

- ★ Programın ilgili bölümünde ayrıntılı olarak belirtildiği gibi köykentlerle tüm köylerin uygarlık olanaklarından ve kamu hizmetlerinden kısa sürede yararlanabilmeleri kolaylaşacak ve köy-kentlerle kooperatifçilikle halk kesimiyle canlanacak olan ekonomi, köykentlerin ve çevre köylerin giderek bütünleşmelerini sağlayacak, tarıma olduğu kadar sanayie de dayalı ve doğayla dengeli yeni bir kentleşme ve uygarlık sürecini başlatacaktır.

- ★ Köykentlerin kuruluşuyla birlikte bütün yurttan ortaboy kentlerin de önemi artacaktır.

Bu kentler halk kesimiyle kooperatifçilikle köykentlerle ve üretimi artırıcı bir toprak reformuyla kırsal alanda başlayacak olan canlılığı ulusal ekonomiye aktaran güçlü ara merkezler durumuna geleceklerdir. Sayılı büyük kentlerde aşırı yığılmanın önlenmesi ve bütün yurda yaygın dengeli ve sağlıklı kentleşme o yoldan da güvence altına alınmış olacaktır.

Bu önlemlerle ve çözümlerle:

İnsan sağlığına ve mutluluğuna da hızlı gelişmenin ve ekonomik ve toplumsal değişimin gereklerine de uygun bir yerleşme düzeni bütün yurda yaygın olarak oluşacaktır.

Gelişme olanaklarının bütün yurttta dengeli olarak değerlendirilmesi ve harekete geçirilmesi yaygın ve dengeli kentleşmeyi sağlayacaktır.

Bozuk düzende çözülmez boyutlara ulaşan bazı büyük kent sorunları Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı düzenle kısa sürede çözülebilir boyutlara indirgenecektir.

Arsa sorunu konut sorunu gecekondulu sorunu kira sorunu köklü önlem ve çözümlerle kısa sürede birer sorun olmaktan çıkacaktır.

9

**DEMOKRATİK SOL
DÜZENDE
DEVLET**

DEMOKRATIE
DIESE
DIESE

DEMOKRASİ

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol toplum ve devlet anlayışı ve gelişme kavramı uyarınca, demokrasi, ekonomik ve toplumsal düzenle bir bütün oluşturur. Bu anlayış ve kavram uyarınca demokrasi kuralları ekonomik ve toplumsal düzenin tümünde geçerli olmalıdır, ekonomik ve toplumsal düzen de demokrasinin daha çok yaygınlık derinlik gerçeklik kazanmasına katkıda bulunmalıdır.

Yaygınlık kazanmak için demokrasi toplum yaşamının her katında ve kesiminde geçerli olmalıdır ve halkın kendini yönetme yetkisi ve olanağı kurumsal düzenlemelerle sürekli genişletilmelidir.

Derinlik kazanması için demokrasinin sağladığı özgürlüklerden haklardan herkesi eksiksiz ve eşitçe yararlandırıcı ekonomik ve toplumsal olanaklar sağlanmalıdır.

Demokrasiye gerçeklik kazandırmak içinse bir yandan demokrasi yaygınlaşır ve derinleşirken bir yandan da demokratik özgürlükler ve haklar her türlü yasal sınırlamadan kurtarılmalıdır.

Çağımızda sınıaleşme ve teknolojik gelişme dünyayı ve birçok toplumların yapısını temelinden değiştirmiştir. Özellikle eğitimin ve iletişimin yaygınlaşmasıyla bu değişim yeni boyutlar kazanarak hızlanmıştır. Üretim biçimi ve ilişkileri ve genel olarak toplumsal ilişkiler değişmiştir. İnsan yaşamı ve düşüncesi değişmiştir. İnsanların istekleri özlemleri değişip genişlemiştir. Fakat bu çok boyutlu köklü değişime karşın çok partili özgürlükçü demokrasinin yapısında işleyişinde

kurumlarında belirgin bir değişiklik olmamıştır. O yüzden insanların siyasal karar oluşturulmasına ve yönetime katılma eğilimleri artmakla birlikte yeterince karşılanmamaktadır. Gelişmeyle ve sınaileşmeyle birlikte toplumsal güç dengesinde yer alan büyük değişim, geleneksel demokrasi kurumlarının sağladığı sınırlı olanaklar içinde, siyasal güç dengesine yeterince yansıyamamaktadır.

Demokrasi azınlığın da haklarını koruyan rejimdir, ama çoğunluğun iktidar olma hakkını gereğince sağlayamamaktadır. Gerçi demokraside çoğunluğun oylarıyla ve çoğunluğun verdiği yetkiyle iktidar olunmaktadır ama baskı altında tutulan çoğunluk o iktidara yeterince ağırlığını koyamamakta, yeterince katılamamaktadır, yeterince yön verememektedir.

Bu nedenlerle demokrasi insanlık onuruna en yaraşır yönetim biçimi niteliğini korumakla birlikte, toplumsal güç dengesindeki değişimin siyasal güç dengesine yansımaları önlemek isteyen tutucu ekonomik güç çevreleri, demokrasiyi, çağın gereksinmelerini karşılayabilir duruma gelmekten alıkoymaktadırlar. Güçleri yettiği oranda demokrasinin işlemesini de güçleştirmekte veya engellemektedirler. Üstün erdemlerine karşın demokrasinin dünyada yaygınlaşmaması da demokrasiyle yönetilen ülkelerden çoğunun toplumsal ekonomik siyasal bunalımlara sürüklenmeye başlamaları da bundandır.

Özellikle gelişme sürecindeki ülkeler demokrasiyi göze alamamakta, göze alsalar da yaşatamamaktadırlar. Çeyrek yüzyıllık bir dönem içinde demokrasiyi yaşatabileceğini

kanıtlamış olan gelişme sürecindeki tek ülke Türkiye'dir. Bunun nedenini de Türk toplumunun tarihten gelen özelliklerinde, Türk halkının o özellikleri dolayısıyla özgürlüğe ve eşitliğe yatkınlık ve hoşgörü kazanmış olmasında, özgüveninde ve Cumhuriyetin özgürlükçü demokrasiye geçiş koşullarını hazırlayıcı niteliğinde aramak gerekir. Fakat Türkiye'de de demokrasi yaşayabilirliğini çeyrek yüzyıldır kanıtlamış olmakla birlikte sık sık aksamaktadır.

Türkiye'de demokrasinin aksayan yönlerini düzeltmek ve demokrasinin yapısında kurumlarında ve işleyişinde çağın gereklerine ve gelişme sürecindeki toplumların gereksinmelerine uygun düzenlemeler ve değişiklikler yapmak, kendi toplumumuzu bunalımlardan kurtaracağı ve daha sağlıklı ve hızlı gelişme olanağına kavuşturacağı gibi gelişme sürecindeki ülkelerin de demokrasiye geçiş bakımından cesaretlerini arttıracaktır ve bütün dünyada demokrasiye yeni bir canlılık ve güç kazandırabilecektir.

Çağımızda kurtuluş ve bağımsızlık hareketlerinin öncülüğünü yapmış olan Türk Ulusu öylelikle bağımsızlığını yeni kazanmış veya gelişme sürecindeki ülkeler için özgürlüğün ve demokrasinin de öncüsü durumuna gelebilir.

Bu konuda gereken atılımları yapma ödevi de en başta Cumhuriyetin ve demokrasinin Türkiye'deki kurucusu olan Cumhuriyet Halk Partisine düşer.

Cumhuriyet Halk Partisi demokrasiyi korumak ve yaşatmak uğruna en güç koşullarda her çabayı ve özveriye göstermiştir ve başarılı olmuştur. Fakat artık demokrasiyi korumak ve yaşatmak için çaba göstermek yeterli değildir. Demokrasiyi

çağın gereklerine ve toplum koşullarına göre geliştirerek güçlendirmek de gereklidir.

Demokrasiyi darboğazlardan ve bunalımlardan kurtarmanın yolu aslında onu yozlaştırıp çökertmek isteyen bazı tutucu ekonomik güçlerle onları temsil edenlerin ileri sürdükleri gibi demokratik özgürlükleri sınırlamak değildir. Tam tersine demokraside darboğazları aşabilmenin, demokrasiyi ve demokratik toplumu bunalımlardan kurtarabilmenin ve demokrasiyi çağdaş gereksinimleri karşılar duruma getirebilmenin tek yolu daha çok demokrasidir ve daha çok özgürlüktür.

1961 Anayasası bu yönde geniş olanaklar sağlayan ileri bir aşamadır. Demokrasiyi sağlam hukuksal ve kurumsal güvencelere kavuşturduğu gibi demokrasiye daha çok yaygınlık derinlik ve gerçeklik kazandırmak üzere atılabilecek adımların da yolunu açmıştır.

Anayasanın açtığı bu yolda Cumhuriyet Halk Partisi yeni atılımlar yapacaktır.

Kendi iç düzeninde ve ilişkilerinde de bu atılımları yapan Cumhuriyet Halk Partisi, halkın ve başta işçi sendikaları ve köylü kooperatifleri olmak üzere demokratik halk kuruluşlarının siyasal yaşamdaki etkinliklerini arttırmağa katkıda bulunmayı ödev saymaktadır.

Öylelikle Cumhuriyet Halk Partisi toplumsal güç dengesindeki değişimi siyasal güç dengesine de yansıtmiş olacaktır.

Bunun gerçekleşmesini güçleştiren tüm ekonomik toplumsal ve yasal engelleri kaldıracaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi demokrasi kurallarını toplum yaşamının her kesiminde ve düzeyinde geçerli ve etkin kılarak, demokrasiyi, en insanca yönetim biçimi olmanın da ötesinde, insan kişiliğinin gelişmesi önündeki tüm engelleri kaldıran, insanı kendine topluma Devlete yabancılaşmaktan kurtaran, insanı özgürleştirerek toplumla kaynaştıran en insanca yaşam biçimine dönüştürecektir.

Bu amaçla, Cumhuriyet Halk Partisi, demokrasiye, çağın gereklerine uygun olarak, yaygınlık, derinlik, gerçeklik kazandıracaktır.

Demokrasinin Yaygınlaştırılması İçin

- ★ Kadın - erkek eşitliğine her alanda kesin gerçeklik kazandırılmalıdır.

Öylece, nüfusumuzun yaklaşık olarak yarısını oluşturan kadınların demokrasiye daha özgürce ve daha etkin olarak katkıda bulunabilmeleri sağlanacaktır.

Demokratik görgü ve eğitim aile ocağından başlamış ve yeni kuşaklar aile ocaklarında o görgüyle ve eğitimle yetişmiş olacaktır.

- ★ Oy kullanma hakkının başlangıç yaşı 18'e, seçilebilirlik yaşı da —olanak bulunduğu— yapılacak Anayasa değişikliğiyle— 21'e indirilmelidir.

Böylece çağımızda siyasal bilinçlenmenin erken yaşda başlamasından doğan bir gereksinme karşılanmış, siyasal bilinçlenmeyle birlikte siyasal sorumluluk duygusunun da erken yaşda

gelişmesi sağlanmış ve erken yaşta bilinçlenen gençliğin siyasal karar oluşturmağa ve yönetime yeterince katılmamaktan doğan bunalımları tepkileri giderilip önlenmiş olacaktır.

Gençlerin erken yaşta seçmen olabilmeleri partilerin ve hükümetlerin gençlikle daha yakından ilgilenmelerine, gençlerin düşüncelerini ve isteklerini değerlendirmede ve gereksinmelerini karşılamada daha anlayışlı davranmalarına yol açacaktır.

Seçme ve seçilme yaşı indirilmekle siyasal kadro gençleşerek sınaileşmenin getirdiği veya gerektirdiği değişikliklere daha kolaylıkla ve zamanında uyabilecektir. Öylece sınaileşme sürecinin çelişkileri gerilimleri bunalımları azaltacaktır.

- ★ Oy kullanma yaşına gelmiş herkes, hangi görevde veya hizmette bulunursa bulunsun, demokrasinin gereği olan özgürlükle ve güvencelerle seçimlerde oy kullanabilmelidir.
- ★ Yurt dışındaki yurttaşlarımıza, Türkiye'deki seçimler için, buldukları ülkede oy kullanma hakkı tanınmalıdır.
- ★ Demokrasi kuralları ve yönetime katılma olanağı toplum yaşamının her kesiminde ve düzeyinde giderek artan ölçüde gerçekleşmelidir. Bu amaçla:

Yüksek öğretim kuruluşlarında öğretmenlerle birlikte öğrenciler ve tüm görevliler de yönetime etkin biçimde katılacaklardır.

İlk ve orta öğretimle ilgili kararların oluşturulmasında, eğitimin demokrasi kurallarına ve çağdaş eğitim ve bilim gereklerine uygun olarak düzenlenmesinde öğretmenlere geniş yetki tanınacaktır. Eğitimin düzenlenmesinde ve değerlendirilmesinde öğrencilere danışılacaktır. Öğrencilerin ve ailelerin okul yönetimine daha etkin biçimde katılabilmeleri sağlanacaktır. Öylece yeni kuşaklar da demokratik bir ortam içinde yetişme olanağı bulacaklardır.

Devlet kesiminin kamu hizmeti işlevi öncelik taşımayan işletmelerinde yönetim yetkisi ve sorumluluğu o işletmelerde çalışanlara bırakılarak, kamu hizmeti işlevi öncelik taşıyanlarda da çalışanların yönetime katılabilme olanakları sağlanarak ve halk kesimindeki işçilere yönetime hak tanınarak, demokrasi kuralları çalışma yaşamında da etkin biçimde işlemeğe başlamış olacaktır.

Kamu görevlilerine, sendika özgürlüğü ve toplu sözleşme hakkı ile birlikte, işlerinde ve çalışma yöntemlerini ve koşullarını saptamada geniş yetki ve sorumluluk tanınacaktır. Bu haklarla ve yetkilerle kamu görevlileri siyasal iktidarların baskısından kurtulacaklardır. Öylelikle kamu yönetiminin demokrasi kurallarına daha uygun biçimde işlemesi de sağlanmış olacaktır.

Kamu görevlilerinin denetiminde de halka olanaklar tanınacaktır.

Yerel yönetimin yetkileri ve yerel yönetime halkın doğrudan katılma olanakları genişletilecektir.

Belli konularda yerel yönetime esnek yasalarla geniş düzenleme yetkileri verilecektir.

Kent yaşamıyla ilgili her türlü demokratik katılma ve denetim olanağını gerçekleştirmesi beklenen belediyelerin bu demokratik işlevleri için gereken yetkilerle ve olanaklarla donatılması ve demokrasiyle çelişen yönetsel "vesayet"ten kurtarılması sağlanacaktır.

Demokratik halk kooperatifçiliği geliştirilerek halkın, özellikle köylünün, kendi ekonomik ve toplumsal yaşamını demokratik yöntemlerle düzenleme olanağı arttırılacaktır. Kooperatifler ve üst kuruluşları kendi çalışma alanlarıyla doğrudan doğruya ilgili bütün Devlet kuruluşlarının yönetimine ve planlama çalışmalarına etkin biçimde katılabileceklerdir. Ziraat Odalarında ve Ziraat Odaları Birliğinde kooperatiflerin yönetime egemen olmaları sağlanacaktır.

Köykentlerin yönetimi kooperatifçilik hareketiyle bütünleşecektir. Öylelikle köylülerin demokratik kooperatifçilik hareketi yoluyla kamu yönetimine etkin biçimde katılmaları sağlanacaktır.

Toplumsal güvenlik kurumlarının yönetiminde demokrasi kuralları en ileri ölçüde uygulanacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi yönetiminde tüm halk kuruluşlarıyla ve örgütleriyle, o arada özellikle işçi sendikalarıyla, köylü kooperatifleriyle, halk kesimi kuruluşlarıyla, kendi kendini yöneten Devlet işletmeleriyle, özerkleşecek toplumsal güvenlik kurumlarıyla ve yerel yönetim düzeyinde doğrudan doğruya halkla sıkı işbirliği kuracaktır, yakın uyum ve işbirliği içinde bulunmağa özen gösterecektir.

Planlama çalışmalarına da halk, Programın ilgili bölümünde belirlenen yollardan; etkin biçimde katılacaktır.

Yasalar, tasarılaşma aşamasındayken, toplumun tartışmasına sunulacaktır. Geniş halk kesimlerini ilgilendiren yasalar ancak böyle bir tartışmadan ve ilgili kuruluşların görüşleri alındıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulacaktır.

Hükümetin doğrudan karar ve yetki alanına giren konular giderek sınırlanacak ve bu Programda belirlenen yollardan yetkiler toplumla paylaşılacaktır veya topluma devredilecektir.

Demokrasinin Derinlik Kazanması İçin

- ★ Demokratik özgürlüklerden ve haklardan yararlanmadaki bütün ekonomik ve toplumsal eşit-

sizlik etkenleri giderilmelidir. Bu amaçla, kişiler elinde aşırı ve dengesiz güç yoğunlaşması önlenecektir.

- ★ Yaygın toprak reformuyla ve köylüyü ekonomik bakımdan güçlendirmek ve özgürleştirmek üzere bu Programda açıklanan çözümlerle, tüm köylüler büyük topraklıların varlıklarının ekonomik toplumsal ve siyasal baskısından kurtarılacaktır.
- ★ Orman işletmeciliğinde köylü kooperatiflerine tanınacak geniş yetkilerle orman köylüsü üzerinden Hükümet baskısı kalkacaktır.
- ★ Programda belirlenen başka çözümlerle kurumlaşmalarla ve özellikle halk kesimi yoluyla halkın ekonomik gücü ve etkinliği arttırılacaktır. Giderek halkın ekonomide egemenliği sağlanacaktır.

Halkın ekonomide kazanacağı gücü ve egemenliği çoğulcu demokrasi kuralları içinde siyasal etkinliğe dönüştürmesi de Programda belirlenen yöntemlerle kolaylaştırılacaktır.

- ★ Tüm çalışanların birleşip örgütlenmeleri, güçlenip etkinleşmeleri, toplumsal güvenliğe ve iş ve geçim güvenliğine kavuşmaları öylece daha çok özgürleşebilmeleri sağlanacaktır.
- ★ Herkesin yaşamı boyunca çalışma ve eğitim olanaklarından eşitlikle yararlanabilmesi güvence altına alınacaktır.

Demokrasiye Gerçeklik Kazandırmak İçin

Demokrasiyi yaygınlaştırıp derinleştirici çözümlerden başka,

- ★ Düşünce inanç ve anlatım özgürlüğü her türlü sınırlamalardan kurtarılacaktır. Böylece düşünce suçu kavramı ortadan kalkmış olacaktır.
- ★ Örgütlenme ve siyasal çalışma özgürlüğü ve hakkı özgürlükçü demokrasi ölçütlerine uygun olarak genişletilecektir.
- ★ Sendikaların siyasette etkinleşebilme olanakları arttırılacaktır.
- ★ Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğüne, can güvenliği ve toplum erinci için gerekenden başka bir sınır konmayacaktır.
- ★ Adaletin kesin bağımsızlığı ve yargıç güvencesi ilkesine aykırı mahkemeler kurulmayacaktır.
- ★ Anayasamızda, Anayasanın temel demokratik ilkelerine aykırı olarak ve iç tutarlılığını zedeleyecek biçimde yapılmış olan değişiklikler — olanak bulunduğu — kaldırılacaktır.
- ★ Danıştay kararlarının etkinliği sağlanacaktır.
- ★ Üniversite öğreticilerine siyasal partilerde çalışabilme hakkı geri verilecektir.
- ★ Sıkıyönetim yasaının temel demokratik hakları ve özgürlükleri sınırlayıcı hükümleri kaldırılacaktır.

- ★ Gözaltında tutma süresi 24 saate indirilecektir.
- ★ Radyoya ve televizyona yeniden özerklik tanınacaktır.
- ★ Özerk bir Kültür ve Sanat Kurumu kurularak, kültür sanat ve yazın çalışmalarının Devletçe desteklenmesinde siyasal baskı veya güdüm olasılığı önlenecektir.
- ★ Programın kültür bölümünde belirlenen koşullarla sinemadan öndenetim kaldırılacaktır.
- ★ Basın ve yayın özgürlüğünü sınırlayıcı sonuçlar doğurabilecek olan Anayasa değişikliği kaldırılarak mahkeme kararı olmaksızın toplatma kararı verilebilmesi önlenecektir.
- ★ Dışardan gelen yayınların yönetsel kararlarla yasaklanabilme ve toplatılabilme yetkisi kaldırılacaktır.
- ★ Gazete ve dergilerin yayın ve dağıtımında ve kitap dağıtımında, siyasal baskıya veya yönlendirmeye yol açmayacak demokratik yöntemlerle, daha geniş olanak eşitliği sağlanacaktır.
- ★ Yurtiçi telsiz iletişimde çağın gereği olan serbestlik gerçekleştirilecektir. Bu serbestlik gerçekleştirilirken, radyo ve televizyon istasyonlarının ancak Devlet eliyle kurulabileceğine ilişkin Anayasa hükmü, özerklikle pekiştirilerek, korunacaktır.

- ★ Ulusal birliğimiz ve bütünlüğümüz özgürlükçü demokrasiyle ve demokratik hukuk devleti ilkeleriyle uyumlu olarak sağlanmalıdır. Türk Ulusunun ayrılmaz ve eşit üyeleri olan tüm yurttaşlarımızın, soysal, o arada dinsel özelliklerine bakılmaksızın, Anayasal ve yasal haklarını ve özgürlüklerini eksiksiz kullanabilmeleri, ulusal gelişmeye her alanda engelsiz katkıda bulunabilmeleri, toplumla tam bütünleşme içinde ortak ulusal amaçlarımıza yönelerek yaşamlarını manevi açıdan doyurucu kılabilmeleri kesin kuraldır.

HUKUK DÜZENİ

Bağımsız ve etkin adalet demokratik özgürlüklerin ve hakların güvencesidir.

1961 Anayasası yargı organlarını bağımsızlığa kavuşturmakla, yasaların Anayasa uygunluğunu denetleyen Anayasa Mahkemesini kurmakla ve Danıştay'ın yönetsel kararları denetleme olanağını genişletmekle ülkemizi demokratik hukuk devletinin gereği olan hukuk düzeni yolunda ileri bir aşamaya ulaştırmıştır.

Ancak henüz ülkemizde adaletin etkinliği yeterince sağlanamamıştır. Adaletin bağımsızlığı da daha sonra Anayasada yapılan değişikliklerle bir ölçüde zedelenmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisinde yeterli çoğunluğu sağladığında bu Anayasa değişikliklerini kaldıracaktır. O olanağı buluncaya kadar da bu Anayasa değişikliklerinin demokrasi açısından sakıncalarını uygulamada sınırlamak üzere her çabayı gösterecektir. Bu yönde atacağı bazı adımlar Programın Demokrasi Bölümünde belirlenmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi adaletin daha etkinleşmesini de sağlayacaktır.

Ekonomik ve toplumsal düzenin adaletsiz olduğu bir ülkede yargı organları bağımsız ve adalet etkin olsa da hakça bir hukuk düzeni yeterince gerçekleşemez. Cumhuriyet Halk Partisi Demokratik Sol doğrultusunda yapacağı ekonomik ve toplumsal düzen değişikliğiyle ve demokrasiye kazandıra-

cağı gerçeklikle hakça bir hukuk düzeninin oluşmasına da katkıda bulunacaktır ve yargı organlarının yükünü azaltacaktır.

Örneğin:

- ★ Yaygın toplumsal adaletin sağlanması, halkın ekonomik haklarının ve gücünün geliştirilmesi ve sınıileşme sürecindeki çelişkilerin gerilimlerin bunalımların büyük ölçüde giderilmesi ile daha uyumlu ve barışlı toplumsal ilişkiler ortamına geçilmiş öylece yurttaşlar arasındaki veya yurttaşlarla kurumlar arasındaki uzlaşmazlıklar ve dava konuları azalmış olacaktır.
- ★ Yaygın bir toprak reformuyla ve sulardan ve otlaklardan hakça yararlanılması sağlanmakla birçok toprak otlak ve su uyuşmazlığı konuları ortadan kalkacaktır.
- ★ Ormanların işletilmesini ve orman ürünlerinin değerlendirilmesini büyük ölçüde köylü kooperatiflerine bırakan insanca ve hakça bir orman düzeniyle orman köylüleri yüksek gelire ve rahat geçim olanağına kavuşmuş, ekonomik nedenlerle suçluluğa itilmekten kurtulmuş olacaktırlar.
- ★ Çalışanların haklarının ve özgürlüklerinin genişletilmesi, o arada toplu sözleşme için yetkili sendikayı işçi oylarıyla belirleme olanağının sağlanması, çalışma yaşamını birçok uyuşmazlıklardan ve belirsizliklerden kurtaracaktır.

- ★ Düşünce suçu kavramı Programın "Demokrasi" Bölümünde belirtildiği gibi kaldırılmakla yargı organlarının yükü de azalacaktır.

Böylece yargı organları daha az sorunla daha etkin ve hızlı biçimde ilgilenme olanağına kavuşmuş olacaklardır. Ayrıca,

- ★ Uyuşmazlık mahkemesi kurularak ve kamu kuruluşlarınca yapılan yanlışlıklardan ötürü her yurttaşın ayrı ayrı adalete başvurması zorunluğu kaldırılarak Danıştay'ın,
- ★ Uzlaşmazlık konusu olmayan işleri adalet yoluyla izleme zorunluğu kaldırılarak birçok mahkemelerin

yükü büyük ölçüde azaltılacaktır.

Bunların dışında Cumhuriyet Halk Partisi hukuk düzenini demokratik hukuk devleti kavramına daha uygun duruma getirmek, adalette etkinlik hızlilik güvenlik sağlamak ve hak aramayı ucuzlaştırıp kolaylaştırmak üzere şu önlemleri ve çözümleri gerçekleştirecektir:

- ★ Doğal yargı yolundan ve yargı organlarının bağımsızlığından bütün sapmalar giderilecek ve önlenecektir.
- ★ Yasalarımızla Anayasa, özgürlükçü demokrasi, çağdaş Türk toplum yapısı ve ekonomik yaşam arasındaki çelişkiler tutarsızlıklar ve toplumsal adalete aykırılıklar elenerek kısa sürede giderilecektir. İnsanca ve hakça bir toplum düzeni-

nin, hızlı ekonomik toplumsal ve teknolojik değişimin gereği olan yasalar öncelikle hazırlanacaktır.

- ★ Hukuk dili yalınlaştırılacaktır. Yasalar tutarlı biçimde düzenlenip dizinlenecektir. Öylelikle yurttaşların haklarını ve hak arama yollarını daha kolaylıkla kavrayabilmeleri sağlanacaktır.
- ★ Hukuk düzeninin ve yasaların çağdaştırılması, toplum ve gelişme gereklerine uygunlaştırılması için yüksek yargı organlarıyla barolarla hukuk araştırma kurumlarıyla ve hukuk fakülteleriyle yakın işbirliği yapılacaktır.
- ★ Yurttaşların adaletle ilgili yakınmalarının daha etkin biçimde izlenmesi sağlanacaktır.
- ★ Yöntem hükümleri gerçek adaletin ortaya çıkmasını kolaylaştıracak biçimde değiştirilerek ve zaman kazanmak için duruşmaları erteleme olanakları sınırlanarak davaların daha çabuk sonuçlanabilmesi sağlanacaktır.
- ★ Adaletin hızlandırılması ve daha çok etkinlik kazanması için çağın ileri teknoloji olanaklarından yararlanılacaktır.
- ★ Çapraz sorgu yöntemi geliştirilerek gerçeklerin duruşmada ortaya çıkması kolaylaştırılacaktır.
- ★ Danıştay kararlarına etkinlik kazandırılacaktır.
- ★ Adalet kolluğu kurularak soruşturmada yürütme organlarının ve siyasal iktidarın baskı ve saptırma olanakları önlenecektir.

- ★ Dar gelirlilerin hak aramalarını ucuzlaştırıp kolaylaştırmak üzere Devlet yardımı olanakları genişletilecektir. Toplumsal sigorta düzeni içinde hukuk sigortası dalı da kurularak sigortalıların avukat ücreti ödemeksizin hak arayabilmeleri veya kendilerini savunabilmeleri sağlanacaktır.
- ★ Yargıçların savcılarının ve adalet görevlilerinin tam bir güvenlikle ve erinçle ve maddî sıkıntı çekmeksizin görev yapabilmeleri olanakları genişletilecektir. Savcılarının bağımsızlığı etkin güvencelere kavuşturulacaktır.
- ★ Orduyu doğrudan ilgilendirmeyen suçlardan ötürü sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmaları sonucunu doğurabilen hükümler kaldırılacaktır.
- ★ Suça itilen çocukların çevresel ve ruhsal durumlarını gözönünde tutabilecek biçimde oluşturulan çocuk mahkemeleri kurulacaktır.
- ★ Hukuk öğreniminde ruhbilime, toplumsal ruhbilime, toplumsal bilimlere ve hak duygusunu geliştirici eğitime meslek eğitimi kadar ağırlık verilmesi sağlanacaktır.
- ★ Yaşama koşulları ve iç düzenleri bakımından ceza ve tutuk evleri uygar sağlıklı ve yaşam için hazırlayıcı duruma getirilecektir. Tutukluların ve hükümlülerin zamanlarını öz eğitimle değerlendirme olanakları en geniş ölçüde sağlanacaktır.

Okuma - yazma özgürlükleri sınırlanmayacaktır. Cezaevlerinde genel eğitim için ve planın insan gücü ereklerine uygun meslek eğitimi için programlar düzenlenecektir ve serbest bırakılırken hükümlülerin gördükleri eğitime uygun iş bulmaları daha etkin yaptırımlara bağlanacaktır.

Cezaevlerinde ve ıslah evlerinde sağlanan eğitimle örgün eğitim arasında bağlantı kurulacaktır.

Çalışan hükümlülerin cezaevlerinden sağladıkları döner anaparanın hükümlüler yararına kullanılması güvenceye bağlanacak ve sağladıkları kazançtan hükümlülere ve ailelerine daha adaletli pay ayrılacaktır.

- ★ Can kutsallığı uyarınca ölüm cezası kaldırılacaktır.

DEMOKRATİK KAMU YÖNETİMİ

Gerçek demokratik hukuk devletinde hükümetin yetkisi ve işlevi,

Anayasa çerçevesinde ve demokratik hukuk devleti kuralları içinde gelişme için gerekli atılımları sağlamak ve siyasal seçmeleri yapmaktır,

ekonomik ve toplumsal düzeni yönlendirip belirlemektir,

uluslararası ilişkileri düzenlemektir,

ve kamu yönetiminin kamu yararına işlemesi — hükümet için de bağlayıcı olan yargı denetimi altında — gözetip sağlamaktır.

Bu anlayış ve uygulama içinde kamu yönetimi, doğru ve etkin işlemesini, herkese eşit davranmasını ve gelişme gereklerine uymasını güvence altına alacak kurullarla, siyasal kişisel veya çıkarsal kayırmalara ve baskılara karşı korunmalı biçimde, yargı ve hükümet denetimi ve halk gözetimi altında, kendiliğinden işler duruma gelmelidir.

Demokratik hukuk devleti yönünde bu ileri aşamaya erişebilmenin temel kuralı, kamu görevlilerinin işe alınmalarında atanmalarında yükseltme ve göndendirilmelerinde (*) yeteneklerinin değerlendirilmesinde ve cezalandırılmalarında veya işten çıkarılmalarında, nesnel kurullar saptayıp uygulamaktır.

(*) Yükseltme ve göndendirilme: Terfi ve terfih.

Ancak bu uygulamaya geçilmeden önceki dönemlerde kamu yönetimi içinde yapılmış kayırmalardan doğan haksızlıklar ve yersiz atamalar gönendirmeler cezalandırmalar, yine saptanacak nesnel kurallara göre, tümüyle düzeltilmelidir.

Kamu görevlileriyle ilgili özlük işlemleri kesin ve nesnel kurallara bağlanırken, Hükümetlere, kendi sorumlulukları içinde yer alan siyasal kararların doğrudan uygulayıcısı durumundaki belirli yüksek kamu görevlilerini — başka özlük hakları korunarak— değiştirebilme yetkisi tanınmalıdır. Ancak bu değişiklikler, belli nitelikleri edinmiş yüksek kamu yöneticileri çerçevesinde tutulmalıdır. Siyasal kararların oluşturulmasında da, Hükümetler veya Bakanlar Kurulu üyeleri, geçici olarak görevlendirebilecekleri ve kamu yönetimine hiç bir biçimde karıştırılmıyacak siyasal danışmanlardan yararlanabilmelidirler.

Böylece Devletin sürekliliği gerçeğine uygun bir demokratik kamu yönetimi düzeni oluşabilecektir ve kamu yönetiminin işleyişinde, siyasal baskı ve partizanlık önleneyeği gibi, Hükümetten Hükümete değişmeyen bir süreklilik ve tutarlılık da sağlanmış olacaktır.

Çok partili demokratik rejimde Hükümetler sık sık değişebileceğine, hükümet bunalımları olabileceğine göre, kamu yönetimine bu sürekliliği tutarlığı ve güvenceleri kazandırmak, Devlet etkinliğini ve güvenilirliğini her koşul altında koruyabilmenin ve sürdürebilmenin kaçınılmaz gereğidir.

Böyle bir kamu yönetiminin iyi işlemesini, halka doğrulukla eşitlikle ve alçakgönüllülükle hizmet etmesini, yargı ve hükümet denetiminden de önce halk sağlayabilir. Bunun için

kamu görevlileriyle halk bütünleşebilmelidir., kamu görevlilerinin eğitiminde halkla ilişkilere öncelik verilmelidir ve kamu görevlileri üzerinde halkın gözetimi ve denetimi kurumsallaştırılmalıdır.

Böyle bir demokratik ve etkin kamu yönetimi düzenine geçilirken, yetki ve sorumluluk dağılımı, her kamu görevlisinin yetkisini ve sorumluluğunu genişletecek fakat kesin çizgilerle de belirliyecek, denetimini kolaylaştıracak ve hizmette verimlilik ve hız sağlayacak biçimde yeniden saptanmalıdır. Öyle ki işi gereğince görülmeyen ya da haksızlığa uğrayan yurttaş veya kendisine bağlı yönetim birimlerinin işleyişinden yakınan üst, bundan hangi görevliyi sorumlu tutabileceğini, kimden hesap sorabileceğini bilmelidir.

Böylece halkın şimdiye kadar kamu yönetiminden birçok haklı yakınmaları sona erebilecektir ve kamu yöneticileri halka daya iyi hizmet etme zorunluluğunu duyacaklardır.

Kamu yönetimini bu demokrasi ve demokratik hukuk devleti anlayışına göre düzenlemek ve oluşturmak üzere Cumhuriyet Halk Partisi şu önlemleri ve çözümleri gerçekleştirecektir:

- ★ Kamu görevlileri sendikalaşma özgürlüğüne ve toplu sözleşme hakkına kavuşturulacaklardır. Kamu görevlileri sendikaları işçi sendikalarıyla bütünleşmeğe özendirileceklerdir. Yeni kamu yönetimi düzeni yerleşip işlerlik kazandıkça belli dallarda grev hakkı da tanınabilecektir.

Grev hakkı bulunmayan kamu görevlilerinin toplu sözleşme hakkına etkinlik kazandırıcı başka olanaklar sağlanacaktır.

Böylece kamu görevlilerinin demokratik hakları sağlam güvenceye kavuşacağı gibi gelir durumlarını ve kendi aralarında gelir dağılımını düzeltabilmeleri de kolaylaşacaktır.

Kamu görevlilerinin nesnel kurallara göre seçiminde, yükseltip gönendirilmesinde, doğruluk sorumluluk çalışkanlık gibi temel niteliklerin yanısıra, çağdaş yöneticilik bilgisi, sağlıklı karar verme ve etkin uygulama yeteneği, halkla başarılı ilişki ve halktan yana yönetim anlayışı gibi öğeler de gözönünde tutulacaktır.

Bütün işe almalar, yükseltme ve gönendirmeler cezalandırmalar, işten çıkarmalar nesnel ve demokratik kurallara göre oluşturulan yansız kurullarca yapılacaktır.

Bu kurullarda kamu görevlileri sendikaları temsil edilecektir. Halkla doğrudan ilişkisi bulunan kamu görevlileri için alınacak kararlarda halk kuruluşlarının ve yerel yönetimin temsilcilerinden oluşan kurullara da danışılacaktır.

Yurttaşların ve kuruluşların kamu yönetimiyle ve kamu görevlileriyle ilgili yakınmalarını dinlemek ve kovuşturmak üzere, belli nitelikler taşıyan kimseler arasından, her lide ve ilçede birer kamu yönetimi izleme kurulu oluşturulacaktır.

Böylelikle kamu yönetiminin yurttaşlara karşı yapılabilecek her türlü haksızlığı veya rüşvet ve işi savaştırma gibi durumları halkın denetimine olanağı artmış olacaktır.

Kamu hizmetleriyle ve yönetimiyle ilgili yasalar ve tüzük ve yönetmelikler, yetkilerde aşırı dağılmayı önleyecek, hizmette etkinlik sağlayacak ve ilgili yurttaşlarca kolay izlenip denetlenebilecek biçimde düzenlenip dizinlenecektir.

Toplumun ilgilendiren yönetsel kararlar önce kamuoyunun açık tartışmasına sunulacaktır.

Kamu yönetiminde etkinliği sağlamak ve savurganlığı önlemek üzere, her kamu yönetimi biriminde çalışanlar birer danışma kurulu oluşturacaklardır. Kamu görevlileri, yönetim etkinliğini artırıcı ve savurganlığı önleyici çalışmaları ve çözümleri dolayısıyla ödüllendirileceklerdir.

- ★ Kamu görevlilerinin sicillerinde ve değerlendirilmesinde demokrasi kurallarına ve açıklık ilkesine uygun davranılacaktır. Gizli istihbarata yer verilmeyecektir.
- ★ Ulusal güvenliği ilgilendiren belli konular dışında, kendilerini doğrudan doğruya ilgilendiren bütün kamu yönetimi işlemleri yurttaşlara açık olacaktır.
- ★ Kendi kendini yönetim biçiminin uygulanacağı Devlet işletmelerindeki yöneticiler kamu görevlisi niteliği taşımayacaklardır. Kendi kendini

yönetim kurallarına göre demokratik yollardan seçileceklerdir veya atanacaklardır.

Bu işletmelerin kamu yönetiminden ayrı varlıkları ve nitelikleri olacaktır. Yönetimleri demokratik ve verimli işletmecilik kurallarına göre düzenlenecektir.

- ★ Kamu görevlilerinin toplumsal güvenlikleri geliştirilecek ve kendi yardımlaşma ve dayanışma kurumlarıyla da desteklenecektir.

Öteki toplumsal güvenlik kurumlarıyla birlikte Emekli Sandığı da demokratik yönetime kavuşturulacaktır.

Emekli Sandığı, MEYAK gibi yardımlaşma ve dayanışma kurumları veya sendikalar ve kooperatifler yoluyla kamu görevlileri halk kesimine de katılabileceklerdir.

- ★ Kamu görevlilerinin ve özellikle görevi gereği yurttaşlarla veya kuruluşlarla doğrudan ilişkisi bulunanların yetkileri de sorumlulukları da büyük ölçüde arttırılacaktır ve kesin çizgilerle belirlenecektir. Öylece, yurttaşların ve kuruluşların Devletle ilgili işlemlerinde hız ve kolaylık sağlanacaktır.

- ★ Kamu görevlilerinin yetkileri ve sorumlulukları arttırılırken ve kesin çizgilerle belirlenirken, yalnız yetkilerini kötüye kullanırlarsa değil, savsaklarsa ve gereken etkinlikte kullanmazlarsa da sorumlu olmaları sağlanacaktır. Böy-

lece kamu yönetiminin halka iyi hizmet etmesi etkin bir güvenceye bağlanmış olacaktır.

- ★ Kamu kuruluşları, kendi yanlış ve haksız işlemlerinin ortaya çıkması durumunda, kişileri veya kuruluşları yargı organlarına başvurmak zorunda bırakmaksızın gerekli düzeltmeyi yapacaklardır.

Böyle durumların mahkeme kararıyla ortaya çıkması durumunda ise, zarara uğrayanların ayrı ayrı dava açmalarına gerek bırakmaksızın, benzer durumdaki herkesin zararını karşılayacaklardır.

- ★ Toplumun ve toplumsal ilişkilerin, o arada Devlet işlerinin hızla değiştiği, tekniğin ve bilimin sürekli ilerlediği gözönünde tutularak, kamu görevlileri sürekli eğitileceklerdir. Yükseltmelerinde ve gönendirilmelerinde, gerek görevlerindeki gerek görev içi eğitimdeki başarıları gözönünde tutulacaktır.

Uzmanlık gerektiren görevler dışındaki kamu görevlerinde çalışabilmek ve yükselebilmek için yüksek öğrenim yapmış olma koşulu aranmayacaktır. Ancak bütün orta öğretimde gençler kamu yönetimi ve insan ilişkileri konularında yeterli eğitim görecektir. Her türlü büro hizmeti için gerekli becerileri edinmeleri sağlanacaktır.

Kamu görevlerinde belli bir süre başarıyla çalışmış ve ülkenin gerice yörelerinde belli bir süre

görev yapmış kamu görevlileri, kurulacak olan özerk "Kamu Yönetimi Akademisi"ne gidebileceklerdir. Bu Akademiyi başarıyla bitirenler "yüksek yönetici" aşamasına geçebileceklerdir ve başarılarını sürdürürlerse erken yükseltilebileceklerdir.

- ★ Kamu görevlilerinin yurda dengeli dağılımı sağlanacaktır.
- ★ Toplumsal sigortalar kapsamına giren işçilerle esnaf ve sanatkârlar gibi, Emekli Sandığına bağlı kamu görevlilerinin de konut kredisinden yararlanabilmeleri sağlanacaktır.

Ayrıca kiralık konut bulmada güçlük çekilen yerlerde görevlendirilen kamu görevlileri için Devletçe lojman yapımına girişilecektir.

- ★ Kamu yönetimi ve kamu görevlileri için bu Programda belirlenen demokratik düzen kurulurken, daha önce yapılmış partizanlıklar ve haksızlıklar nesnel kurallara göre düzeltilecektir.
- ★ Hükümetin veya kamu kuruluşlarının kamu kaynaklarını savurganca kullanmalarına karşı etkin önlemler getirilecek ve denetim yöntemleri geliştirilecektir.
- ★ Kamu yatırım projelerinin hazırlanmasındaki ve uygulanmasındaki gecikmeler ve eksiklikler gelişmeyi ve kamu hizmetlerini aksattığı gibi proje maliyetlerini de yükseltmektedir. Bu gecikmelerin ve eksikliklerin önlenmesinden

yetkili kamu görevlileri doğrudan sorumlu tutulacaklardır.

- ★ Kamu yönetimiyle ilgili yargı organları kararlarına etkinlik kazandırılacaktır.
- ★ Kamu personelinin meslek kuruluşlarındaki çalışma özgürlükleri daha etkin güvencelere kavuşturulacaktır.

BAKANLAR KURULU

Kamu yönetiminin etkinleştirilebilmesi için başta gelen koşullardan biri de Bakanlar Kurulu yapısının ve çalışmalarının, toplumdaki değişime, gelişme sürecinde varılan aşamanın gereklerine ve uluslararası ilişkilerdeki yeni gereksinmelere göre düzenlenmesidir.

Bu arada,

- ★ Kamu kuruluşları arasında bağlantı ve uyum sağlamayı kolaylaştırıcı ve kamu hizmetlerini hızlandırıcı düzenlemeler yapılacaktır.
- ★ Bakanlar Kurulunun ve Bakanlar Kurulu üyelerinin hizmetlere ilişkin ayrıntılarla gereğinden çok ilgilenmesini önleyen yeni bir yetki düzenlemesi yapılacaktır. Öylelikle Bakanlar Kurulu ve Bakanlar Kurulunun üyeleri asıl siyasal işlevlerine daha çok zaman ayırabileceklerdir.
- ★ Bakanlar Kurulu üyelerine yetki alanlarıyla ilgili siyasal kararları oluşturmalarında yardımcı olacak siyasal danışmanlar, kendilerini görevlendi-

ren Bakanlar Kurulu üyeleriyle birlikte görevden ayrılacaklardır. Kamu görevlilerinden ayrı durumları olacaktır. Kamu görevlileri sendikalarına giremeyeceklerdir. Kamu yönetimine hiçbir biçimde karışamayacaklardır. İmza yetkileri olmayacaktır. Böylelikle bu danışmanların yalnız gerçek işlevlerini yerine getirmeleri sağlanacaktır ve birer siyasal baskı veya partizanlık aracı durumuna gelmeleri önlenecektir.

YEREL YÖNETİM

Kamu yönetiminin halka en yakın kesimi yerel yönetimdir. Yöneten - yönetilen ikiliğini gidermek üzere doğrudan demokrasi yolunda adımlar atmak için en elverişli alan da yerel yönetimdir. Yerel yönetimde demokrasi kurallarına işlerlik kazandırıldığı oranda demokrasinin gerçekliği, yerel yönetim yetkileri genişletildiği oranda da yönetimin etkinliği artar.

Ancak bu yetkiler genişletilirken toplum yararına denetim olanakları da etkinleştirilmelidir.

Yerel yönetimin yetkileri ve kaynakları genişletilmekle,

- ★ Merkezden yönetimin yükü azalır ve asıl işlevlerini daha etkin biçimde yerine getirebilmesi kolaylaşır,
- ★ Düzenli ve sağlıklı kentleşme daha kolaylıkla gerçekleşebilir.
- ★ Gelişme yaygınlaşıp hızlanır.

Oysa ülkemizde gerek yerel yönetimin yetkileri ve kaynakları gerek halkın yerel yönetime katılabilme ve onu denetliyebilme olanakları çok sınırlıdır.

Cumhuriyet Halk Partisi, bu yetkileri kaynakları olanakları arttırarak yerel yönetime ve yerel yönetimde halka daha çok etkinlik kazandırmak üzere:

- ★ Belediyelerin yetki ve görev alanlarını, kentlerin beklenen veya istenen gelişme alanları yönünde genişletecektir. Öylece kentlerde aşırı yığılma önlenebileceği gibi yeni yerleşme alanlarında düzenli ve sağlıklı kentleşme de güvence altına alınacaktır. Düzensiz biçimde oluşan yeni yerleşme merkezlerinin sonradan oldubittiyle belediyelere yüklenmesi de bu yoldan önlenmiş olacaktır.

Yeni yerleşme ve kentleşme alanları için kamulaştırılacak toprakların kullanımında kamu yönetimine, özellikle belediyelere geniş yetkiler tanınacaktır.

- ★ Belediyelere, gelirlerini adaletli yollardan arttırbilmeleri, hizmetlerini gereğince yapabilmeleri ve geliştirebilmeleri için ve sağlıklı ve düzenli kentleşme için gereksindikleri gelir artışını sağlamak üzere, yasalarla geniş ve esnek yetki tanınacaktır. Ayrıca yerel vergiler büyük ölçüde belediyelere bırakılacaktır ve kamu gelirlerinden daha yeterli pay alabilmeleri sağlanacaktır. Paranın değer değişimi karşısında vergileme

ceza veya bağışıklık ölçütlerinin gerçekçiliğini yitirmesine ve giderek geçersizleşmesine karşı, belediyeler, bu ölçütleri belli kurallara göre yeniden düzenleyebileceklerdir.

- ★ Belediyeler İller Bankasının yönetimine ve denetimine etkin biçimde katılacaklardır. İller Bankasının ve doğrudan doğruya Devletin belediyelere yardımları nesnel ölçütlere ve kurallara bağlanarak bu konuda siyasal ayrımcılık önlenecektir.
- ★ Belediye işlev ve görevlerini ilgilendiren başka konularda da belediyelerin yetkileri genişletilecektir.
- ★ Belediyelerin plan ilkelerine ereklerine amaçlarına ve genel kamu yönetimi ilkelerine ve kentleşmede sağlık, doğayla uyumluluk ve estetik kurallarına uygun davranmaları ve kaynaklarını ona göre kullanmaları için etkin önlemler getirilmekle birlikte, doğrudan doğruya belediyelerin işlevleri ve görevleri arasına giren veya girmesi gereken konularda merkezden yönetimin belediyelere karışma olanakları sınırlanacaktır.
- ★ Belediyelerle il özel yönetimleri arasındaki yetki ve kaynak bölüşümü, değişen toplum koşullarına ve belediye alanlarında ve işlevlerinde sağlanacak genişlemeye uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

- ★ Belediyelerin kendi yörelerindeki tüm halk kuruluşlarıyla ve örgütleriyle yakın işbirliği içinde çalışmalarını sağlayacaktır.
- ★ Verimli genel kurul toplantılarını engellemeyecek boyutlarda nüfus ölçütlerine göre saptanacak her yerleşim biriminde oturan veya çalışan erginlik çağına ulaşmış tüm yurttaşlardan yerel kurullar oluşturulacaktır. Belli aralıklarla toplanacak bu kurullar birer yürütme komitesi ve değişik konularda komiteler seçeceklerdir. Mahalle düzeyinde bu kurulların ve komitelerin başkanlığını muhtarlar yapacaklardır. Bu kurulların gözetim ve denetimi altında, muhtarların, kamu yönetimiyle ve hizmetiyle ilgili görevleri ve işlevleri genişletilecektir. Belediyeler bu halk kurullarıyla ve komiteleriyle sıkı işbirliği içinde çalışacaklardır. Yerel kurulların yerel yönetimi denetleme yetkileri olacaktır. Gereken durumlarda yerel kurullar veya seçecekleri komiteler işbirliği yapabileceklerdir.

Böylece kentlerde halk yerel yönetime doğrudan katılabilecektir. Halk içinde veya halkla yerel yönetim arasında dayanışma ortamı gelişecektir. Bu kuruluşlar ve ortam, halkın tüm kamu yönetimini etkileme ve denetleme olanağını arttıracak gibi, kamu yönetiminin ve o arada yerel yönetimin halk desteğinden veya yardımından daha çok yararlanabilmesini de sağlayacaktır. Halkla yönetim arasında sürekli iletişim doğacaktır.

Belediyeler, iş programlarını halk kuruluşlarıyla ve yerel kurullarla danışarak ve işbirliği yaparak hazırlıyacaklardır.

- ★ Belediye Meclisi toplantılarını halkın yakından izliye bilme olanakları arttırılacaktır.
- ★ Belediyeler, öteki yerel yönetim kuruluşlarıyla birlikte yöresel planlama çalışmaları yapacaklardır. Böylece çevreden merkeze doğru demokratik plan oluşturulmasına katkıda bulunacaklardır.
- ★ Aşırı fiyat oynamalarını ve pahalılığı önlemek üzere belediyeler düzenleme satışlarına özendirilecektir. Belediyelerin fiyat denetleme yetkileri arttırılacaktır.
- ★ Yerel yönetim halk kesimine katılabilecektir.
- ★ Valilerin ve kaymakamların, il ve ilçelerindeki kamu kuruluşları ve hizmetleri arasında bağlantı uyum ve işbirliği sağlamak ve halkın yapıcı ve girişimci gücünün gelişmeye katkısını hızlandırmak üzere yetkileri genişletilecektir.

Bunun yanısıra il genel meclislerine kentlerde kurulacak yerel kurullara ve seçmenlik yaşına ulaşmış köy halkından oluşacak köy genel kurulu ve köykent yönetimlerine yerel yönetimle ilgili geniş yetkiler tanınacaktır. Valiler, kaymakamlar, il genel meclisleri yerel kurullarla, köy genel kurullarıyla köykent yönetimleriyle ve yörelerindeki halk kuruluşlarıyla yakın işbirliği

ve dayanışma içinde çalışacaklardır. Yöresel planlama çalışmalarına onların ve başka ilgili kuruluşların ve örgütlerin de katkılarını sağlayacaklardır.

- ★ Köykentler ekonomik ve toplumsal temele dayanan yeni yerel yönetim birimleri oluşturacaklardır. Bu amaçla köykentlerin yönetimi kooperatifçilik hareketiyle bütünleştirilecektir.
- ★ Yaygın kamu hizmeti sağlayan kamu kuruluşlarının, görev alanları içine giren bölgelerdeki yerel yönetimlerle işbirliği ve dayanışması, gelişmeyle birlikte değişen koşullara göre ve hizmet verimini arttıracak biçimde yeniden düzenlenecektir.
- ★ Köy yasası ve genel olarak köy yönetimi, köykentlerle belirlenecek yeni gereksinimleri de karşılar biçimde yeniden düzenlenecektir. Köy genel kurullarına her alanda ve gelir ve giderlerini düzenleme konusunda geniş yetkiler tanınacaktır.
- ★ Muhtarların yetkileri arttırılacaktır. Toplumsal sigorta kapsamına alınarak toplumsal güvenlikleri sağlanacaktır ve kendilerine aylık bağlanacaktır.

İÇ GÜVENLİK

Devletin varlık nedenlerinden ve ödevlerinden başlıcası iç güvenliğin sağlanmasıdır.

Devlet halkın can ve mal güvenliğini ve erincini sağlayabildiği ölçüde halk Devlete güvenir.

Toplumun erincinde ve dayanışmasında, insan haklarının ve özgürlüklerinin korunmasında, demokrasinin yaşayabilmesinde ve demokratik hukuk devletinin işlerliğinde en önemli etkenlerden biri iç güvenliktir.

Demokratik hukuk devletinde iç güvenlik kuvvetleri yalnız iç güvenliğin sağlanmasından ve yasaların çiğnenmesine karşı önlemler alınmasından değil, demokratik hakların ve özgürlüklerin, o arada yasal toplantıların ve gösterilerin engellemelere veya saldırılara karşı korunmasından da sorumludurlar.

İç güvenliğin etkinliği kadar nasıl sağlandığı da önemlidir. Eğer iç güvenlik sağlamak üzere kullanılan yöntemler insanca değilse, insan haklarına ve demokratik hukuk devleti kurallarına uygun değilse ve herkes için eşitlikle uygulanmıyorsa, sağlanacak güvenlik ve erinç aldatıcı yüzeysel ve geçici olur, her an bozulabilir, toplumda bunalımlara patlamalara yol açar.

İç güvenlik toplumsal ve ekonomik düzenle de yakından ilişkilidir. Bir ülkede toplumsal ve ekonomik düzen hakça ve dengeli değilse, hele sınılaşme sürecinin bunalımları önlenmiyorsa, en etkin iç güvenlik önlemleri bile yetersiz kalır.

Yetersiz kaldıkça da iç güvenliği sağlama çabasıyla daha sert yöntemlere, baskı yöntemlerine, demokratik hukuk devleti kurallarıyla ve insan haklarıyla bağdaşmayan yöntemlere başvurma eğilimi ağırlık kazanır. O yüzden de toplumda tepkiler gerilim ve bunalım artar.

İç güvenlik kuvvetlerinin kendilerinden beklenen ve Devletin temel işlevleri ve sorumlulukları arasında yer alan görevlerini yansız ve etkin biçimde doğrulukla yapabilmelerinin en sağlam güvencesi, bu kuvvetleri siyasal iktidardan gelebilecek her türlü baskıya karşı kesin korunmalı kılmaktır; Devlet gücünü, Hükümet aracılığıyla olmaktan çok, doğrudan yansıtır duruma getirmektir.

İç güvenlik kuvvetlerinin toplumda güven ve erinç sağlıyabilmeleri, önce bu kuvvetleri oluşturan kişilerin güvenliğine ve erincine bağlıdır. Bu da onları siyasal baskıdan, partizanca amaçlarla kullanılmaktan esirgemekle olur.

Bunu güvenceye bağlamak üzere, iç güvenlik kuvvetleri üyelerinin işe alınmaları yükseltilmeleri gönendirilmeleri cezalandırılmaları ve işden çıkartılmaları nesnel demokratik kurallara göre oluşturulan yansız kurullara bırakılmalıdır.

İç güvenlik kuvvetlerinin güvenlik ve erinçle görev yapabilmelerinin enaz bu kadar önemli bir gereği de halkın güvenini saygısını sevgisini kazanmalarıdır. Bunu kazanabilmişlerse, kendileri halkı korurken halk da onları korur. Hiçbir silâhın aracın yetkinin sağlayamayacağı gücü halktan alırlar. Ama halkın güvenini saygısını sevgisini kazanamamışlarsa, hiçbir silâh araç gereç veya yetki onlara görevlerini gereğince yapabilme gücünü sağlamağa yetmez.

Halkın güvenini saygısını sevgisini kazanabilmeleri ise, kendi davranışlarına olduğu kadar, siyasal iktidarın onları bir baskı aracı olarak kullanamamasına, yansızlıktan ayıramamasına da bağlıdır. Bu nedenle de iç güvenlik kuvvetleri, belli ve kesin kurallar içinde, yetkilerini siyasal iktidar baskısı altında olmaksızın kullanabilmelidirler.

Her polisin yetkisi ve sorumluluğu genişletilmeli ve kesin çizgilerle belirlenmelidir.

Genişletilecek yetkinin kötüye kullanılma olasılığını önlemek üzere, her polis kendi işlemlerinden tutumundan ve davranışından öncelikle kendisi sorumlu olmalıdır.

Bu yetki ve sorumluluk, polisin yasa dışı buyruklarla demokratik hukuk devleti kurallarına aykırı davranışlara zorlanmasını önliyecektir. Çünkü üstlerinin buyruğuyla da olsa yasaların ve demokratik hukuk devleti kurallarının dışına çıkarsa kişi olarak hesap verme durumunda kalacağını bilecektir.

Cumhuriyet Halk Partisi, iç güvenlik kuvvetleri için böyle bir düzen gerçekleştirecektir. Bu düzeni kurarken, kamu yönetiminin öteki dallarında olduğu gibi, demokratik yöntemlerle, iç güvenlik kuvvetleri üyelerinin özlük haklarını etkin güvencelere bağlayacaktır ve siyasal etkilerden kurtaracaktır. Kamu görevlilerine tanınacak tüm demokratik haklardan yetkilerden ve sendikalaşma olanaklarından iç güvenlik kuvvetleri üyeleri de yararlanacaklardır.

İç güvenlik kuvvetlerinin halktan gereken yardımı ve desteği görebilmesi için, korkutucu olmadan saygın ve etkin olabil-

mesi gereklidir. O nedenle iç güvenlik kuvvetleri üyelerinin ateşli silâh kullanabilme yetkisi, buna kesin zorunluk bulunan görevlerle sınırlanacaktır. Bunun yanısıra yurttaşların da silâh taşıma yetkisi kesin zorunluk bulunan durumlarla sınırlı olacaktır.

Türk toplumunda barış ve güvenlik silâhsız sağlanacaktır.

İç güvenlik kuvvetleri üyeleri silâh kullanmaksızın ve cana kıymaksızın büyük topluluklarda düzen sağlayabilecek ve taşkınlıkları yatıştırabilecek yönde eğitileceklerdir.

Bütün iç güvenlik kuvvetleri üyelerinin demokratik eğitime ve toplumsal konularla ilgili bilgilerinin ve değerlendirme yeteneklerinin genişletilmesine önem verilecektir.

Polislik mesleğine girmiş bulunanların edinilmiş hakları korunmakla birlikte, mesleğe yeni alınacak polisler enaz lise bitirenler arasından sınavla seçileceklerdir ve daha yüksek düzeyde meslek eğitiminden geçirileceklerdir. Bu düzenlemeden önce polislik mesleğine girmiş bulunanlar arasında lise eğitimi görmemiş olanlara, uygun yaşta iseler, lise ve yüksek öğrenim düzeyinde eğitim olanağı sağlanacaktır.

Polisler görevleri sırasında sürekli meslek eğitimiyle bilgilerini değişen koşullara göre yeniliyeceklerdir.

Polisler meslek bilgilerini ve fiziksel yeteneklerini geliştirici eğitim dışında, ruhbilim, toplumsal ruhbilim ve toplumsal bilimler konularında da ve insan ilişkilerinde de eğitileceklerdir.

Polis enstitülerinin olanakları genişletilerek eğitsel özerkliği bulunan akademilere dönüşmeleri ve kendi öğretim ve araştırma kadrolarını geliştirmek üzere yüksek öğretim üstü eğitim vermeleri de sağlanacaktır.

İç güvenlik görevlilerinin meslekleriyle ilgili değişik bilim dallarında da yüksek öğrenim görebilmeleri sağlanacaktır ve özendirilecektir.

Kamu yöneticileri için kurulması öngörülen özerk akademi iç güvenlik kuvvetleri üyelerine de açık olacaktır.

İç güvenlik kuvvetlerindeki yöneticilik görevlerine ancak bu meslekle ilgili geniş tecrübesi ve yeterli eğitimi olanlar atanabilecektir.

Polislik gerek saygınlığıyla gerek maddi olanaklarıyla çekici bir meslek durumuna getirilecektir.

Polislerin çalışma saatlerinde ve koşullarında ve toplumsal güvenliklerinde, görevlerinin güçlüğü ve tehlikeliğini gözönünde tutan özel olanaklar sağlanacaktır.

Soruşturmayla ilgili işlemler için ayrı bir adalet kolluğu kurulacaktır.

Yurt hizmetini jandarma kuvvetlerinde yapacak olanlarda ortaokul veya lise bitirmiş olma koşulu aranacaktır. Jandarma kuvvetlerine, meslek eğitimleri dışında, insan ilişkileriyle ilgili eğitim de verilecektir.

Bekçilerin toplumsal ve ekonomik hakları ileri düzeyde gerçekleştirilecektir.

Köyler ve yeni kurulacak köykentler için demokratik eğitimli yüksek yetenekli bir güvenlik kuvveti oluşturulacaktır.

Güvenliğin sağlanmasında halkla iç güvenlik kuvvetlerinin demokratik işbirliğini ve dayanışmasını sağlamak üzere, yerel kurullarla polisin ve bekçilerin, köylerde de köy genel kurullarıyla o yörede görevli iç güvenlik kuvvetlerinin yakın ve sürekli ilişkisi kurulacaktır.

İç güvenlik kuvvetleri, iletişim ve ulaşım bakımından yeterli olanaklara kavuşturulacaklardır.

Devletin haber alma örgütü demokratik hukuk devletinin ve açık toplumun gereği olan niteliğe kavuşturulacaktır. Çalışmaları ve hesapları etkin ve demokratik denetime bağlanacaktır. Siyasete dolaylı da olsa karışmıyacak, propaganda veya yönlendirme çalışmaları yapmayacaktır. Kışkırtıcı ajan kullanmayacaktır.

Devletin haberalma örgütünde çalışacak olanların yüksek düzeyde eğitim görmüş, demokratik anlayış içinde yetişmiş kimselerden seçilmelerine özen gösterilecektir. Ekonomik toplumsal siyasal konularda sürekli eğitileceklerdir.

ULUSAL GÜVENLİK

Türk Ulusu barışçıdır. Bağımsızlığını ve haklarını korumak için gerektiğinde savaşı yeteneğini her zaman kanıtlayan Türk Ulusu barış içinde yaşamak ister.

Kahramanlıkla insanlığı bağdaştıran Türk Ordusu da, Türk Ulusunun bağımsızlığını ve güvenliğini korurken dünya barışına katkıda bulunmaya her zaman özen göstermiştir.

Çağımızda bir ulusun barış içinde yaşayabilmesi dünya barışından soyutlanamaz. Dünya dengesinde bir küçük sarsıntı bir çok ulusları tehlikeye sokabilir. O nedenle, dünya dengesinin duyarlı bir bölgesinde yaşayan Türk Ulusu, kendi ulusal güvenliğini sağlamağa çalışırken, bu dengeyi sarsabilecek davranışlardan da kaçınmalıdır. Atatürk'ün yurtda barışla cihanda barışı bir tutan gerçekçi ve insanca ilkesine bağlı kalmalıdır.

Ulusal güvenliğin bir ölçüden öte dış olanaklara ve özellikle tek kaynağa dayanması bağımsızlık açısından sakıncalıdır. Çünkü güvenliği için dışa bağımlılaştıran bir ulus bağımsızlığını yeterince koruyamaz. Bağımsızlık korunamayınca da güvenliğin anlamı kalmaz.

Türkiye yıllardır ekonomisini zorlayarak, gelişme hızından keserek savunmaya geniş kaynaklar ayırmış olmasına karşın, ulusal güvenliği bakımından büyük ölçüde dışa bağımlı kalmıştır. Oysa savunma için ayırdığı geniş kaynakları kendi gerçek savunma gereksinmelerine uygun bir ulusal güvenlik kavramı içinde değerlendirmekle, Türkiye, dışa bağımlılaştırmaksızın güvenliğinin etkinlikle sağlayabilirdi. Üstelik güvenli-

ğıyla birlikte ekonomisini de güçlendirecek altyapılardan ve sanayilerden birçoğunu kendi olanaklarıyla gerçekleştirebildi.

Kaldı ki Türkiye o geniş kaynakları, kendi ulusal güvenlik gereksinmelerinin ötesinde, ortak güvenlik için harcamıştır. Türkiye'nin bağlaşıklarından (*) gördüğü dış destek, ortak güvenliğe kendi katkısı yanında düşük kalmıştır.

Ancak bu konuda geçmişin tartışmasından çok günün sorunlarına eğilmek ve uzun süreli ulusal güvenlik gereksinmelerini karşılayacak bir ulusal güvenlik kavramı oluşturmak gerekir.

Türkiye bu kavram içinde ilişkilerini ve savunmasını düzenlerken uluslararası yumuşamanın sürekliliğine ve gelişmesine ve dünya barışına katkısını da daha çok etkinleştirebilir.

Türkiye'nin ulusal savunma kavramı, bölge ve dünya koşullarında yer alabilecek değişikliklere uyabilmek için gereken esnekliği taşımakla birlikte, koşullar ne olursa olsun değişmeyecek bazı temel ilkelere dayanmalıdır. Cumhuriyet Halk Partisine göre bu ilkeler şunlar olmalıdır:

★ *Yurt savunması bir bütündür.*

Onun için, eşsiz önsezisiyle çağımızın savunma stratejisindeki gelişmeleri önceden gören Atatürk'ün "sath-ı müdafaa" kuralına uygun olarak, yurdun her köşesinde her yurttaşın yurt savunmasına her an hazırlıklı bulunacağı bir

---

(*) Bağlaşık: Müttefik.

savunma düzeni gereklidir. Tüm yurttaşlarla birlikte tüm kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar da ulusal güvenlik için kendilerine düşen katkıyı her an ve her koşulda en etkin biçimde yerine getirebilecek durumda olmalıdırlar.

★ *Ulusal güçle ulusal güvenlik bir bütündür.*

Onun için ekonomik gücümüz, ulusal eğitim bilgi ve teknolojik düzeyimiz, ulusal güvenliği-mizi sürekli geliştirecek ve sağlamaştıracak biçimde ve yönde hızla yükselmelidir; ulusal güvenlik kavramımız ve stratejimiz de ekonomimize, ulusal eğitimimize, bilgi ve teknoloji birikimimize, sürekli ve etkin katkıda bulunmalıdır.

Türk Ulusu, bağımsızlığı ve güvenliği uğrunda hiçbir zaman hiçbir özveriden (*) kaçınmamıştır. Türk Ordusu da, ulusal bağımsızlığı ve güvenliği her zaman üstün bir görev bilinciyle ve üstün yetenek ve cesaretle korurken, Türkiye'nin her alanda gelişmesine, halkın mutluluğuna erincine ve eğitimine sürekli ve değerli katkılarda bulunmayı gelenekleştirmiştir. Türk Ulusunun ve Ordusunun bu nitelikleri ulusal güçle ve gelişmeyle ulusal güvenliği bir arada uyumlu olarak ve en yüksek düzeyde gerçekleştirme olanağını sağlamaktadır. Bu olanak ve gelenek çağın gereklerine uygun biçimde değerlendirilmelidir.

(*) Özveri: Fedakârlık.

Ulusal güvenlikle ulusal ekonomi ve teknolojik gelişme bir bütün olarak ele alınmalı ve birbirini destekliyecek yönde planlanmalıdır.

★ *Barış bir bütündür.*

Onun için Türkiye kendi ulusal güvenliğini sağlarken dünya barışına, özellikle bölge barışına yönelen tehlikeleri arttırmayan azaltan, öylece bölge ve dünya barışına katkıda bulunan bir tutum izlemelidir.

Uluslararası silâhlanma yarışının önlenmesine elverişli bir uluslararası ortak güven ortamı oluşması için kendine düşen çabayı her zaman göstermelidir.

★ *Ulusal güvenlikle dış politika bir bütündür.*

Onun için Türkiye'nin ulusal güvenlik kavramı ve düzenlemeleri ile dış politikası uyumlu olmalıdır, birbirini desteklemelidir.

★ *Ulusal güvenliğin önemli bir gereği bütün bölge ülkeleriyle dostluktur.*

Onun için Türkiye bütün bölge ülkeleriyle karşılıklı güvene dayanan dostluk ilişkileri geliştirmektedir. Kendi güvenliğini sağlamak veya bir ortak güvenlik düzenlenmesine katkıda bulunmak üzere alacağı önlemler bölge ülkelerinde kuşku ve güvensizlik yaratacak nitelikte olmamalıdır.

★ *Ulusal güvenlik ulusal bağımsızlığı güçlendirici nitelikte olmalıdır.*

Onun için ulusal güvenlik bir ölçünün ötesinde dış yardıma ve desteğe bağımlı olmamalı, büyük ölçüde ulusal güce ve kaynaklara dayanmalıdır.

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında:

- ★ Dış politikamız bu ilkeler doğrultusunda düzenlenecektir.
- ★ Ortak güvenlik düzenlemeleri içindeki yerimizin ve katkımızın ve başka ülkelerle ilişkilerimizin bu ilkelere uygunluğu sağlanacaktır.
- ★ Ulusal güvenliğimiz ilke olarak kendi kendine yeterli olacak, bir ölçünün ötesinde dış olanaklara veya ortak güvenlik düzenlemelerine dayanmayacaktır.
- ★ Ulusal güvenlik kavramımız ve stratejimiz ülke ekonomisiyle ve coğrafyasıyla uyumlu olacaktır.
- ★ Sürekli teknolojik gelişmeleri izliyebileceğimiz ve kendi teknolojik katkımızı yapabileceğimiz konularda ve ulusal savunma stratejimizin gerekleri doğrultusunda, savunma sanayii kurulup geliştirilecektir. Sınaileşme planlanırken ve gerçekleştirilirken, ulusal savunma sanayii ile birlikte, bu sanayii destekleyici yan sanayilere de — o arada özellikle elektronik ve motor sanayilerine de— öncelik verilecektir.
- ★ Stratejik açıdan önem taşıyan sanayilerle savunma sanayiinin dış politikayı etkileyebilecek veya iç ve dış güvenlik bakımından tehlike

doğurabilecek dallarında Devlet tekeli kurulacaktır.

- ★ Çok sayıda insan gücüne dayanan bir savunma düzeni yerine, Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejisine ve çağdaş savunma teknolojisinin bütün gereklerine uygun, ateş gücü, vurucu gücü, hareket yeteneği üstün, iletişim olanakları etkin bir ulusal savunma gücü oluşturulacaktır ve bütün toplumun savunma gereksinmelerine her an hazırlıklı bulunması eğitimin bu açıdan her an yeterli düzeyde olması sağlanacaktır.
- ★ Böyle bir savunma düzeninin ve düzeyinin sağlanmasıyla Silâhlı Kuvvetlerimizin insan gücü gereksinmesi azaldıkça, bu gereksinme dışında kalan askerlik çağındaki yurttaşlar, bilgilerine ve yeteneklerine göre ulusal gelişmeye katkıda bulunabilecekleri başka kamu hizmetlerinde yurt ödevlerini yapacaklardır.
- ★ Sivil savunma planlaması ve hazırlıkları her yurttaşın ve kuruluşun ulusal savunma için hazırlık düzeyini yüksek tutmağa ve değişen koşullarla uyumlu kılmağa yeterli etkinlikte olacaktır.

Sivil savunma planlaması, doğal yıkımlar karşısında halk dayanışmasının, yöreler, bölgeler ve kuruluşlar arası dayanışmanın hazırlıklarını da içerecektir.

- ★ Türk Silâhlı Kuvvetlerinin tüm üyelerinin ma-nevi ve maddi erinçle görev yapabilmelerine özen gösterilecektir.
- ★ Kadro sıkışıklığı nedeniyle erken yaşta emekliye ayrılmak durumunda kalan generallere subay-lara astsubaylara, başka alanlarda ulusal geli-şmeye katkıda bulunabilme olanağı sağlana-caktır.
- ★ Bilgi düzeyi ve teknik yeteneği üstün astsubay gereksinmesinin giderek arttığı çağımızda, ast-subaylık çekici kılınacaktır ve astsubaylar bilgi-lerini sürekli yenileyip geliştirmeye özendirile-ceklerdir.
- ★ Ordumuzun savunmayla ilgili araştırma ve tek-noloji oluşturma çabaları desteklenecektir. Araştırmacılık ve teknoloji oluşturma çalışmaları yapan tüm ulusal kuruluşların da bu çabalara katkısı sağlanacaktır.
- ★ Halk eğitimine büyük katkısı olan Ordumuzun eğitim olanakları, gelişmeyle birlikte önemi artan alanlarda yoğunlaştırılacaktır. Teknik eği-tim, mesleğe hazırlık, sağlık ve başka toplum hizmetleri bakımından Ordunun eğitim olanak-ları daha geniş ölçüde değerlendirilecektir.
- ★ Belli meslek bilgisini veya teknik bilgiyi gerektir-meyen sınıflarda yedek subay olabilmek için yüksek öğrenim bitirmiş olma koşulu yerine yeterliliğin kanıtlanması gerekecektir.

DIŞ POLİTİKA VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Çağımızda dış politikayı ve genel olarak uluslararası ilişkileri etkileyen ve belirliyen başlıca yeni gelişmeler Şunlardır:

- ★ Uluslararası ilişkilerde kamuoyunun etkinliği ve önemi artmıŐtır.
- ★ Bununla ilgili olarak kapalı diplomasiden açık diplomasiye geçilmiŐtır.
- ★ Açık diplomasiye geçilmesinin sonucu olarak dış politikada ve tüm uluslararası ilişkilerde doğruluk ve tutarlılık bir ahlâk kuralı olmanın dışında zorunlu duruma gelmiŐtır.
- ★ Kamuoyunun etkinliğinin ve öneminin artmasıyla ve kapalı diplomasiden açık diplomasiye geçilmesiyle birlikte uluslararası ilişkiler yeni boyutlar kazanmıŐtır ve bu ilişkilerin araçları çođalmıŐ, bir ölçüde Hükümetleri de aşmıştır.
- ★ Dış politika ve uluslararası ilişkiler ülkelerin siyasal rejimlerini etkilemeğe ve siyasal rejimlerden etkilenmeye başlamıştır.
- ★ Dış politikanın uluslararası ekonomik ilişkilerle de savunma politikasıyla da bağlantısı artmıŐtır.

Dış politikada ve her alandaki uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde, Cumhuriyet Halk Partisi, çağın bu gelişmelerini ve gerçeklerini gözönünde tutacaktır ve Demokratik Sol insanlık ve milliyetçilik anlayışına da bağlı kalacaktır.

Demokratik Sol insanlık ve milliyetçilik anlayışının gereği olarak Cumhuriyet Halk Partisi, dış politikada ve tüm uluslararası ilişkilerde, Türk Ulusunun mutluluğunu gönençini, esenliğini gözetirken tüm insanlığın da mutluluğuna gönençine esenliğine katkıda bulunmayı ödev bilecektir. Her ulusun bağımsızlığına saygılı ve ulusal bağımsızlık hareketlerine destek olacaktır. Tüm ulusları gelişme ergilerinden yararlandıran ve gelişme yolunda her ulusa olanak eşitliği sağlayan insanca ve hakça bir yeni ekonomik dünya düzeni kurulması için çaba gösterecektir.

Kendi ulusal sorunlarımızı çözerken, bölge ve dünya barışına ve erincine katkıda bulunmayı da gözetecektir. Her alanda ulusal bağımsızlığı ve hakları korurken insanlığa da saygılı ve yararlı olacaktır. Türk Ulusunun barış içinde yaşamasını sağlarken dünya barışını da güçlendirmeye çalışacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'nin önemini etkinliğini ve ulusal yararını uluslararası gerginliğe değil, uluslararası ilişkilerde yumuşamaya ve dünya barışının güçlenmesine bağlı bir dış politika izliyecektir ve dünyada barışın korku dengesine değil insanlık sevgisine ve her ulusun bağımsızlığının egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün dokunulmazlığı ilkesine dayanması için çaba gösterecektir.

Birleşmiş Milletlerin dünyada böyle bir ortam oluşmasına da insanca ve hakça yeni bir ekonomik düzen kurulmasına da katkısını arttırabilir ve etkinleştirebilir duruma gelmesi için girişimlerde bulunacaktır.

Dünya barışı yalnız büyük devletler arasındaki uzlaşmaya değil, onun yanı sıra, tüm barışçı ulusların girişimlerine

dayanmalıdır. Korku dengesine dayanan barış yerine, ulusların yakınlaşmasından güç alan bir dünya barışı sağlıyabilmek için, tüm barışçı uluslar, uluslararası ilişkilerde yumuşamaya ve sürekli dünya barışına kendi katkılarını da yapmalıdırlar.

Dünya barışına ve dünya barışının dayandığı uluslararası dengeye katkısı süresince bağlaşımlar (*) geçerliliğini koruyacaktır. Ancak dünyayı bölücü, değişimi engelleyici, uluslar arasında yakınlaşmayı ve gelişmenin de uygarlığın da gereği olan etkileşimi güçleştirici bloklaşmalar artık süresini doldurmuştur.

Ayrı bağlaşımlarda üye olmaları veya iç düzenlerindeki ayrılıklar, ulusların, barış uğrunda, insanca ve hakça bir yeni dünya düzeni uğrunda ve kendi gelişmeleri uğrunda işbirliği yapmalarını engellememelidir. Barışçı olmak, her ulusun bağımsızlığına egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygılı olmak, sömürgeciliğe ve her türlü sömürüye karşı olmak, uluslar arasında yakınlaşma dayanışma ve işbirliği için zorunlu koşullardır.

Bu anlayış ve kurallar içinde Türkiye, üye olduğu bağlaşımlardaki ve topluluklardaki dostlukları ve ilişkileri dışında, iç düzen bakımından ayırım gözetmeksizin, dostluklarını, uluslararası ilişkilerini genişletmelidir. Özellikle bölge ülkeleriyle ve gelişme sürecindeki ülkelerle yakın ilişkiler işbirliği ve dayanışma kurmalıdır.

(*) Bağlaşma: İttifak.

Tarihi ve coğrafyası bakımından öncelikle bir Ortadoğu Akdeniz ve Balkan ülkesi olan Türkiye, ilişkilerini genişletip geliştirir ve dünyadaki yerini belirlerken bu gerçeği bir kalıcı öge olarak değerlendirmelidir. Bölge ülkeleriyle tarihsel ve kültürel bağlarının bu ülkelerle yeni ilişkilere ve işbirliğine de manevî güç katmasını ve sağlam bir temel olmasını gözetmelidir. Bu çerçevede içindeki ilişkilerinde, üyesi bulunduğu bağlaşmaların veya toplulukların bir temsilcisi gibi davranmamalıdır.

Bölgede hakça ve sağlam bir barış kurulması, silâhlanma yarışına gerek bırakmayan bir güven ortamı oluşması ve bölge sorunlarının uzak veya büyük Devletler karışmaksızın çözülebilir duruma gelmesi için çaba göstermelidir. Daha geniş pazarlara dayanan güçlü ekonomiler oluşturmak, gelişmelerini hızlandırmak ve sömürüye karşı korunmak üzere, bölge ülkelerinin çok yönlü sıkı ve sürekli bir işbirliği içine girmelerini desteklemelidir. Gerek bu ortak gelişme çabalarına gerek kendi ulusal gelişmesine teknolojik katkıda bulunabilecek ülkelerle, teknoloji üstünlüklerini bir sömürü aracı olarak kullanmalarına ve başkalarının dış ve iç politikalarını etkilemelerine olanak vermeyecek koşullar altında işbirliğini geliştirmeye çalışmalıdır.

Türkiye, büyük devletlerle, bağlaşıklarıyla ve genel olarak sanayi ve teknoloji bakımından güçlü ülkelerle ilişkilerinde kendi ulusal haklarını ve egemenliğini koruyabildiği ölçüde bölge ülkelerine de güven verir. Bu güveni vererek bölge ülkeleriyle ilişkilerini ve işbirliğini geliştirebildiği ölçüde de büyük ve güçlü devletlerle ve bağlaşıklarıyla ilişkilerinde etkinliği artar.

Büyük devletler karşısında küçüklük duygusuna kapılmanın gereği yoktur. Toprak ve nüfus büyüklüğü ya da ekonomik veya silâh gücü çok sınırlı uluslar, gereğinde haklılıklarından ve bağımsızlık duygularının derinliğinden aldıkları güçle, en büyük devletler karşısında da bağımsızlıklarını ve haklarını koruyabilirler. Türk Ulusu bunu kanıtlamıştır.

Yüzlerce yıllık bağımsız devlet geleneği içinden gelen Türk halkı, uluslararası ilişkilerde çok duyarlıdır. Büyük ve güçlü devletlerle veya bağlaşıklarıyla ilişkilerde haklarının ve egemenliğinin ve saygınlığının yeterince korunmadığını görürse o devletlerden uzaklaşır, korunduğunu gördüğü oranda da o devletlerle ilişkileri ve işbirliğini benimser ve destekler. Türk demokrasisinde halkın her konudaki etkinliğinin giderek artması karşısında da, Türkiye ile iyi ilişkiler sürdürmek isteyen bütün devletler, bunun güvencesini uysal hükümetlerde değil, halkın desteğinde ve o desteği sağlayabilecek kadar ulusal haklarımızı ve egemenliğimizi koruyabilen güçlü hükümetlerde bulabilirler.

Uluslararası ilişkiler bakımından "güçlü hükümet" kavramı, rejimin açık veya kapalı oluşuna göre değişir. Kapalı rejimdeki bir diktacı hükümet kendi ülkesinde bir bakıma "güçlü" sayılsa bile, yabancılar karşısında güçsüzdür. Çünkü yabancılar, isteklerini o hükümete benimsetebilmenin yeterli olacağını, halkın benimseyip benimsememesinin büyük bir ağırlık taşıyacağını bilirler. O nedenle de gerekirse o hükümete karşı bütün baskı olanaklarını kullanırlar. Fakat açık rejimle yönetilen bir ülkenin hükümetine o ülke halkınca desteklenemeyecek istekleri benimsetmekte bir yarar olmayacağını düşünürler. Öyle bir hükümet, uluslararası görüş-

melerde, halktan daha güçlü olmayışının yararını görür. Ulusal haklarla ve egemenlikle bağdaşmayan istekler veya baskılar karşısında, halkın direncinden alacağı güçle gerekirse en güçlü devletlere karşı direnebilir.

Ancak bu olanağı gereğince değerlendirebilmek ve uluslararası ilişkilerde güçlü olabilmek için, hükümet dış politikayı ve genel olarak uluslararası ilişkileri açıkta halk önünde halkla birlikte oluşturmalıdır. Öylece ülkede dış politika ve uluslararası ilişkiler bakımından bilgili bilinçli ve etkili bir kamuoyu oluşmalıdır.

Her alanda gücünü halktan alan Cumhuriyet Halk Partisi, dış politikada ve uluslararası ilişkilerde de en büyük güç kaynağı olarak halkı görür ve halk gücünü tam olarak değerlendirebilmek için de dış politikayı ve uluslararası ilişkileri açıkta halkla birlikte yürütür.

Cumhuriyet Halk Partisinin özgürlükçü demokrasi kurallarına bağlılığı, bu bakımdan, dış politikada ve uluslararası ilişkilerde ona ulusal yararı hakları ve egemenliği güçlü olarak koruma ve Türkiye'nin dünyadaki etkinliğini ve saygınlığını artırma olanağını da kazandırır.

Gelişme sürecindeki ülkelerde kapitalist rejimler bağımsız bir savunma politikası ve dış politika izlemekte güçlük çekerler, yeterince demokratik ve özgürlükçü de olamazlar. Çünkü ister istemez etkisi altına girecekleri uluslararası kapitalizm, gelişme sürecindeki ülkelerde özgürlükçü demokrasiden, özgürlükçü demokrasiyle birlikte gelen işçi haklarından ve kamuoyu baskısından tedirgin olur. Özgürlükçü demokrasiyi

ve demokratik işçi haklarını sınırlı tutan bir rejimin kendisine daha çok kazanç sağlayacağını, artı-değerden daha çok pay bırakacağını ve ekonomiyi yönlendirmede daha geniş olanak tanıyacağını düşünür.

Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol gelişme kavramı ise ekonomiye halkın ve Devletin egemen olacağı ve kapitalizmden ayrı bir yöntem öngördüğü için, gerek ekonomide gerek dış politika uluslararası ilişkiler ve savunma alanlarında milliyetçi bir yol izliyebilecek durumdadır. Cumhuriyet Halk Partisinin Demokratik Sol tutumunda milliyetçilik ve halkçılık birbirinin bütünleyicisidir.

Demokratik Sol tutumun, ekonomik gücü halkta yoğunlaştırarak ve çalışanların örgütlenme ve hak arama özgürlüğünü ve yönetimdeki etkinliğini arttırarak ileri ölçüde gerçeklik kazandıracığı özgürlükçü demokrasi böylece bağımsızlığın ve ulusal egemenliğin sağlam bir güvencesi de olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin kuracağı Demokratik Sol düzende halkçılık milliyetçiliğin kaynağı, özgürlük de bağımsızlığın dayanağı olacaktır. O düzende gelişme hızlanır, toplumsal adalet yaygınlaşır, demokrasi güçlenirken ulusal bağımsızlığımız da pekişmiş, en sağlam temellere kavuşmuş olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi ahlâkın olduğu kadar açık rejimin de gereği olan doğruluğu ve tutarlılığı dış politikada ve uluslararası ilişkilerde kesin kural olarak benimser. Yaygın iletişim çağında, bir devlete veya devletler topluluğuna bir türlü görünüp başkalarına başka türlü görünme taktiklerinin tüm

geçerliliğini yitirdiğine, başka devletlerle sağlam ilişkiler kurabilmek için de dünya kamuoyunun desteğini kazanabilmek için de doğruluğun tutarlılığın ve güvenilirliğinin en etkin nitelikler olduğuna inanır.

Cumhuriyet Halk Partisi dış politikaya ve uluslararası ilişkilere, ulusal yararımız doğrultusunda, toplumun her kesiminin ilgisini ve katkısını sağlamayı, o arada parti olarak da çok yönlü ve yaygın uluslararası ilişkiler kurmayı ödev bilir. Kendi Demokratik Sol tutumuna yakın bir tutum izleyen partilerle insanlık ve ülke yararına dayanışma ve düşünsel işbirliği kurarken, dost veya komşu ülkelerdeki başka siyasal kuruluşlarla da ülkelerimizin ortak yararı için, bölge ve dünya barışı için yakın ilişkiler geliştirmeye çalışır.

Sanat kültür bilim ve spor yoluyla, gençlik, sendikalar, kooperatifler meslek adamları ve kuruluşları ve ekonomik yaşamda işlevi bulunanlar aracılığı ile, Türkiye'nin dünyaya açılışını hızlandırmağa, uluslararası ilişkilerini geliştirmeğe önem verir. Turizmi geliştirmeyi de uluslararası ilişkilere etkin bir katkı sayar.

Dünya kamuoyuna ulusumuzu tanıtmaya ve ulusal tutumumuzu ve gelişmemizi anlatmaya çalışmalarını, doğruluk ve tutarlılık kuralına dayanarak, bilimsel yöntemlerle yaygınlaştırmayı ve yoğunlaştırmayı gerekli görür. Bu amaçla Cumhuriyet Halk Partisi dış temsilciliklerimizde çalışanların ülke koşullarını ve sorunlarını daha yakından izliyeabilmelerini, başka ülkelerde geçici veya sürekli olarak yaşayan Türkleri bu konularda bilgiyle besliyerek onların da tanıtmaya çalışmalarına etkin katkıda bulunabilmelerini kolaylaştıracaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye'ye yerleşen göçmenlerin başka ülkelerdeki yakınlarına veya uluslararası anlaşmalar gereğince özel haklar tanınmış Türk asıllılara, Türkiye ile ilişkilerinde özel kolaylıklar sağlayacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi çağın gerçeklerine uygun olarak uluslararası ilişkilerimizi de olumlu yönde etkileyebilecek bir demokratik adım atma ve başka ülkelerde yerleşen Türklere, belli koşullar ve kurallarla, çift uyrukluluk hakkını tanıma zamanı geldiği düşüncesindedir. Böylelikle o kimselerin başka bir uyuğa geçseler de Türkiye ile ilişkilerini sürdürbilmeleri, Türk ekonomisine katkıda bulunabilmeleri ve yaşadıkları ülkede Türkiye için olumlu kamuoyu oluşturulmasına yardımcı olabilmeleri kolaylaştırılmış olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi dış politikanın savunma politikasından ayrılamıyacağına inanır. Bu inançla Türkiye'yi savunması için aşırı ölçüde dış desteğe ve belirli bir kaynağa bağımlılıktan esirgeyici bir ulusal güvenlik kavramı oluştururken dış politikada da bunun gereği olan düzenlemeleri yapacaktır. Bölge ülkeleriyle ilişkilerini karşılıklı güvene ve ortak yarara dayandırarak ulusal güvenliği en başta böyle bir barışçı dış politikayla güçlendirmeğe çalışacaktır. Bağlaşmalara katkısının bölge ülkeleri için bir kuşku ve güvensizlik etkeni olmamasına sürekli özen gösterecektir.

Cumhuriyet Halk Partisi ulusal ekonomiyi ve uluslararası ekonomik ilişkileri de, ulusal güvenlik kavramının, dünyaya daha çok açılmanın, bölge ülkeleriyle daha yakın işbirliğinin ve dünyada insanca ve hakça yeni bir düzen kurulmasının gerektirdiği biçimde düzenliyecektir. Bu amaçla Programın

“Uluslararası Ekonomik İlişkiler ve Düzen Değişikliği” Bölümünde belirlenen yaklaşımı izlerken ekonomisini daha bağımsız bir ulusal güvenlik kavramı ve düzenlemesi için gerekli güce ve olanaklara kavuşturacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye'nin denizlerdeki ve göklerdeki haklarıyla ilgili olarak 1974 yılında başlattığı yeni ulusal girişimleri sürdürürken, denizlerden göklerden ve uzaydan yararlanmada bütün insanlık için hakça bir düzen kurulmasına da katkıda bulunacaktır. Türkiye'nin kıt'a sahanlığındaki ve genel olarak denizlerdeki ulusal ekonomik haklarını ve tüm egemenlik haklarını sağlayıp koruyacaktır. Bu konuda çağın gereklerine uygun yasal düzenlemeleri zaman yitirmeksizin yapacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi 1974'deki Türk Barış Harekâtıyla özgürlüğe ve güvenliğe kavuşan Kıbrıs Türklerinin özgürlüklerini ve güvenliklerini sürekli kılmak, Kıbrıs ulusal Türk topluluğunun her alanda gelişmesini hızlandırmak ve kendi kendini yönetimini güvence altına almak üzere her çabayı göstermeyi bir insanlık ödevi ve ulusal sorumluluğun gereği bilir. Bu ödevi ve sorumluluğu yerine getirirken bölge barışının güçlenmesini, Kıbrıs'ın bütün bölge ve dünya için bir güvenlik ve erinç etkeni olmasını gözetecektir. Cumhuriyet Halk Partisi bu açıdan Kıbrıs'ın iki bölgesi bağımsız ve bağlantısız bir federal devlet olmasını sağlamak üzere gereken çabanın gösterilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi başka ülkelerde yaşayan Türk topluluklarına eşit davranılmasını, anadillerini ve kültürlerini yaşatıp geliştirme olanağı sağlanmasını o ülkelerle dostluğun

temel koşulu sayar. Bu gereğe uyulan ülkelerle Türkiye arasında sürekli ve canlı bir dostluk ve işbirliği etkeni olabilmelerine katkıda bulunmayı ödev bilir.

Türk Ulusu çağımızda kurtuluş ve bağımsızlık hareketlerine kendi Kurtuluş Savaşıyla örnek olmuştur. Türk Ulusu bağımsızlığını yeni kazanmış veya gelişme sürecindeki ülkeler için özgürlükçü demokrasinin de cesaret verici bir örneği durumuna gelebilir. Ülkemizde özgürlükçü demokrasiyi güçlendiren, demokrasinin insanca ve hakça gelişmeyi gerçekleştirebileceğini kanıtlayan her atılım ve aşama, sağlayacağı örnekle, vereceği cesaretle, dünyada da insanca ve hakça bir yeni düzene ve özgürlüğe yönelişi hızlandırmış olacaktır. Ülkemizde özgürlükçü demokrasinin başarısı bütün insanlık için bir umut kaynağı ve mutlu bir çağ başlangıcı olacaktır.

Onun için, Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye’de özgürlükçü demokrasiyi geliştirip güçlendirmeyi, dünyadaki değişimin oluşturduğu yeni koşullara ve gelişme sürecindeki bir toplumun gereksinmelerine daha uygunlaştırarak ona daha çok gerçeklik kazandırmayı, bir insanlık ödevi ve hizmeti saymaktadır. Bu sağlanabildiği ölçüde Türk ulusunun dünyadaki saygınlığı ve etkinliği artacaktır. Bu sağlanabildiği ölçüde tüm insanlığa özgürlük ve mutluluk yolu açılacaktır ve yeni dünya düzeninin insanca ve hakça bir düzen olarak kurulması umudu artacaktır.

- Cumhuriyet Halk Partisine göre özgürlükçü demokrasi Türk Ulusu için insanca yaşamının kesin gereği olduğu kadar Türkiye’nin uluslararası ilişkilerinde de en geçerli ve insanca araç ve amaçtır.

**DİL ÜZERİNE AÇIKLAMA
VE
PROGRAMDA KULLANILAN
HENÜZ YAYGINLAŞMAMIŞ
ÖZTÜRKÇE SÖZCÜKLER**

DİL ÜZERİNE AÇIKLAMA

Türk dilinin öz kaynağından güç alarak gelişmesi, her alanda ve her bilim dalında yeterli duruma gelmesi ve dünyada yaygınlaşması, bu Programda açıklandığı gibi, Cumhuriyet Halk Partisinin milliyetçilik anlayışının gereğidir.

Türk dilinin bu amaçla ve böyle bir milliyetçilik anlayışıyla özleştirilmesine ve geliştirilmesine Atatürk hız katmıştır.

Sonradan bu hız kesilmek istenmiştir. Ama yeni kuşaklar Atatürk'ün açtığı yolda arı ve gerçek Türkçenin geliştirilmesini bütün engellere karşın sürdürmüşlerdir. Öyle ki Türkçenin öz kaynağından ve halk dilinden türetilen her yeni sözcüğü alay konusu yapan kimseler bile bir-iki yıl geçmeden kendi günlük konuşmalarında o sözcükleri kullanır olmaktadır.

Öz Türkçe öylesine hızlı bir gelişme sürecindedir ki Türkçe kökenli olmayan sözcükler kısa sürede konuşma ve yazışma dilinden düşmekte geçersizleşmektedir. O nedenle yazılı belgelerin dili hızla eskimektedir.

Dilde de devrimci ve milliyetçi olan Cumhuriyet Halk Partisinin yeni Programı belki uzun süre yürürlükte kalacaktır. O süre içinde dilin eskimemesi için, Programda, henüz günlük konuşmaya yazışmaya yerleşmemiş ama çok geçmeden yerleşebileceği düşünülen yeni sözcüklere ve terimlere de yer verilmiştir.

Programın okunuşunda bir güçlük nedeni olmaması için, günlük konuşma ve yazışma diline henüz yerleşmemiş bu sözcükler ve terimler, ilk kullanıldıkları her yaprak yüzünün altında da Programın sonuna eklenen sözlükte de tanımlanıp açıklanmıştır.

Güzelliğinin yanı sıra Türkçe, her duyguyu ve düşünceyi anlatmağa, her alanda her yeni kavram için sözcük ve terim üretmeğe elverişli bir dildir. Bu Programın Türkçesi bu inanca dayalıdır.

- A** Akışkanlık: Seyyaliyet
Anapara: Sermaye
Artırım: Tasarruf
- B** Bağlaşık: Müttefik
Bağlaşma: İttifak
- D** Dışalım: İthalât
Dışsatım: İhracat
Dinlence: Tatil
Doğal yıkım: Tabii afet
Doyum: Tatmin
- E** Engelli kişi: Sakatlığı nedeniyle gücü ve yetenekleri
yetersiz kişi
Erek: Hedef
Ergi: Nimet
Erinç: Huzur
Eşörneklik: Standardizasyon
- G** Gönenç: Refah
- İ** İletişim: Haberleşme
İşde eskilik ödemesi: Kıdem tazminatı
- K** Kalıt: Miras
- Ö** Özveri: Fedakârlık
- S** Savsamak: İhmal etmek
Savurganlık: İsrâf
Sunu ve istem: Arz ve talep
- Ü** Ürem: Faiz
- Y** Yaptırım: Müeyyide
Yarışım: Rekabet
Yazın: Edebiyat
Yığımlama: Stoklama
Yitirce: Riziko
Yükseltme ve gönendirilme: Terfi ve terfih

03 SA 7916

ULB Halle

3/1

000 161 705

Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara

15 TL.

